

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικών και Καποδιστριακών
Πανεπιστήμιον Αθηνών

Σχολή Οικονομικών & Πολιτικών Επιστημών

Τμήμα Τουρκικών Σπουδών και Σύγχρονων Ασιατικών Σπουδών

ΠΜΣ Γεωπολιτικής Ανάλυσης, Γεωστρατηγικής Σύνθεσης και Σπουδών Άμυνας
και Διεθνούς Ασφάλειας

Όνοματεπώνυμο: ΗΛΕΚΤΡΑ Γ. ΑΝΤΩΝΑΤΟΥ
Αριθμός μητρώου: 201510101
Γνωστικό αντικείμενο: Επιστημολογία, Μεθοδολογία Γεωπολιτικής Αναλύσεως και Γεωστρατηγικής Συνθέσεως
Επόπτης: Καθηγητής Ιωάννης Θ. Μάζης Βοηθοί Επιβλέποντες: Δρ. Ιωάννης Κωτούλας, Δρ. Μιχάλης Σαρλής
Τίτλος: «ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΙΣΛΑΜΙΣΤΙΚΟΥ ΔΡΩΝΤΟΣ ΤΗΣ ΜΠΟΚΟ ΧΑΡΑΜ ΣΤΟ ΣΥΜΠΛΟΚΟ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΦΡΙΚΗΣ (ΝΙΓΗΡΙΑ-ΚΑΜΕΡΟΥΝ-ΝΙΓΗΡΑΣ-ΤΣΑΝΤ)»
Αριθμός λέξεων: 15.332
Προθεσμία κατάθεσης: 15.06.2017
Ημερομηνία κατάθεσης: 14.06.2017

Δήλωση: Με την υποβολή της παρούσας και τη συμπλήρωση του ανωτέρω πίνακα, βεβαιώ ότι έχω αναγνώσει και κατανοήσει τις πολιτικές και τους κανονισμούς του ΕΚΠΑ και του ΠΜΣ σχετικά με την αξιολόγηση των εργασιών και τα ακαδημαϊκά παραπτώματα.

Ημερομηνία

Υπογραφή

14.06.2017

Ηλέκτρα Γ. Αντωνάτου

*«Στον Πατέρα μου, που μου δίδαξε πως δίνονται οι μάχες.
Με την ευχή να την κερδίσει και αυτή».*

Πίνακας Περιεχομένων

1. Εισαγωγή	7
1.1 Γενικές παρατηρήσεις.....	7
1.2 Βιβλιογραφία και ερευνητικοί περιορισμοί.....	9
2. Μεθοδολογία.....	11
2.1 Η χρησιμοποιούμενη μεθοδολογία.....	11
2.2 Ανάλυση του τίτλου της εργασίας βάσει της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης	13
3. Το ιστορικό, η ιδεολογία και οι σχέσεις της Μπόκο Χαράμ με τους υπερσυστημικούς δρώντες	17
3.1 Ίδρυση και αρχική δράση της Μπόκο Χαράμ.....	17
3.2 Η ιδεολογία της Μπόκο Χαράμ	23
3.3 Οι σχέσεις του Γεωπολιτικού Παράγοντα με τους υπερσυστημικούς δρώντες	27
3.3.1 Σχέσεις Γεωπολιτικού Παράγοντα με την Αλ Κάιντα	29
3.3.2 Σχέσεις Γεωπολιτικού Παράγοντα με το Ισλαμικό Κράτος	30
3.3.3 Η οπτική των υπερσυστημικών πόλων ισχύος.....	33
4. Επίδραση του Γεωπολιτικού Παράγοντα.....	36
4.1 Πυλώνες Άμυνα/Ασφάλεια	36
4.2 Πυλώνες Οικονομία.....	43
5. Γεωπολιτικό υπόδειγμα ανακατανομής ισχύος.....	50
6. Συμπεράσματα	54
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΧΑΡΤΩΝ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗΣ	57
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	71

Πίνακας περιεχομένων παραρτήματος χαρτών & εικονογράφησης

Εικόνα 1: Τα κράτη της Δυτικής Αφρικής.....	57
Εικόνα 2: Πολιτικός χάρτης της Νιγηρίας.....	58
Εικόνα 3: Γεωφυσικός χάρτης της Νιγηρίας με τύπους βλάστησης.....	59
Εικόνα 4: Η εθνοτική και γλωσσική διαίρεση της Νιγηρίας.....	60
Εικόνα 5: Εφαρμογή ισλαμικού νόμου (σαρία) στη Νιγηρία.....	61
Εικόνα 6: Εξέλιξη της δράσης του Γεωπολιτικού Παράγοντα, 2010-2013.....	62
Εικόνα 7: Ανταπόκριση του Ισλαμικού Κράτους στην διακήρυξη πίστης της Μπόκο Χαράμ.....	63
Εικόνα 8: Το βιλαέτι al Sudan al Gharbi που ανακήρυξε η Μπόκο Χαράμ μετά την πίστη προς το Ισλαμικό Κράτος.....	64
Εικόνα 9: Επιθέσεις της Μπόκο Χαράμ σε άμαχους πολίτες, 2011-2016.....	65
Εικόνα 10: Η κατάσταση στη Νιγηρία τον Ιούλιο του 2013 μετά την κήρυξη κατάστασης έκτακτης ανάγκης στη βορειοανατολική Νιγηρία.....	66
Εικόνα 11: Νεκροί στη Νιγηρία, 2011-2017.....	67
Εικόνα 12: Έλεγχος της Μπόκο Χαράμ στην περιοχή της Λίμνης Τσαντ, Φεβρουάριος 2015.....	68
Εικόνα 13: Οι ισλαμιστικές οργανώσεις στην Αφρική. Η δράση της Μπόκο Χαράμ στη συνοριακή περιοχή Νιγηρίας-Νίγηρα-Τσαντ-Καμερούν με πράσινο.....	69
Εικόνα 14: Το Χαλιφάτο του Σοκότο στο βόρειο τμήμα της σημερινής Νιγηρίας.....	70

Λίστα Ακρωνυμίων

ΑΕ	Αφρικανική Ένωση
ΑΟΖ	Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΣΓΑ	Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση
AQAP	Al Qaeda in the Arabic Peninsula
AQIM	Al Qaeda in Maghreb
ISIS	Islamic State

1. Εισαγωγή

1.1 Γενικές παρατηρήσεις

Η διπλωματική εργασία έχει τον τίτλο *Γεωπολιτική ανάλυση του ισλαμιστικού δρώντος της Μπόκο Χαράμ στο Σύμπλοκο της Δυτικής Αφρικής (Νιγηρία-Καμερούν-Νίγηρας-Τσαντ)*. Σκοπός της διπλωματικής εργασίας είναι η πραγματοποίηση μιας ολοκληρωμένης γεωπολιτικής ανάλυσης της δράσης της ισλαμιστικής οργάνωσης Μπόκο Χαράμ στην περιοχή της Δυτικής Αφρικής που αποτελεί το σύμπλοκο της προσοχής μας. Η ανάλυση αυτή θα πραγματοποιηθεί σύμφωνα με τις θεωρητικές αρχές της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης που έχει προταθεί στη βιβλιογραφία από τον Καθηγητή Οικονομικής Γεωγραφίας και Γεωπολιτικής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών Ιωάννη Θ. Μάζη.¹

Η Μπόκο Χαράμ τα τελευταία χρόνια καταλαμβάνει συνεχώς τα δελτία των ειδήσεων με τις συνεχείς επιθέσεις που πραγματοποιεί σε αμάχους πληθυσμούς, σε χωριά, εναντίον των στρατιωτικών δυνάμεων στη Νιγηρία, αλλά και σε άλλες χώρες της περιοχής. Η Μπόκο Χαράμ έχει αναδειχθεί ίσως ως η πιο δυναμική και βίαιη ισλαμιστική οργάνωση σε παγκόσμιο επίπεδο, έχοντας προκαλέσει περισσότερες απώλειες από οποιαδήποτε άλλη τρομοκρατική οργάνωση, ισλαμιστική και μη. Η βιαιότητά της με βάση τους νεκρούς που έχει προκαλέσει ξεπερνά ακόμη και το Ισλαμικό Κράτος της Μέσης Ανατολής. Η δράση της Μπόκο Χαράμ, όπως και η δράση άλλων μεγάλων ισλαμιστικών οργανώσεων με διεθνή δράση (Αλ Κάιντα, Ισλαμικό Κράτος), δεν περιορίζεται σε ένα κράτος, αλλά επεκτείνεται σε πολλά κράτη στο ευρύτερο Γεωπολιτικό Σύμπλοκο της Δυτικής Αφρικής, όπως ο Νίγηρας, το Καμερούν και το Τσαντ [Εικ. 1]. Το στοιχείο αυτό προκαλεί σύνθετη ανακατανομή ισχύος στην ευρύτερη περιοχή της Δυτικής Αφρικής. Θα προσπαθήσουμε να εξετάσουμε την σύνθετη ανακατανομή ισχύος στην παρούσα εργασία στο τμήμα με το Γεωπολιτικό υπόδειγμα ανακατανομής ισχύος και στα Συμπεράσματα της εργασίας.

Η έδρα της οργάνωσης και το κύριο Γεωπολιτικό Υποσύστημα στο οποίο δρα είναι η Νιγηρία [Εικ. 2]. Θεμελιώδες σημείο στην ανάλυσή μας είναι η

¹ Βλ. Ι.Θ. Μάζη, *Γεωπολιτική: Η θεωρία και η πράξη*, ΕΛΙΑΜΕΠ/Παπαζήσης, Αθήνα 2002· *Μεταθεωρητική κριτική Διεθνών Σχέσεων και Γεωπολιτικής*, Παπαζήσης, Αθήνα 2012.

πολλαπλή διαίρεση του κράτους της Νιγηρίας.² Η διαίρεση αυτή περιλαμβάνει τις εξής κατηγορίες:

α. **γεωφυσική και κλιματική.** Η Νιγηρία έχει ποικιλία γεωφυσικών και κλιματικών δεδομένων λόγω του μεγάλου μεγέθους της και της θέσης της. Στο βόρειο τμήμα της χώρας υπάρχουν χαμηλοί λόφοι, μεγάλες εκτάσεις σαβάννα και ημερημικές περιοχές γνωστές ως Σαχέλ (Sahel) που χρησιμεύουν ως βοσκότοποι για τους κατοίκους. Στο νότιο τμήμα της χώρας υπάρχουν πυκνά τροπικά δάση και πολλές ελώδεις εκτάσεις, ανθυγιεινοί βάλτοι λόγω των ποταμών, με επίκεντρο το μεγάλο Δέλτα του Νίγηρα. [Εικ. 3]

β. **εθνοτική και γλωσσική.** Η Νιγηρία διαθέτει στην επικράτειά της πάνω από πενήντα διακριτές εθνοτικές ομάδες, με σημαντικότερες και μεγαλύτερες τους Χάουσα και Φουλάνι στον βορρά και τους Γιορούμπα και Ίγκμπο στο νότο της χώρας. Οι Χάουσα και οι Φουλάνι αποτελούν το 29% του πληθυσμού, οι Γιορούμπα το 21%, οι Ίγκμπο το 18%, οι Ίτζαου το 10%, ενώ το υπόλοιπο ποσοστό αποτελείται από πολυάριθμες άλλες εθνοτικές ομάδες.³ [Εικ. 4]

Ένα άλλο σημείο, το οποίο επίσης αξιοποιείται στην ανάλυσή μας, είναι ότι οι Χάουσα δεν περιορίζονται στη Νιγηρία, αλλά απαντούν και στο παρακείμενο Γεωπολιτικό Υποσύστημα του Νίγηρα, ιδίως στο νοτιοανατολικό τμήμα της επικράτειας. Οι Φουλάνι απαντούν σε μεγάλες πληθυσμιακές συγκεντρώσεις στο εσωτερικό της Νιγηρίας, αλλά και στο παρακείμενο Τσαντ. Οι Φουλάνι είναι, όπως και οι Χάουσα, σε οικονομικό επίπεδο σε σημαντικό βαθμό ημινομαδικοί ποιμενικοί πληθυσμοί, ενώ σε θρησκευτικό επίπεδο είναι Μουσουλμάνοι.⁴

γ. **θρησκευτική/πολιτισμική.** Η Νιγηρία παρουσιάζει σχετικά ίση κατανομή του πληθυσμού μεταξύ Μουσουλμάνων και Χριστιανών. Οι Μουσουλμάνοι του βορρά είναι Σουνίτες στο συντριπτικό ποσοστό, ενώ υπάρχουν και ορισμένοι Σίιτες. Ο ισλαμικός πληθυσμός του κράτους είναι συγκεντρωμένος στις βόρειες και τις κεντρικές πολιτείες και περιφέρειες της Νιγηρίας, ενώ υπάρχουν συγκεντρώσεις Μουσουλμάνων και στο νότο. Ο χριστιανικός πληθυσμός

² Βλ. T. Falola, & M.M. Heaton, *A History of Nigeria*, Cambridge University Press, Cambridge 2008, 4.

³ Βλ. CIA (ed.), *World Factbook: Nigeria*, New York 2015.

⁴ Βλ. A. Appiah & H. Louis Gates (eds.), *Encyclopedia of Africa*, vol. 2, Oxford University Press, New York 2010, 495.

επικρατεί σε ορισμένες κεντρικές πολιτείες και στο νότιο τμήμα της χώρας.⁵ [Εικ. 5]

δ. **οικονομική.** Οι πληθυσμοί του βορρά που όπως είδαμε είναι ισλαμικοί, βασίζονται στην ποιμενική οικονομική και κοινωνική οργάνωση. Το οικονομικό επίπεδο της βόρειας Νιγηρίας είναι σημαντικά χαμηλότερο σε σχέση με τον πλουσιότερο νότο. Στον νότο υπάρχουν κοιτάσματα πετρελαίου στην ευρύτερη περιοχή του Δέλτα του Νίγηρα και σε ορισμένα σημεία της νιγηριανής ΑΟΖ. Δεν είναι επομένως τυχαίο ότι η συγκρότηση των αρχικών πυρήνων δράσης έγινε στις τοπικές κοινωνίες του ισλαμικού βορρά της Νιγηρίας. Ο ισλαμικός βορράς παρουσιάζει οικονομική καθυστέρηση σε σχέση με τον χριστιανικό νότο.

1.2 Βιβλιογραφία και ερευνητικοί περιορισμοί

Η βιβλιογραφία που χρησιμοποιήθηκε για την εκπόνηση της διπλωματικής μας εργασίας, διακρίνεται σε δύο κατηγορίες:

α. σε πρωτογενείς πηγές, όπως κείμενα της ίδιας της οργάνωσης, τα οποία χρησιμοποιούνται για να προσδιορίσουμε την ιδεολογία της, αλλά και αναφορές σε επιθέσεις που διαπράττει η οργάνωση.

β. σε δευτερογενείς πηγές, όπως μελέτες, βιβλία, άρθρα και αναλύσεις, για την δράση της Μπόκο Χαράμ στα διάφορα κράτη.

Οι πρωτογενείς πηγές που χρησιμοποιήθηκαν στην εργασία περιλαμβάνουν τα επίσημα προπαγανδιστικά κείμενα και οπτικοακουστικά μηνύματα της Μπόκο Χαράμ, αναφορές των υπηρεσιών ασφαλείας, και αναφορές του Κογκρέσου των Ηνωμένων Πολιτειών. Οι πηγές αυτές περιέχουν σημαντικά στατιστικά και άλλα στοιχεία.

Οι δευτερογενείς πηγές που χρησιμοποιήθηκαν είναι μονογραφίες ερευνητικών ιδρυμάτων που επικεντρώνονται στη Μπόκο Χαράμ και διάφορες μελέτες, δηλαδή βιβλία και άρθρα για τη νιγηριανή ισλαμιστική οργάνωση. Οι μελέτες των δευτερογενών πηγών περιέχουν χρήσιμα στοιχεία για το δυναμικό, τη στελέχωση και τις επιθέσεις της οργάνωσης.

⁵ Βλ. M. Stonawski, M. Potanckova, M. Cantele & V. Skirbekk, 'The Changing Religious Composition of Nigeria: Cause and Implications of Demographic Divergence', *Journal of Modern African Studies* 54:3 (2016), 1-27.

Οι ερευνητικοί περιορισμοί, οι οποίοι συνδέονται με το θέμα μας περιλαμβάνουν το πλαίσιο της δευτερογενούς ανάλυσης σε ζητήματα προσέγγισης της ισλαμιστικής τρομοκρατίας. Στο πλαίσιο αυτό επισημαίνεται η αναγκαιότητα συνεχούς ανατροφοδότησης του σώματος της εργασίας με νέα και επίκαιρα δεδομένα, συμπερίληψης όσο το δυνατόν περισσότερων Γεωπολιτικών Δεικτών κατά την ανάπτυξη της κύριας θέσης της εργασίας.

Η Μπόκο Χαράμ αποτελεί την πιο δυναμική ισλαμιστική οργάνωση σε καταγεγραμμένες επιθέσεις και απώλειες μεταξύ των αντιπάλων της, κυβερνητικών δυνάμεων, αντίπαλων ενόπλων ομάδων και αμάχου πληθυσμού. Οι επίκαιρες εξελισσόμενες συγκρούσεις αποτελούν μέγεθος, το οποίο πρέπει να συνυπολογίζεται σε ενδεχόμενη μελλοντική επικαιροποίηση των δεδομένων της εργασίας.

Η Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση προσδιορίζει με ακρίβεια την δράση του Γεωπολιτικού Παράγοντα, της Μπόκο Χαράμ, ανά περιοχή, προσφέροντας μια σαφή εικόνα της δυναμικής της, δηλαδή είτε της σταθερής παρουσίας της είτε της υποχώρησής της. Επίσης η χρήση της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης μας βοηθά να προσδιορίσουμε τις σχέσεις της οργάνωσης με εξωτερικούς, υπερσυστημικούς δρώντες, όπως οι ισλαμιστικές οργανώσεις Αλ Κάιντα και Μπόκο Χαράμ, αλλά και οι ΗΠΑ.

2. Μεθοδολογία

2.1 Η χρησιμοποιούμενη μεθοδολογία

Η μεθοδολογία που χρησιμοποιείται στην διπλωματική εργασία είναι η Μεθοδολογία της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης (ΣΓΑ). Η Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση έχει διαμορφωθεί και προταθεί στην ελληνική και την διεθνή επιστημονική βιβλιογραφία από τον Καθηγητή Οικονομικής Γεωγραφίας και Γεωπολιτικής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών Ιωάννη Θ. Μάζη.⁶ Η Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση περιλαμβάνει διάφορα γεωπολιτικά μεγέθη και έννοιες. Τα γεωπολιτικά αυτά μεγέθη και οι έννοιες χρησιμοποιούνται στην παρούσα διπλωματική εργασία ως μεθοδολογικά εργαλεία. Πρόκειται για τις εξής έννοιες της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης: σύστημα, σύμπλοκο, υποσύστημα, υπερσύστημα, γεωπολιτικός δείκτης, γεωπολιτικός παράγοντας και γεωπολιτικοί πυλώνες. Αρχικά θα αναφέρουμε τις έννοιες και κατόπιν οι έννοιες θα εφαρμοστούν στο θέμα μας με ανάλυση του τίτλου της διπλωματικής εργασίας.

Βάσει του σχετικού ορισμού της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης **Σύστημα** είναι το ακριβές άθροισμα των επιμέρους εδαφικών ενοτήτων που αποτελούν τα Γεωπολιτικά Υποσυστήματα. Τα Γεωπολιτικά Υποσυστήματα έχουν προσδιορισθεί από τον εντοπισμό, την διακεκριμένη δράση και τη συστηματική και διακεκριμένη λειτουργία του συγκεκριμένου κάθε φορά Γεωπολιτικού Παράγοντα στον φυσικό τους χώρο.⁷ **Σύμπλοκο** είναι η ευρύτερη γεωγραφική ενότητα του Συστήματος. Κατά συνέπεια το Σύμπλοκο αποτελεί έννοια ευρύτερη του Συστήματος, αν και σε πολλές περιπτώσεις μπορεί να ταυτίζονται. Η χαρτογραφική απεικόνιση των ορίων και της έκτασης του Συμπλόκου που μας ενδιαφέρει αποτελεί το πρώτο βήμα για την γεωπολιτική ανάλυση.⁸

Υποσύστημα είναι η ομοιογενής ως προς την δράση και λειτουργία ενός Γεωπολιτικού Παράγοντος εδαφική ενότητα. **Υπερσύστημα** είναι το σύνολο των Πόλων Διεθνούς Ισχύος, οι οποίοι επηρεάζουν την δράση των εξεταζομένων

⁶ Βλ. Ι.Θ. Μάζη, *Μεταθεωρητική κριτική Διεθνών Σχέσεων και Γεωπολιτικής: Το νεοθετικιστικό πλαίσιο*, Παπαζήσης, Αθήνα 2012· I.Th. Mazis, *Geopolitics: Academic Dissertations*, 2 vols, Leimon, Athens 2016.

⁷ Βλ. Ι.Θ. Μάζη, *Μεταθεωρητική κριτική Διεθνών Σχέσεων και Γεωπολιτικής*, ό.π., 370-371.

⁸ Βλ. Ι.Θ. Μάζη, *Μεταθεωρητική κριτική Διεθνών Σχέσεων και Γεωπολιτικής*, αυτόθι.

Γεωπολιτικών Παραγόντων στο εσωτερικό των Υποσυστημάτων και του αντιστοίχου Συστήματος το οποίο εμπεριέχει τα εν λόγω Υποσυστήματα.⁹

Γεωπολιτικός Δείκτης είναι η ποσοτικοποίηση του υπό μελέτη θέματος, δηλαδή το αριθμητικό εκείνο στοιχείο, το οποίο δείχνει την ανακατανομή ισχύος στο εξεταζόμενο Σύστημα/Σύμπλοκο. Ο Γεωπολιτικός Δείκτης ορίζεται ως Γεωπολιτικός δείκτης $\Gamma\Delta t = d(t)/D$, όπου $d(t)$ είναι το μετρούμενο μέγεθος σε χρόνο t και $D =$ μία στάθμη ορισμού του κάθε δείκτη $d(t)$. Οι γεωπολιτικοί δείκτες μπορεί να είναι σύνθετοι ή απλοί.¹⁰ **Γεωπολιτικός Παράγοντας** είναι ο δρών εκείνος, μέσω του οποίου συντελείται η ανακατανομή της ισχύος στο εσωτερικό του ανωτέρω γεωγραφικού/γεωπολιτικού Συμπλόκου.

Οι **Γεωπολιτικοί Πυλώνες** συνδέονται με την άσκηση της επιρροής της ισχύος των εθνικο-κρατικών οντοτήτων ή άλλης μορφής διεθνών δρώντων σε τέσσερις πτυχές, την αμυντική, την οικονομική, την πολιτική και την πολιτισμική. Οι Γεωπολιτικοί Πυλώνες εξετάζονται με όρους ισχύος, η οποία προσδιορίζεται αντιστοίχως. Άρα υπάρχει αμυντική ισχύς, οικονομική ισχύς, πολιτική ισχύς και τέλος πολιτισμική ισχύς. Κάθε Γεωπολιτικός Πυλώνας μπορεί να αναλυθεί σε επιμέρους συνθετικά στοιχεία, τους Γεωπολιτικούς Δείκτες, στους οποίους αναφερθήκαμε παραπάνω. Επομένως, βάσει της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης υπάρχουν τέσσερις Γεωπολιτικοί Πυλώνες.¹¹ Αυτοί προσδιορίζουν τα επιμέρους Υποσυστήματα και το Σύστημα ως άθροισμα των Υποσυστημάτων:

1. Άμυνα-Ασφάλεια. Ο Πυλώνας αυτός περιέχει το σύνολο των Γεωπολιτικών Δεικτών που σχετίζονται με την άμυνα και την ασφάλεια. Οι δείκτες αυτοί αφορούν λ.χ. οπλικά συστήματα, αριθμό και σύνθεση ενόπλων δυνάμεων. Σε περιπτώσεις συγκρούσεων, ο Πυλώνας περιέχει τον αριθμό των συγκρούσεων και των απωλειών, νεκρών και τραυματιών.

2. Οικονομία. Ο Πυλώνας αυτός περιλαμβάνει το σύνολο των οικονομικών Γεωπολιτικών Δεικτών οικονομικής φύσεως που χρησιμοποιούνται στη γεωπολιτική ανάλυση. Οι δείκτες αυτοί αφορούν λ.χ. το ΑΕΠ, το έλλειμμα, το εξωτερικό χρέος, δείκτες παραγωγής και παραγωγικότητας, τα φυσικά αποθέματα και κοιτάσματα (πετρέλαιο, φυσικό αέριο) ανεργία κλπ. Σε περιπτώσεις

⁹ Βλ. Ι.Θ. Μάζης, *Μεταθεωρητική κριτική Διεθνών Σχέσεων και Γεωπολιτικής*, αυτόθι.

¹⁰ Βλ. Ι.Θ. Μάζης, *Μεταθεωρητική κριτική Διεθνών Σχέσεων και Γεωπολιτικής*, ό.π., 400-408.

¹¹ Βλ. Ι.Θ. Μάζης, *Μεταθεωρητική κριτική Διεθνών Σχέσεων και Γεωπολιτικής*, ό.π., 398-9.

συγκρούσεων, όπως στην εργασία μας, μπορούν να αναφερθούν δείκτες, όπως η οικονομική ζημιά και οι απώλειες λόγω των συγκρούσεων.

3. Πολιτική. Ο Πυλώνας αυτός περιέχει το σύνολο των γεωπολιτικών Δεικτών που συνδέονται με την άσκηση της πολιτικής και της διακυβέρνησης. Τέτοιοι δείκτες είναι το πολιτικό σύστημα διακυβέρνησης, η ύπαρξη δικτατορίας ή δημοκρατίας, η διαφθορά της κυβέρνησης, οι δείκτες σταθερότητας του πολιτικού συστήματος, οι πολιτικές σχέσεις Κέντρου-Περιφέρειας κτλ

4. Πολιτισμός/Πληροφορία. Ο Πυλώνας αυτός περιέχει το σύνολο το σύνολο των γεωπολιτικών Δεικτών που συνδέονται με τον πολιτισμό και με την πληροφορία και τη μετάδοσή της. Τέτοιοι δείκτες είναι η παιδεία, ο αναλφαβητισμός, αλλά και τα δημογραφικά δεδομένα που προκύπτουν από τις επίσημες απογραφές: διαίρεση του πληθυσμού μιας χώρας ανά θρησκεία, εθνότητα.

Για τη Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυση πολύ βασική είναι η ορθή και αναλυτική αποκωδικοποίηση του τίτλου του θέματος της μελέτης. Ο τίτλος του θέματος ήδη ορίζει τα δεδομένα και τα ζητούμενα της έρευνάς μας, ορίζει με άλλα λόγια το πλαίσιο στο οποίο θα κινηθούμε μεθοδολογικά και τι θέλουμε να καταδείξουμε στην ανάλυσή μας. Ο τίτλος συγκεκριμένα ορίζει:

i. Τα όρια του Γεωγραφικού/Γεωπολιτικού Συμπλόκου, το οποίο και αποτελεί το γεωγραφικό πεδίο που αφορά την ανάλυσή μας.

ii. Τον προς μελέτη χώρο (εσωτερικό ή εξωτερικό) του Συμπλόκου, ο οποίος μας ενδιαφέρει ως πεδίο κατανομής ή ανακατανομής ισχύος λόγω της δράσεως ενός συγκεκριμένου γεωπολιτικού παράγοντος.

iii. Τον Γεωπολιτικό Παράγοντα, η συμπεριφορά του οποίου δύναται να επηρεάσει την κατανομή ισχύος πρωτίστως στο εσωτερικό ή και δευτερευόντως στο εξωτερικό του δεδομένου Γεωγραφικού Συμπλόκου.

2.2 Ανάλυση του τίτλου της εργασίας βάσει της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης

Με βάση τις παραπάνω μεθοδολογικές αρχές της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης του Καθηγητή Ιωάννη Μάζη θα προχωρήσουμε στην αποκωδικοποίηση και στην επεξεργασία του τίτλου του θέματος της διπλωματικής μας εργασίας.

Γεωπολιτικό Σύμπλοκο της μελέτης μας με βάση τον τίτλο που μας δόθηκε είναι μια περιοχή που περιλαμβάνει τμήμα της ενότητας της Δυτικής Αφρικής και τμήμα της ενότητας της Κεντρικής Αφρικής. Συγκεκριμένα βάσει του τίτλου το Γεωπολιτικό Σύμπλοκο της ανάλυσής μας είναι το σύνολο των εδαφικών επικρατειών των κρατών, εντός των οποίων δρα και προκαλεί ανακατανομή ισχύος ο επιλεγθείς Γεωπολιτικός Παράγοντας. Κατά συνέπεια το Γεωπολιτικό Σύστημα της ανάλυσής μας είναι η περιοχή που αποτελείται από τέσσερα κράτη: τη Νιγηρία, τον Νίγηρα, το Τσαντ και το Καμερούν.

Τα δύο πρώτα (Νιγηρία, Νίγηρας) εντάσσονται στην ενότητα της Δυτικής Αφρικής, τα δύο επόμενα (Τσαντ, Καμερούν) εντάσσονται στην ενότητα της Κεντρικής Αφρικής.¹² Τα τέσσερα αυτά κράτη αποτελούν τα όρια του Γεωγραφικού/Γεωπολιτικού Συμπλόκου και ταυτοχρόνως το γεωγραφικό πεδίο που αφορά την ανάλυσή μας.

Βάσει του σχετικού προσδιορισμού του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών η Δυτική Αφρική (West Africa) ως διακριτή περιοχή περιλαμβάνει δεκαοκτώ (18) συνολικά κράτη και εξαρτώμενες επικράτειες. Τα κράτη αυτά από δυτικά προς ανατολικά και από βόρεια προς νότια είναι τα εξής: Μαυριτανία, Μάλι, Νίγηρας, Σενεγάλη, Γάμبيا, Γουινέα-Μπισάου, Γουινέα, Σιέρρα Λεόνε, Λιβερία, Ακτή Ελεφαντοστού, Μπουρκίνα Φάσο, Γκάνα, Τόγκο, Μπενίν, Νιγηρία και τα τρία νησιωτικά κράτη Πράσινο Ακρωτήριο (Cape Verde), Sao Tome Principe και η νήσος της Αγίας Ελένης, η οποία είναι υπερπόντιο βρετανικό έδαφος (British Overseas Territory).

Ακολούθως προσδιορίζουμε τον προς μελέτη χώρο (εσωτερικό ή εξωτερικό) του Συμπλόκου, ο οποίος μας ενδιαφέρει ως πεδίο κατανομής ή ανακατανομής ισχύος λόγω της δράσεως του συγκεκριμένου Γεωπολιτικού Παράγοντα, της ισλαμιστικής οργάνωσης Μπόκο Χαράμ. Ο χώρος αυτός ταυτίζεται με τις επικράτειες των τεσσάρων κρατών (Νιγηρία, Νίγηρας, Τσαντ, Καμερούν). Ο χώρος αυτός ταυτίζεται με την ενότητα της Δυτικής Αφρικής. Εκεί δρουν υπερσυστημικοί δρώντες, όπως η Αφρικανική Ένωση και εμμέσως μέσω των δεσμών του με τον Γεωπολιτικό Παράγοντα το διεθνές ισλαμιστικό κίνημα (Αλ Κάιντα και Ισλαμικό Κράτος).

¹² Βλ. United Nations Statistics Division (ed.), *World Population Ageing 1950-2050*, New York 2008, Annex II, 43.

Τέλος, προσδιορίζουμε τον **Γεωπολιτικό Παράγοντα**, η συμπεριφορά του οποίου η συμπεριφορά δύναται να επηρεάσει την κατανομή ισχύος πρωτίστως στο εσωτερικό ή και δευτερευόντως στο εξωτερικό του δεδομένου Γεωγραφικού Συμπλόκου. Ο Γεωπολιτικός Παράγοντας βάσει του τίτλου της εργασίας είναι η ισλαμιστική (σαλαφιστική τζιχαντιστική) οργάνωση Μπόκο Χαράμ.

Κατόπιν προχωρούμε στον προσδιορισμό των ορίων των Γεωπολιτικών Συστημάτων, όπου θα επεξεργασθούμε τη δράση του Γεωπολιτικού Παράγοντα που προέκυψε από τον τίτλο του θέματος. Με βάση τη Συστημική Γεωπολιτική Ανάλυσης υπάρχουν τρεις κλίμακες συστημικών επιπέδων:

i. Τα Υποσυστήματα, τα οποία αποτελούν υποσύνολα των Συστημάτων.

ii. Το Σύστημα το οποίο εντάσσεται στο εσωτερικό του γεωγραφικού χώρου του προς εξέταση Γεωπολιτικού Συμπλόκου ή ταυτίζεται με το προς εξέταση Γεωγραφικό Σύμπλοκο.

iii. Τα Υπερσυστήματα, τα οποία εμπεριέχουν ως υποσύνολο το εξεταζόμενο Σύστημα ή και άλλα, τα οποία όμως δεν αφορούν την εξέτασή μας.

Τα **Γεωπολιτικά Υποσυστήματα** της ανάλυσής μας αντιστοιχούν στις διακριτές εδαφικές επικράτειες των αναφερομένων στον τίτλο του θέματος κρατών και επομένως είναι τα εξής:

-Γεωπολιτικό Υποσύστημα 1 (κύριο): το κράτος της Νιγηρίας.

-Γεωπολιτικό Υποσύστημα 2: το κράτος του Νίγηρα.

-Γεωπολιτικό Υποσύστημα 3: το κράτος του Καμερούν.

-Γεωπολιτικό Υποσύστημα 4: το κράτος του Τσαντ.

Το **Γεωπολιτικό Σύστημα** της ανάλυσής μας, το οποίο προκύπτει από την επιλογή των παραπάνω Υποσυστημάτων είναι η ενότητα των επικρατειών των εξής κρατών: Νιγηρία-Νίγηρας-Καμερούν-Τσαντ. Ταυτοχρόνως εξετάζουμε την δράση της Αφρικανικής Ένωσης, ενός υπερκρατικού θεσμού, ως δρώντος εντός του Γεωπολιτικού Συστήματος.

Το **Γεωπολιτικό Υπερσύστημα** της μελέτης περιλαμβάνει το σύνολο των Πόλων Διεθνούς Ισχύος, οι οποίοι επηρεάζουν την δράση της Μπόκο Χαράμ ως Γεωπολιτικού Παράγοντα στο εσωτερικό των Υποσυστημάτων (τεσσάρων κρατών) και του αντιστοίχου Συστήματος το οποίο εμπεριέχει τα εν λόγω Υποσυστήματα. Από αυτήν την άποψη μπορούμε να προσδιορίσουμε το Γεωπολιτικό Υπερσύστημα της μελέτης μας ως το διεθνές ισλαμιστικό κίνημα και συγκεκριμένα τις δύο σημαντικότερες αυτή τη στιγμή τρομοκρατικές ισλαμιστικές οργανώσεις, με τις

οποίες σχετίζεται η Μπόκο Χαράμ: την Αλ Κάιντα και το Ισλαμικό Κράτος. Στο Υπερσύστημα επίσης ανήκουν οι Ηνωμένες Πολιτείες που έχουν σημαντικά οικονομικά συμφέροντα στην περιοχή, άρα έχουν σχέση με τον Πυλώνα Οικονομία, και στηρίζουν στρατιωτικά την κυβέρνηση της Νιγηρίας, άρα επίσης έχουν σχέση με τον Πυλώνα Άμυνα/Ασφάλεια. Το Γεωπολιτικό Υπερσύστημα επίσης αποτελείται από την Αφρικανική Ένωση, υπερκρατική ένωση την οποία θα σχολιάσουμε.

Οι **Γεωπολιτικοί Πυλώνες**, οι οποίοι επιλέγονται για την ανάλυσή μας είναι δύο, ο Πυλώνας Οικονομία και ο Πυλώνας Άμυνα/Ασφάλεια. Οι **Γεωπολιτικοί Δείκτες**, οι οποίοι θα χρησιμοποιηθούν, προκύπτουν από την επιλογή των Γεωπολιτικών Πυλώνων που κάναμε.

Για τον **Πυλώνα Οικονομία** θα χρησιμοποιηθούν τα εξής δεδομένα ως Γεωπολιτικοί Δείκτες:

1. οικονομική ζημιά κάθε κράτους, κάθε Υποσυστήματος, από την τρομοκρατική δράση της Μπόκο Χαράμ σε εθνικό επίπεδο. Η οικονομική ζημιά καταμετράται στην υποχώρηση της οικονομικής δραστηριότητας, την ενδεχόμενη μείωση επενδύσεων από ξένες εταιρίες, την αδυναμία εκμετάλλευσης των πλουτοπαραγωγικών πηγών κάθε κράτους λόγω των συγκρούσεων και της ανασφάλειας.

2. η οικονομική επιβάρυνση για την διεξαγωγή στρατιωτικών επιχειρήσεων, για την τήρηση της δημόσιας τάξης, για την αποκατάσταση των υποδομών και των οικονομικών δικτύων της αγοράς μετά από επιθέσεις της οργάνωσης.

Για τον **Πυλώνα Άμυνα/Ασφάλεια** θα χρησιμοποιηθούν τα εξής δεδομένα ως Γεωπολιτικοί Δείκτες:

1. οι συγκρούσεις και οι καταγεγραμμένες επιθέσεις της οργάνωσης κατά των κυβερνητικών δυνάμεων.

2. οι επιθέσεις κατά του αμάχου πληθυσμού και ο αριθμός νεκρών και τραυματιών.

3. Το ιστορικό, η ιδεολογία και οι σχέσεις της Μπόκο Χαράμ με τους υπερσυστημικούς δρώντες

3.1 Ίδρυση και αρχική δράση της Μπόκο Χαράμ

Η Μπόκο Χαράμ (Boko Haram) ονομάζεται επισήμως από τα μέλη της Σουνιτική Ομάδα για Κήρυγμα και Τζιχάντ (Jama'at Ahl as-Sunnah lid-da'wa wal-Jihād), ενώ είναι γνωστή και ως Ισλαμικό Κράτος Επαρχία Δυτικής Αφρικής (al-Wilāyat al-Islāmiyya Gharb Afīqiyyah) μετά την διακήρυξη πίστης προς το Ισλαμικό Κράτος. Η οργάνωση εμφανίσθηκε ως αυτόνομος δρών για πρώτη φορά στο Γεωπολιτικό Υποσύστημα της Νιγηρίας. Η Νιγηρία απέκτησε την ανεξαρτησία της από την Μεγάλη Βρετανία το 1960 έπειτα από μία μακρά περίοδο βρετανικής αποικιοκρατίας στην περιοχή (1800-1960). Την περίοδο 1960-1966 πραγματοποιήθηκαν εκλογές και τέθηκαν οι βάσεις της χώρας, αλλά σημειώνονταν συγκρούσεις και δημιουργήθηκε ένταση ανάμεσα στις διαφορετικές εθνοτικές και θρησκευτικές ομάδες. Από το 1966 έως το 1999 η χώρα είχε δικτατορικό στρατιωτικό καθεστώς.

Βασικός λόγος για την εμφάνιση της Μπόκο Χαράμ είναι η διαίρεση της Νιγηρίας σε δύο ισοδύναμα σε επίπεδο πληθυσμού τμήματα: τον ισλαμικό βορρά και τον χριστιανικό νότο. Μετά την αποκατάσταση των δημοκρατικών πολιτικών θεσμών το 1999 η πολιτική ισχύς στη Νιγηρία βασιζόταν σε μία άτυπη συμφωνία ανάμεσα στις πολιτικές ελίτ του βορρά και σε αυτές του νότου. Η συμφωνία αυτή προέβλεπε την εναλλαγή στην εξουσία ανάμεσα στον ισλαμικό βορρά και τον χριστιανικό νότο με αποδοχή του υποψηφίου για την Προεδρία. Εάν ο Πρόεδρος ήταν λ.χ. Χριστιανός, ο Αντιπρόεδρος θα ήταν Μουσουλμάνος και το αντίστροφο. Με αυτόν τον τρόπο εξασφαλιζόταν η εκπροσώπηση των δύο θρησκευτικών ομάδων χωρίς να γίνονται διακρίσεις. Η συμφωνία είχε εγγυητές τους αξιωματικούς του στρατού που θέλησαν έτσι να εξασφαλίσουν την ενότητα της χώρας. Η συμφωνία όμως δεν είχε επίσημη διάσταση, ήταν ένας άτυπος διακανονισμός των ελίτ.¹³

Η νοθεία και οι παρανομίες ήταν συνηθισμένες σε όλες τις εκλογικές διαδικασίες από το 1999 έως το 2011. Το στοιχείο αυτό συνέβαλε στην απαξίωση της πολιτικής σκηνής και των θεσμών στη Νιγηρία. Η επιτυχία της Μπόκο Χαράμ

¹³ Βλ. J. Campbell, *Nigeria: Dancing on the Brink*, Rowman, Lanham 2013.

στον βορρά οφείλεται στην κατάρρευση της συμφωνίας που περιγράψαμε για την εναλλαγή στην πολιτική εξουσία μεταξύ βορρά και νότου. Το 2010 Πρόεδρος της χώρας ήταν ο Μουσουλμάνος Umaru Yar'Adua που πέθανε το ίδιο έτος. Ο Χριστιανός Αντιπρόεδρος Goodluck Jonathan υποστήριξε ότι δεν θα ήταν υποψήφιος στις προεδρικές εκλογές του 2011 επειδή ήταν η σειρά του βορρά. Παρόλα αυτά ο Jonathan ήταν υποψήφιος το 2011 κερδίζοντας τις εκλογές με 59% έναντι 32% του Μουσουλμάνου αντιπάλου του. Ακόμη και στον ισλαμικό βορρά πολλές ελίτ Μουσουλμάνων στήριξαν τον Χριστιανό Jonathan έπειτα από οικονομική συμφωνία. Το γεγονός αυτό απαξίωσε τις τοπικές ελίτ των Μουσουλμάνων σε μεγάλο τμήμα του ισλαμικού πληθυσμού του βορρά και ευνόησε την δράση της Μπόκο Χαράμ. Η δυναμική εμφάνιση της οργάνωσης που υπήρχε με άλλη μορφή από το 2002 αρχίζει όντως από το 2011.¹⁴

Η εμφάνιση της Μπόκο Χαράμ δεν πραγματοποιήθηκε αιφνιδιαστικά σε σχέση με την ιδεολογική ατμόσφαιρα και τα δεδομένα της περιοχής. Ο ισλαμικός πληθυσμός της Νιγηρίας είχε αρχίσει να μπαίνει σε κλίμα ριζοσπαστικοποίησης ήδη από την δεκαετία του 1970. Τα ισλαμιστικά δίκτυα δρούσαν σε τοπικό επίπεδο με τα εγχώρια σουφιστικά ρεύματα, ωστόσο, να δίνουν την κυρίαρχη τάση. Ταυτοχρόνως υπήρχε και ένα σιιτικό κίνημα, το οποίο παρά τη μικρή του παρουσία και τη σιιτική του διάσταση επηρέασε την ανάπτυξη του ισλαμισμού στην περιοχή διαδίδοντας την δυσπιστία προς τις κρατικές αρχές και την αντίθεση προς τον χριστιανικό πληθυσμό του νότου.¹⁵

Η χαμηλή οικονομική ανάπτυξη του βορείου τμήματος της Νιγηρίας, η οποία σε πολλές περιπτώσεις ισοδυναμεί με πραγματική εξαθλίωση λόγω και της υψηλής γεννητικότητας, αποτελεί παράγοντα που επίσης συνέβαλε στην διάδοση της Μπόκο Χαράμ στην περιοχή. Η κυβερνητική διαφθορά και η κακή διοίκηση των αξιωματούχων, ιδίως των εκπροσώπων των τοπικών αρχών, αύξησε το χάσμα ανάμεσα στις περιφέρειες της χώρας και ιδίως ανάμεσα στον φτωχό, ισλαμικό βορρά και τον πιο πλούσιο, χριστιανικό νότο της χώρας. Ο Κυβερνήτης της Πολιτείας Κάνο Rabi'u Musa Kwankwaso ανέφερε τον Απρίλιο του 2013 ότι τα προβλήματα εσωτερικής ασφάλειας στη βόρεια Νιγηρία οφείλονταν σε

¹⁴ Βλ. J. Campbell, *U.S. Policy to Counter Nigeria's Boko Haram*, Council on Foreign Relations/Center for Preventive Actions, Council Special Report No. 70, 2014, 11/2014, 7-8.

¹⁵ Βλ. J. Zenn, A. Barkindo & N.A. Heraw, 'The Ideological Evolution of Boko Haram in Nigeria', *RUSI Journal* 158:4 (2013), 48.

οικονομικούς λόγους, δηλαδή την φτώχεια του πληθυσμού, αλλά και σε κοινωνικούς λόγους, δηλαδή την κατάρρευση των οικογενειακών δεσμών.¹⁶

Ο υψηλός πληθυσμός της Νιγηρίας αποτελεί παράγοντα που επιβραδύνει την οικονομική ανάπτυξη και σε ορισμένες περιπτώσεις ενισχύει την αντιπαράθεση ανάμεσα σε Μουσουλμάνους και Χριστιανούς. Το 1950 η Νιγηρία διέθετε συνολικό πληθυσμό 33 εκατομμυρίων, ο οποίος αυξήθηκε σε 55 εκατομμύρια το 1971. Το 2000 ο πληθυσμός της Νιγηρίας έφθασε τα 125 εκατομμύρια, αυξάνοντας με ρυθμό 60% σε μία δεκαετία. Η εκρηκτική αύξηση του πληθυσμού συνεχίστηκε τα επόμενα έτη, αφού ο συνολικός πληθυσμός έφθασε τα 154 εκατομμύρια το 2008 και τα 188 εκατομμύρια το 2015.

Μετά την καθιέρωση του δημοκρατικού πολιτεύματος το 1999 και τη συνακόλουθη μείωση του στρατιωτικού ελέγχου οι ισλαμιστές βρήκαν την ευκαιρία να εντείνουν την προπαγάνδα και τη δράση τους στη Νιγηρία. Η χαλάρωση του κυβερνητικού ελέγχου είχε ως συνέπεια την αύξηση της έντασης ανάμεσα σε Μουσουλμάνους και Χριστιανούς, ιδίως στον βορρά όπου το ισλαμικό στοιχείο άρχισε μια εκστρατεία τρομοκρατίας κατά των Χριστιανών. Το 2000 η απόφαση για την αναγκαστική εισαγωγή της σαρία ως νέου νομικού πλαισίου στην Πολιτεία Καντούνα, όπου υπήρχε ίσο ποσοστό 50-50% Μουσουλμάνων και Χριστιανών, προκάλεσε σφοδρές ταραχές και συγκρούσεις ανάμεσα στις δύο θρησκευτικές κοινότητες που κράτησαν μήνες, από τον Φεβρουάριο έως τον Μάιο του 2000. Αποτέλεσμα των συγκρούσεων ήταν 2.000-5.000 νεκροί από τις δύο κοινότητες.¹⁷ Οι θρησκευτικές συγκρούσεις συνεχίστηκαν τα επόμενα χρόνια. Το 2001 σκοτώθηκαν περίπου 1.000 άνθρωποι σε ταραχές στο Τζος στην κεντρική Νιγηρία, ενώ το 2002 Μουσουλμάνοι του Βορρά σκότωσαν περίπου 250 Χριστιανούς.

Τον Φεβρουάριο του 2004 σφαγιάστηκαν 78 Χριστιανοί από Μουσουλμάνους στην πόλη Γέλβα στην Πολιτεία Κέμπι στην βορειοδυτική Νιγηρία, περιοχή με συντριπτική πλειοψηφία Μουσουλμάνων. Η σφαγή πραγματοποιήθηκε έπειτα από ένα κήρυγμα που καλούσε τον τοπικό ισλαμικό πληθυσμό σε τζιχάντ κατά των Χριστιανών. Τον Μάιο του 2004 υπήρξαν

¹⁶ Βλ. J. Zenn, A. Barkindo & N.A. Heraw, 'The Ideological Evolution of Boko Haram in Nigeria', ό.π., 48.

¹⁷ Βλ. J. Harnischfeger, *Democratization and Islamic Law: The Sharia Conflict in Nigeria*, Campus Verlag, Frankfurt am Main 2008, 16.

αντίποινα από τους Χριστιανούς σε βάρος των Μουσουλμάνων, η ένταση ανάμεσα στις δύο θρησκευτικές ομάδες κορυφώθηκε με αποτέλεσμα περίπου 700 νεκρούς. Το 2008 πάλι στο Τζος της κεντρικής Νιγηρίας συγκρούσεις ανάμεσα σε Μουσουλμάνους και Χριστιανούς προκάλεσαν τον θάνατο 381 ανθρώπων.¹⁸ Η βία συνεχίστηκε στην ίδια περιοχή και αυξήθηκε το 2010, όταν σε συγκρούσεις που διήρκησαν από τον Ιανουάριο έως το Μάρτιο του 2010 σκοτώθηκαν 992 άνθρωποι. Τα επόμενα έτη η Μπόκο Χαράμ θα γινόταν ο πρωταγωνιστικός δρών στις σφαγές και τα επεισόδια κατά των Χριστιανών.

Οι πρώτοι πυρήνες της Μπόκο Χαράμ δημιουργήθηκαν το 2002 και ήταν αποτέλεσμα μιας θεολογικής ιδεολογικής διαμάχης ανάμεσα σε δύο τάσεις των Μουσουλμάνων της Νιγηρίας, μια μετριοπαθή και μια ριζοσπαστική. Η μετριοπαθής τάση είχε αρχηγό τον σείχη Jafaar Adam που δίδασκε στο τέμενος Mahammadu Ndimi στο Μαϊντουγκούρι στην Πολιτεία Μπόρνο της βορειοανατολικής Νιγηρίας. Η ριζοσπαστική τάση είχε επικεφαλής τον Mohammed Yusuf, μαθητή του Jafaar Adam και ιδρυτή της οργάνωσης Μπόκο Χαράμ. Ο Mohammed Yusuf είχε σπουδάσει ισλαμική Θεολογία στο Πανεπιστήμιο της Μεδίνα στη Σαουδική Αραβία. Πηγή έμπνευσής του ήταν η διδασκαλία του μεσαιωνικού λογίου και οπαδού της Σχολής Χανμπαλί Ibn Taumiyyah (1261-1328). Ο Yusuf επηρεάστηκε επίσης από την κορυφαία ισλαμιστική οργάνωση «Μουσουλμανική Αδελφότητα» και μικρότερα σαλαφιστικά κινήματα, όπως η «Takfir wal-Hijra» στην Αίγυπτο.¹⁹

Οι ακραίες θέσεις του Yusuf προκάλεσαν την αποβολή του από την επιτροπή του τεμένους στο Μαϊντουγκούρι το 2002. Ο Yusuf αντέδρασε κτίζοντας ένα νέο ισλαμικό τέμενος στη βορειοανατολική Νιγηρία. Το νέο τέμενος γρήγορα έγινε κέντρο έλξης των πιο ριζοσπαστικών και μαχητικών στοιχείων ανάμεσα στους Μουσουλμάνους της Νιγηρίας, ιδίως μεταξύ μαθητών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Εκατοντάδες Μουσουλμάνοι της Νιγηρίας εγκατέλειψαν το επίσημο εκπαιδευτικό σύστημα και εντάχθηκαν στο ισλαμικό σύστημα που είχε οργανώσει ο Yusuf στην περιοχή. Βασικό σημείο της εξέλιξης αυτής ήταν η πεποίθηση ότι η δυτική παιδεία (boko) είναι απαγορευμένη (haram) για τους πιστούς

¹⁸ Βλ. P. Ostien, *Jonah Jang and the Jasawa: Ethno-Religious Conflict in Jos, Nigeria*, Muslim-Christian Relations in Africa, August 2009.

¹⁹ Βλ. F. Owolade, 'Boko Haram: How a Militant Islamist Group Emerged in Nigeria' Gatestone Institute, 27/3/2014, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <https://www.gatestoneinstitute.org/4232/boko-haram-nigeria>.

Μουσουλμάνους. Από αυτήν τη φράση που έγινε σύνθημα ανάμεσα στους ριζοσπάστες οπαδούς του Yusuf πήρε την ονομασία της η Μπόκο Χαράμ.²⁰

Ο Yusuf σύντομα έγινε ο πνευματικός αρχηγός του ριζοσπαστικού τμήματος των Μουσουλμάνων στη βόρεια Νιγηρία. Ο Yusuf εκμεταλλεύθηκε τη δυσαρέσκεια του πληθυσμού για την διαφθορά των κυβερνητικών αρχών συνδέοντας την διαφθορά αυτή με την δυτική επιρροή στους θεσμούς και την καθημερινότητα.²¹ Τα αρχικά μέλη της οργάνωσης προέρχονταν από τον φτωχό ισλαμικό βορρά και ήταν άνεργοι νέοι από ισλαμικές σχολές. Τα μέλη αυτά ήταν γνωστά στο τοπικό κοινωνικό επίπεδο ως Yusuffiya, ακόλουθοι δηλαδή του Yusuf. Η ονομασία δείχνει την κυρίαρχη προσωπικότητα και την επιρροή του πρώτου ηγέτη της Μπόκο Χαράμ.²²

Η Μπόκο Χαράμ αξιοποίησε τοπικά ισλαμικά δίκτυα συντηρητικών ομάδων, όπως η Σουνιτική Ομάδα Ιζάλα (Jama'at Izalatil Bidiawa Iqamatus Sunnah). Η αρχική δράση της Μπόκο Χαράμ δεν γινόταν με βίαιες επιθέσεις, αφού η οργάνωση ήταν ακόμη αδύναμη. Τα μέλη της οργάνωσης δρούσαν σε τοπικό επίπεδο κυρίως στις απομακρυσμένες από την πρωτεύουσα περιοχές της βορειοανατολικής Νιγηρίας. Η απουσία του κυβερνητικού ελέγχου, των στρατιωτικών και αστυνομικών δυνάμεων, αλλά και η αδιαφορία των κεντρικών αρχών για την ανάπτυξη των ισλαμιστών στην περιοχή διευκόλυνε την ενίσχυση της Μπόκο Χαράμ.²³ Οι νιγηριανές αρχές υποτίμησαν ή δεν αντιλήφθηκαν την επικινδυνότητα της οργάνωσης. Ακόμη και η κρατική τηλεόραση πρόβαλε συχνά στα προγράμματά της τα κηρύγματα του Mohammed Yusuf παρά τις αντιρρήσεις του συμβουλίου των ουλεμάδων που διαμαρτύρονταν. Η Μπόκο Χαράμ εκμεταλλεύθηκε επίσης την ομοσπονδιακή δομή του κράτους της Νιγηρίας. Ορισμένοι τοπικοί κυβερνήτες, όπως ο κυβερνήτης της Πολιτείας του Μπόρνο Ali Modu Sheriff, στήριζαν την ισλαμιστική οργάνωση με χρήματα και δείχνοντας ανοχή στις δραστηριότητές της.

²⁰ Βλ. R. Dowd, *Christianity, Islam, and Liberal Democracy: Lessons from Sub-Saharan Africa*, Oxford University Press, New York 2015, 12.

²¹ Βλ. IRIN News, 'Analysis: Understanding Nigeria's Boko Haram Radicals', IRIN News, 18/7/2011.

²² Βλ. T. Robinson, 'Backgrounder: Boko Haram', Council on Foreign Relations, 31/8/2011.

²³ Βλ. D. Cook, *The Rise of Boko Haram in Nigeria*, Combating Terrorism Centre, 26/9/2011, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <https://www.ctc.usma.edu/posts/the-rise-of-boko-haram-in-nigeria>.

Η σταδιακή ενίσχυση της οργάνωσης τα προηγούμενα έτη παρά τη σχετική αδιαφορία των κρατικών αρχών είχε αυξήσει την ένταση στη βορειοανατολική Νιγηρία. Η Μπόκο Χαράμ έχοντας δυναμώσει και αυξήσει τα μέλη της ένωθε περισσότερη αυτοπεποίθηση. Μετά την πολιτική κρίση που ξέσπασε το 2009 η Μπόκο Χαράμ αποφάσισε να καταφύγει σε ένοπλη δράση για να αξιοποιήσει την δυσαρέσκεια πολλών Μουσουλμάνων πολιτών. Εμφανιζόμενη ως δύναμη που στρέφεται κατά της κεντρικής αρχής η Μπόκο Χαράμ πέτυχε στην προπαγάνδα της: εμφανίστηκε ως υπερασπιστής των φτωχών στρωμάτων απέναντι στην κεντρική κυβέρνηση, ως υπερασπιστής των Μουσουλμάνων απέναντι στον πολιτικό έλεγχο της χώρας από τους Χριστιανούς.

Καταλυτικό γεγονός για την εξέλιξη της οργάνωσης ήταν η αποτυχημένη εξέγερση της Μπόκο Χαράμ που έγινε από τις 26 έως τις 29 Ιουλίου του 2009. Η εξέγερση εξαπλώθηκε σε πολλές πόλεις της βορειοανατολικής Νιγηρίας που είχε γίνει το προπύργιο της Μπόκο Χαράμ. Η οργάνωση επιτέθηκε σε αστυνομικό σταθμό στην Πολιτεία Μπάουτσι και σε αστυνομικές δυνάμεις στις Πολιτείες Κάνο, Γιόμπε και Μπόρνο. Στις 28 Ιουλίου κυβερνητικές στρατιωτικές δυνάμεις περικύκλωσαν την κατοικία του Yusuf, στην πόλη Μαϊντουγκούρι στην Πολιτεία του Μπόρνο, κοντά στην έδρα της οργάνωσης, όπου είχε καταφύγει ο ίδιος με πολλούς οπαδούς του. Μετά από έφοδο ο Yusuf συνελήφθη και εκτελέστηκε στις 30 Ιουλίου.

Νέος ηγέτης της Μπόκο Χαράμ αναδείχθηκε ένα έτος μετά, το 2010, καθώς στο μεσοδιάστημα κρυβόταν για να αποφύγει τη σύλληψη ή την εξόντωση, ο έως τότε υπαρχηγός της οργάνωσης Abu Bakr Shekau.²⁴ Υπό τον Abu Bakr Shekau η Μπόκο Χαράμ ανασυγκροτήθηκε και ενισχύθηκε. Πλέον η οργάνωση επιδόθηκε σε μία εκστρατεία εκδίκησης και αντιμέτρων τόσο κατά των επιχειρήσεων των κυβερνητικών δυνάμεων όσο και κατά τοπικών Μουσουλμάνων ηγετών των ισλαμικών κοινοτήτων στον βορρά, οι οποίοι είχαν υποστηρίξει τις επιχειρήσεις των κυβερνητικών δυνάμεων ασφαλείας. Εσωτερικές διαφωνίες στο εσωτερικό της οργάνωσης και του ευρύτερου δικτύου των υποστηρικτών της τρομοκρατικής οργάνωσης οδήγησαν στην διαίρεση της Μπόκο Χαράμ τον Ιανουάριο του 2012.

[Εικ. 6]

²⁴ Βλ. J. Borck, 'Nigeria Sect Leader Defends Killings in Video', Reuters, 12/1/2012, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://af.reuters.com/article/topNews/idAFJOE80B01D20120112> (ημερομηνία πρόσβασης 31/5/2017).

Η ομάδα που παρέμεινε πιστή στον Abu Bakr Shekau δήλωσε πίστη στο Ισλαμικό Κράτος και έγινε ο Κλάδος Δυτικής Αφρικής του Ισλαμικού Κράτους. Το μεγαλύτερο τμήμα των ισλαμιστών μαχητών παρέμεινε πιστό στον Shekau, με αποτέλεσμα η Μπόκο Χαράμ να διατηρήσει την δυναμική της τα επόμενα έτη και να αποτελεί τη μεγαλύτερη εσωτερική απειλή στη Νιγηρία, αλλά και την πιο βίαιη ισλαμιστική οργάνωση παγκοσμίως.

Η συντηρητική σαλαφιστική μερίδα που αποσχίσθηκε είχε επικεφαλής τον Abu Usmatul al-Ansari, από τον οποίον ονομάστηκε Ανσάρου (Ansaru). Η Ανσάρου ήταν πιο κοντά στην ιδεολογία και τις τακτικές της Αλ Κάιντα. Η Ανσάρου έκανε πολυάριθμες απαγωγές Δυτικών, οι οποίοι εργάζονταν στη Νιγηρία. Οι επιθέσεις και οι απαγωγές παρουσιάστηκαν ως αντίδραση στη στρατιωτική παρουσία της Γαλλίας στο Μάλι, αλλά και σε εσωτερικά ζητήματα των ευρωπαϊκών κρατών, όπως την απαγόρευση της μπούρκα στη Γαλλία. Η ηγεσία της Ανσάρου έλαβε εκπαίδευση από μέλη της Αλ Κάιντα στο Ισλαμικό Μαγκρέμπ (AQIM).²⁵

Μια άλλη μικρή ένοπλη ομάδα που αποσχίσθηκε από τη Μπόκο Χαράμ ήταν το Ισλαμικό Κίνημα Γιουσούφια (Yusufiya Islamic Movement, YIM). Το Ισλαμικό Κίνημα Γιουσούφια, όπως η Ανσάρου, ήταν πιο κοντά στις θέσεις της Αλ Κάιντα και τον παραδοσιακό σαλαφισμό. Η οργάνωση διαφώνησε έντονα με τις επιθέσεις που έκανε η Μπόκο Χαράμ σε βάρος του αμάχου πληθυσμού της χώρας, πολύ συχνά και κατά Μουσουλμάνων. Άρα οι δύο αυτές ομάδες, το Ισλαμικό Κίνημα Γιουσούφια και η Ανσάρου, ελέγχονται από την Αλ Κάιντα στο Ισλαμικό Μαγκρέμπ και αρνούνται να επιτεθούν σε Μουσουλμάνους ακολουθώντας την πρακτική της Αλ-Κάιντα.

3.2 Η ιδεολογία της Μπόκο Χαράμ

Η ονομασία Μπόκο Χαράμ σημαίνει κατά λέξη «η δυτική παιδεία είναι απαγορευμένη (για τους πιστούς Μουσουλμάνους)». Σύμφωνα με την οργάνωση η αποδοχή της δυτικής παιδείας, η οποία προσδιορίζεται με τον όρο «book» οδήγησε

²⁵ Βλ. R. Pantucci & S. Jespersen, *From Boko Haram to Ansaru: The Evolution of Nigerian Jihad*, RUSI Occasional Paper, 4/2015, 10-26. Η Ansaru έκανε πολλές απαγωγές Δυτικών, οι οποίοι εργάζονται στη Νιγηρία. Οι επιθέσεις και απαγωγές παρουσιάστηκαν ως αντίδραση στη στρατιωτική παρουσία της Γαλλίας στο Μάλι, αλλά και σε εσωτερικά ζητήματα των ευρωπαϊκών κρατών, όπως την απαγόρευση της μπούρκα στη Γαλλία.

στην υιοθέτηση της δυτικής αντίληψης περί κράτους με συνέπεια την καταστροφή της παλαιότερης ισλαμικής πολιτικής και νομικής τάξης, η οποία απαντούσε στην περιοχή. Η οργάνωση θεωρεί ότι το χαμηλό οικονομικό επίπεδο της βόρειας Νιγηρίας συνδέεται ακριβώς με την αναγκαστική ένταξη της περιοχής αυτής – κατοικούμενης από Μουσουλμάνους- στο σύστημα ενός δυτικής προέλευσης κράτους, της Νιγηρίας.

Η αντίθεση στην δυτική παιδεία και την αντίληψη του νεωτερικού εκσυγχρονιστικού κράτους συνδέεται με την καταδίκη οποιασδήποτε δυτικής επιρροής και με την επίκληση κοινωνικών παραγόντων. Η ιδεολογική αυτή διάσταση υπήρξε ένας από τους παράγοντες επιτυχίας στελέχωσης της οργάνωσης μεταξύ των πτωχών ποιμενικών και αγροτικών πληθυσμών του βορρά, οι οποίοι ένιωθαν παραγκωνισμένοι από την κατανομή του πλούτου και την ανισόρροπη ανάπτυξη της Νιγηρίας με έμφαση στον νότο. Η ιδέα της οργάνωσης γεννήθηκε από την απελπισία και το θυμό για την διαφθορά και την αναποτελεσματικότητα της κυβέρνησης.

Σε ομιλία του το 2009, πριν την έναρξη της ένοπλης τρομοκρατικής δράσης, ο Abubakar Shekau ανέφερε για την έννοια «boko»: «Η δυτική εκπαίδευση [boko] θέλει να σας καλύψει τα μάτια. [...] Στον σύγχρονο κόσμο αν δεν μπορείς να μιλήσεις την αγγλική, οτιδήποτε πεις θεωρείται ανόητο και πεζό. [...] Όσοι έχουν αποκτήσει δυτική παιδεία αντιμετωπίζονται ως εκπαιδευμένοι, πολιτισμένοι και ευγενείς, ενώ οι υπόλοιποι ως αγράμματοι. Αυτό πιστεύουν ουσιαστικά όσοι έχουν δυτική παιδεία και μας συμπεριφέρονται με περιφρόνηση. Για αυτούς τους λόγους η δυτική παιδεία είναι πηγή καταστροφής για τα παιδιά μας, τους φίλους, τις κόρες και τους αδερφούς μας».²⁶

Η Μπόκο Χαράμ θέλει να καταστρέψει την παρούσα κοινωνική, πολιτική και θρησκευτική τάξη στη Νιγηρία, με σκοπό να δημιουργήσει μια νέα τάξη πραγμάτων με έμφαση στον ισλαμικό νόμο και τα φτωχά κοινωνικά στρώματα. Η πλήρης και αυστηρή εφαρμογή του ισλαμικού νόμου, της σαρία, πιστεύουν οι οπαδοί και τα στελέχη της οργάνωσης, θα λύσει αυτόματα όλα τα προβλήματα και τις κοινωνικές ανισότητες. Η σαρία θα φέρει την κοινωνική ηρεμία, την οικονομική ευημερία, το πλούτο στους φτωχούς κατοίκους της περιοχής και θα εξαφανίσει τις

²⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=eQY4GLtzLdU>.

αδικίες και την κακή διαχείριση του κράτους.²⁷ Η οργάνωση υπολογίζεται ότι αριθμεί περί τις 6.000-8.000 μαχητές. Οι μαχητές της Μπόκο Χαράμ στην προσπάθειά τους να εκριζώσουν με κάθε τρόπο οτιδήποτε ανήκει στο δυτικό τρόπο ζωής και στη δυτική εκπαίδευση και αν αποτρέψουν τη διασπορά τους, επιτίθενται σε σχολεία, κυβερνητικά κτίρια, αστυνομικά τμήματα, φυλακές, εκκλησίες αλλά ακόμη και σε τζαμιά.

Σε ευρύτερο πεδίο οι ιδεολογικές αναφορές της Μπόκο Χαράμ εντάσσουν σε πρώτο επίπεδο τη νιγηριανή τρομοκρατική οργάνωση στην παράδοση του σαλαφισμού. Ο σαλαφισμός αποτελεί αυτόνομο ξεχωριστό ιδεολογικό ρεύμα στο εσωτερικό του σουνιτικού Ισλάμ.²⁸ Ιστορικές τρομοκρατικές οργανώσεις με διεθνή επιρροή, όπως η Αλ Κάιντα, ανήκουν στον παραδοσιακό σαλαφισμό.

Σε δεύτερο ειδικότερο επίπεδο η Μπόκο Χαράμ ανήκει στο διεθνές ριζοσπαστικό ισλαμιστικό ρεύμα που είναι γνωστό ως σαλαφιστικός τζιχαντισμός.²⁹ Όπως παρατηρεί ο Καθηγητής Ιωάννης Θ. Μάζης ο τακφιστικός τζιχαντιστικός σαλαφισμός (*al-Salafiyya al-Jihadiyya*) είναι ένα ακραίο ριζοσπαστικό ρεύμα του σύγχρονου σουνιτικού Ισλάμ με ιδεολογικές και πολιτικές προεκτάσεις σε επίπεδο τρομοκρατίας. Σε ορισμένο βαθμό ο τζιχαντιστικός σαλαφισμός έχει ομοιότητες με ένα άλλο ρεύμα, τον ουαχαβιτισμό. Και αυτό γιατί και τα δύο ρεύματα πιστεύουν στην αναβίωση της μεσαιωνικής ισλαμικής θεολογίας και την αυστηρή προσήλωση από κάθε άποψη στα ιερά κείμενα του Ισλάμ.³⁰ Τελικός στρατηγικός στόχος των σαλαφιστικών τζιχαντιστικών οργανώσεων είναι η αναβίωση του Χαλιφάτου. Το Χαλιφάτο για όλους τους ισλαμιστές είναι σε τελική ανάλυση η μόνη πολιτική και κυβερνητική δομή που πρέπει να είναι αποδεκτή και νόμιμη για τους Μουσουλμάνους σε όλο τον κόσμο.

Η ιδεολογία της Μπόκο Χαράμ σχετίζεται με δύο κύρια σημεία. Το πρώτο σημείο της ιδεολογίας της Μπόκο Χαράμ θα λέγαμε ότι έχει τοπικό νιγηριανό χαρακτήρα και συνδέεται με την πολιτική κατάσταση και την οικονομική κατάσταση στο εσωτερικό της Νιγηρίας. Το σημείο αυτό είναι η εκστρατεία

²⁷ Βλ. T. Robinson, 'Backgrounder: Boko Haram', Council on Foreign Relations, 31/8/2011.

²⁸ Βλ. J. Zenn, A. Barkindo & N.A. Heraw, 'The Ideological Evolution of Boko Haram in Nigeria', *RUSI Journal* 158:4 (2013), 46-53. Για τον σαλαφισμό βλ. Ι.Θ. Μάζης.

²⁹ Βλ. Ι.Θ. Μάζης (επιμ.), *Γεωπολιτική και γεωστρατηγικές της συριακής κρίσεως*, Λειμών, Αθήνα 2016.

³⁰ Βλ. Ι.Θ. Μάζης (επιμ.), *Γεωπολιτική και γεωστρατηγικές της συριακής κρίσεως*, ό.π., 56-59. Πβ. D. Lav, *Radical Islam and the Revival of Medieval Theology*, Cambridge University Press, Cambridge 2012.

εκδίκησης της ισλαμιστικής οργάνωσης για τις στρατιωτικές επιχειρήσεις της κυβέρνησης της Νιγηρίας κατά της Μπόκο Χαράμ, επιχειρήσεις που είχαν πραγματοποιηθεί έως το 2010. Η επιθυμία αυτή κινητοποιεί τοπικές κοινωνίες που είχαν πληγεί από τις κυβερνητικές δυνάμεις συχνά με μαζικά αντίποινα και υπερβολική βία. Σε συνδυασμό με την οικονομική κατάσταση του ισλαμικού βορρά δημιουργούνται ευνοϊκές συνθήκες για τη στρατολόγηση μαχητών κυρίως μεταξύ των νέων ανέργων.

Το δεύτερο σημείο της ιδεολογίας της Μπόκο Χαράμ έχει περιφερειακό (Δυτική Αφρική) και διεθνή χαρακτήρα που ανταποκρίνεται στην ισλαμιστική τζιχαντιστική ιδεολογία της οργάνωσης. Ο διεθνής αυτός χαρακτήρας βοήθησε στο να αποκτήσει μετά το 2009 η οργάνωση μέλη που είχαν εκπαιδευτεί από την Αλ Κάιντα στο Μαγκρέμπ και ήθελαν να συνεχίσουν τις επιθέσεις τους κατά Δυτικών στόχων και ιδίως κατά των ΗΠΑ. Όσοι ισλαμιστές μαχητές ενδιαφέρονταν περισσότερο για αυτή τη διάσταση πολλές φορές εγκατέλειψαν τις τάξεις της Μπόκο Χαράμ και έγιναν μέλη της Ανσάρου που δεν είχε τοπική σχέση αλλά τόνιζε τον διεθνή αγώνα των Μουσουλμάνων πιστών κατά των Δυτικών.³¹

Σε επίπεδο επιθέσεων η οργάνωση χρησιμοποιεί ανήλικα παιδιά σε βομβιστικές επιθέσεις αυτοκτονίας, κατά κύριο λόγο κορίτσια καθώς δεν κινούν τόσες υποψίες μέσα στο πλήθος. Ο αριθμός των παιδιών που χρησιμοποιούνται έχει αυξηθεί ραγδαία τον τελευταίο καιρό. Μέχρι σήμερα, 117 παιδιά έχουν χρησιμοποιηθεί για να διαπραχθούν βομβιστικές επιθέσεις στη Νιγηρία, στο Τσαντ, στο Νίγηρα και στο Καμερούν από το 2014: τέσσερα το 2014, 56 το 2015, 30 το 2016 και 27 μέσα στο πρώτο τρίμηνο του 2017. Ο ανταρτοπόλεμος της Μπόκο Χαράμ και οι επιχειρήσεις για την καταστολή του στη βόρεια Νιγηρία έχουν στοιχίσει τη ζωή σε τουλάχιστον 15.000 ανθρώπους και έχουν εκτοπίσει από τα σπίτια τους πάνω από δύο εκατομμύρια μέσα στα τελευταία 7 χρόνια.

Συχνές είναι και οι επιθέσεις της οργάνωσης σε σχολεία και οι απαγωγές αγοριών αλλά κυρίως κοριτσιών, οι οποίες είτε εξαναγκάζονται να παντρευτούν κάποιο μέλος της οργάνωσης, είτε χρησιμοποιούνται ως καμικάζι αυτοκτονίας με την εντολή να ανατιναχθούν ανάμεσα σε όσο το δυνατόν μεγαλύτερο πλήθος. Σημαντικό είναι να προστεθεί ότι στον φτωχό βορρά πολλές νεαρές κοπέλες,

³¹ Βλ. J. Zenn, A. Barkindo & N.A. Heraw, 'The Ideological Evolution of Boko Haram in Nigeria, ό.π., 49.

εντάσσονται εθελοντικά στη Μπόκο Χαράμ με την ελπίδα για ένα καλύτερο μέλλον, αφού δεν υπάρχει κάποια καλύτερη προοπτική για εκείνες.

3.3 Οι σχέσεις του Γεωπολιτικού Παράγοντα με τους υπερσυστημικούς δρώντες

Το **Γεωπολιτικό Υπερσύστημα** της ανάλυσής μας, όπως παρατηρήσαμε και παραπάνω, περιλαμβάνει το σύνολο των Πόλων Διεθνούς Ισχύος, οι οποίοι επηρεάζουν την δράση της Μπόκο Χαράμ ως Γεωπολιτικού Παράγοντα στο εσωτερικό των Υποσυστημάτων (των τεσσάρων κρατών που εξετάζουμε) και του αντιστοίχου Συστήματος. Το Σύστημα περιέχει τα τέσσερα αυτά Υποσυστήματα. Επομένως, το Γεωπολιτικό Υπερσύστημα της μελέτης μας είναι δύο ειδών:

α. το διεθνές ισλαμιστικό κίνημα με το οποίο έχει συνεργασία ή σχέσεις η Μπόκο Χαράμ. Άρα το Γεωπολιτικό Υπερσύστημα στην περίπτωση αυτή είναι οι δύο κορυφαίες ισλαμιστικές οργανώσεις, με τις οποίες διατηρεί σχέσεις η νιγηριανή οργάνωση, δηλαδή η **Αλ Κάιντα** και το **Ισλαμικό Κράτος (ISIS)**.

β. οι δρώντες που ενεργούν κατά της Μπόκο Χαράμ. Άρα το Γεωπολιτικό Υπερσύστημα στην περίπτωση αυτή είναι οι **Ηνωμένες Πολιτείες** και η **Αφρικανική Ένωση**.

Στην πρώτη περίπτωση, των ισλαμιστικών οργανώσεων, η νιγηριανή οργάνωση έχει ορισμένες ομοιότητες, αλλά και σημαντικές διαφορές με αυτές. Οι **ομοιότητες** της Μπόκο Χαράμ με αυτούς τους υπερσυστημικούς δρώντες υπάρχουν σε δύο επίπεδα, πρώτα το ιδεολογικό επίπεδο και μετά το επιχειρησιακό επίπεδο. Στο ιδεολογικό επίπεδο παρατηρούμε ότι υπάρχει η εξής ομοιότητα, το κοινό σαλαφιστικό ιδεολογικό υπόβαθρο των τριών οργανώσεων (Μπόκο Χαράμ, Αλ Κάιντα και Ισλαμικό Κράτος). Στο επιχειρησιακό επίπεδο παρατηρούμε ότι υπάρχουν διάφορες ομοιότητες στις τακτικές των ισλαμιστικών κινήματων, αν και η γενική στρατηγική τους διαφέρει. Και οι τρεις οργανώσεις χαρακτηρίζονται από αποκεντρωμένες δομές και έμφαση σε τοπικές επιχειρήσεις που μπορούν να ελεγχθούν καλύτερα.

Οι **διαφορές** της Μπόκο Χαράμ με την Αλ Κάιντα και το Ισλαμικό Κράτος εντοπίζονται σε δύο κύρια επίπεδα, δηλαδή πρώτα σε επίπεδο ιδεολογίας και μετά σε επίπεδο στρατηγικής. Σε επίπεδο ιδεολογίας η Μπόκο Χαράμ χαρακτηρίζεται από χλιαστικές και αποκαλυπτικές τάσεις, στοιχείο ομοιότητας με το Ισλαμικό

Κράτος, αλλά σαφούς διαφοροποίησης από την περισσότερο πολιτική θα λέγαμε Αλ Κάιντα. Η Μπόκο Χαράμ επιδιώκει την δημιουργία χαλιφάτου, όπου θα επικρατεί ο ισλαμικός νόμος της σαρία, σε τμήμα της Δυτικής Αφρικής, όπως ακριβώς στοχεύει να κάνει το Ισλαμικό Κράτος σε τμήμα της Μέσης Ανατολής.³²

Σε επίπεδο στρατηγικής η Μπόκο Χαράμ διαφέρει και από τους δύο υπερσυστημικούς δρώντες, και από το Ισλαμικό Κράτος αλλά και από την Αλ Κάιντα. Η στόχευση της νιγηριανής οργάνωσης είναι τοπική και περιφερειακή και όχι παγκόσμια. Ο στόχος της δράσης της Μπόκο Χαράμ είναι σε τελική φάση η αποσταθεροποίηση και ανατροπή της υπάρχουσας Κυβέρνησης και ο ολοκληρωτικός έλεγχος ενός γεωγραφικού τμήματος της Δυτικής Αφρικής με τη δημιουργία ενός ισλαμικού χαλιφάτου. Η περιοχή που η Μπόκο Χαράμ επιδιώκει να καταλάβει και να ελέγχει αντιστοιχεί στην γεωγραφική περιοχή που περιελάμβανε στο παρελθόν το λεγόμενο Χαλιφάτο του Σοκότο. Το Χαλιφάτο του Σοκότο υπήρχε στην περιοχή από το 1804 έως το 1903, οπότε καταργήθηκε από τη στρατιωτική παρέμβαση της Βρετανικής Αυτοκρατορίας που ασκούσε έλεγχο σε περιοχές της Δυτικής Αφρικής. Το Χαλιφάτο του Σοκότο ιδρύθηκε με την κήρυξη τζιχάντ κατά της παρουσίας Δυτικών και Χριστιανών γενικά στην περιοχή.³³

Αντιθέτως η στρατηγική τόσο του Ισλαμικού Κράτους όσο και της Αλ Κάιντα διαφέρουν σημαντικά από τη στρατηγική της νιγηριανής οργάνωσης. Το Ισλαμικό Κράτος στρέφεται γενικά κατά των κρατών της Δύσης και δρα είτε με στελέχη του είτε ως πηγή έμπνευσης στο εσωτερικό των κρατών αυτών. Πολλές τρομοκρατικές επιθέσεις τα δύο τελευταία χρόνια έχουν πραγματοποιηθεί σε χώρες της Ευρώπης από άτομα που υποστηρίζουν ότι εμπνέονται από το Ισλαμικό Κράτος.

Η Αλ Κάιντα από την πλευρά της επιδιώκει την εκδίωξη των Δυτικών και των υποστηρικτών τους από όλη τη Μέση Ανατολή, στην οποία επικεντρώνεται. Σε επίπεδο τακτικής η Μπόκο Χαράμ είναι όμοια με το Ισλαμικό Κράτος, καθώς δεν διστάζει να στραφεί κατά Μουσουλμάνων δολοφονώντας σε πολλές περιπτώσεις κατοίκους χωριών με ισλαμικό πληθυσμό. Στο σημείο αυτό και οι δύο οργανώσεις διαφέρουν από την Αλ Κάιντα που δεν επιτίθεται σε βάρος Μουσουλμάνων.

³² Βλ. Ι.Θ. Μάζης (επιμ.), *Γεωπολιτική και γεωστρατηγικές της συριακής κρίσεως*, ό.π., 56-59.

³³ Βλ. Η.Μ. Maishanu & Ι.Μ. Maishanu, 'The Jihad and the Formation of the Sokoto Caliphate', *Islamic Studies* 38:1 (1999), 119-31.

Οι σχέσεις του Γεωπολιτικού Παράγοντα με τους υπερσυστημικούς δρώντες, με την Αλ Κάιντα και το Ισλαμικό Κράτος, τις Ηνωμένες Πολιτείες και την Αφρικανική Ένωση, θα εξετασθούν σύμφωνα με τους δύο Γεωπολιτικούς Πυλώνες που επιλέξαμε να χρησιμοποιήσουμε, δηλαδή τον Πυλώνα Άμυνα/Ασφάλεια και τον Πυλώνα Οικονομία.

3.3.1 Σχέσεις Γεωπολιτικού Παράγοντα με την Αλ Κάιντα

Η Μπόκο Χαράμ διατηρεί σχέσεις με την Αλ Κάιντα ιδίως με την θυγατρική οργάνωση Αλ Κάιντα στο Μαγκρέμπ (AQIM).³⁴ Οι σχέσεις ανάμεσα στη νιγηριανή και την αραβική οργάνωση είναι πολλές και σημαντικές και περιλαμβάνουν την εκπαίδευση των μαχητών της Μπόκο Χαράμ και την τεχνική βοήθεια σε διάφορα πεδία.

Το 2011, αμέσως μετά τη μεγάλη επίθεση της Μπόκο Χαράμ κατά των εγκαταστάσεων του ΟΗΕ στην Αμπούτζα η Αλ Κάιντα στο Μαγκρέμπ και η Αλ Σαμπάαμπ (Al-Shabab) που δρα στη Σομαλία και γενικά την Ανατολική Αφρική, ενίσχυσαν τους δεσμούς τους με τη Μπόκο Χαράμ.³⁵ Πριν τις μεγάλες επιθέσεις στα αστικά κέντρα της Νιγηρίας μέλη της Μπόκο Χαράμ είχαν ταξιδέψει το 2011 στη Σομαλία, όπου πιθανώς έλαβαν εκπαίδευση από την Αλ Σαμπάαμπ.³⁶

Η Μπόκο Χαράμ επίσης επηρεάστηκε εμμέσως από ένα άλλο σουνιτικό τρομοκρατικό κίνημα, τους Ταλιμπάν. Οι Ταλιμπάν του Αφγανιστάν ως δυναμικό κίνημα ισλαμιστών που συγκρούστηκε με τις ΗΠΑ αποτέλεσαν πρότυπο για την ίδρυση της Μπόκο Χαράμ. Ο Mohammed Yusuf ανέφερε σε ένα κήρυγμά του πριν το 2009 ότι «πρέπει να εγκαταστήσουμε μία καθαρή σουνιτική ισλαμική σέκτα που θα είναι έτοιμη να συγκρουστεί με την άγνοια και το κοσμικό κράτος. Οι ελάχιστες τέτοιες ομάδες που λειτουργούν αποτελεσματικά είναι η Αλ Κάιντα και οι

³⁴ Βλ. S.M. Gourley, 'Linkages between Boko Haram and Al Qaeda: A Potential Deadly Synergy', *Global Security Studies* 3:3 (Summer 2012), 1-14.

³⁵ Βλ. D.C. Francis, 'Is Nigeria's Boko Haram Group Really Tied to Al Qaeda?', *Christian Science Monitor*, 22/9/2011, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.csmonitor.com/World/Africa/2011/0922/Is-Nigeria-s-Boko-Haram-group-really-tied-to-Al-Qaeda>. Επίσης L. Farrall, 'Will Al-Qa'ida and Al-Shabab Formally Merge?', *CTC Sentinel* 4:7 (7/2011), 10-12.

³⁶ Βλ. G. Joselow, 'Boko Haram Seen Linked to Other African Terror Groups', *VOANews.com*, 27/12/2011, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.voanews.com/a/boko-haram-seen-linked-to-other-african-terror-groups--136260858/150015.html>.

Ταλιμπάν. Οι δύο αυτές οργανώσεις έχουν ιδεολογία και θεολογικά θεμέλια αποκλειστικά σουνιτικού χαρακτήρα».³⁷

Μέλη της Μπόκο Χαράμ λέγεται ότι έλαβαν στρατιωτική εκπαίδευση στο Αφγανιστάν πριν το 2009. Μετά την ανάληψη της ηγεσίας της Μπόκο Χαράμ από τον Shekau η νιγηριανή οργάνωση αντέγραψε πολλές τακτικές των Ταλιμπάν στις δράσεις και στις επιθέσεις της. Το 2012 ακριβώς όπως είχαν κάνει οι Ταλιμπάν στο Αφγανιστάν, τα μέλη της Μπόκο Χαράμ κατέστρεψαν με μια συντονισμένη προσπάθεια εκατοντάδες πύργους τηλεπικοινωνιών στη βόρεια Νιγηρία, για να εμποδίσουν τις κυβερνητικές δυνάμεις να συντονιστούν μεταξύ τους, και κυρίως για να εντοπίσουν μέσω των σημάτων τα μέλη της Μπόκο Χαράμ. Η νιγηριανή οργάνωση επίσης αντέγραψε τους Ταλιμπάν στα εξής σημεία:

1. έστειλε μαζικά μηνύματα σε κινητά τηλέφωνα απειλώντας άμαχους πολίτες να μη συνεργαστούν με τις κυβερνητικές δυνάμεις,
2. άσκησε εκβιασμό σε εμπόρους αποσπώντας τους φόρο και απειλώντας με δολοφονίες των οικογένειων όσων εμπόρων δεν πλήρωναν τα χρήματα και
3. πραγματοποίησε οργανωμένες στρατιωτικές επιθέσεις με βομβιστές αυτοκτονίες σε αστικά κέντρα ή εγκαταστάσεις του ΟΗΕ (παράδειγμα οι επιθέσεις στο Νταματούρου το Νοέμβριο του 2011 και στο Κάνο τον Ιανουάριο του 2012).

3.3.2 Σχέσεις Γεωπολιτικού Παράγοντα με το Ισλαμικό Κράτος

Οι σχέσεις της Μπόκο Χαράμ με το Ισλαμικό Κράτος ως υπερσυστημικό δρώντα βασίζονται σε κοινές ιδεολογικές αναφορές των δύο δρώντων αλλά και σε ζητήματα στρατηγικής αντίληψης της Μπόκο Χαράμ.³⁸

Στις 7 Μαρτίου 2015 ο ηγέτης της Μπόκο Χαράμ Abubakar Shekau προχώρησε στην διακήρυξη πίστης (bay'ah) στο Ισλαμικό Κράτος, εκφράζοντας την πίστη του στον εμίρη του Ισλαμικού Κράτους Abu Bakr al Baghdadi.³⁹ Το

³⁷ Αναφέρεται στο J. Zenn, A. Barkindo & N.A. Heraw, 'The Ideological Evolution of Boko Haram in Nigeria', ό.π., 49.

³⁸ Βλ. A. Barkindo, 'Boko Haram-IS Connection: Local and Regional Implications', *Counter Terrorist Trends and Analysis* vol. 8, no. 6 (6/2016), 3-8.

³⁹ Βλ. 'Boko Haram Leader Pledges Allegiance to the Islamic State', διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.longwarjournal.org/archives/2015/03/boko-haram-leader-pledges-allegiance-to-the-islamic-state.php> (ημερομηνία πρόσβασης 31/3/2017).

Ισλαμικό Κράτος ανταποκρίθηκε χαιρετίζοντας την διακήρυξη πίστης της Μπόκο Χαράμ, εκτιμώντας ιδιαίτερα τον δυναμισμό της αφρικανικής οργάνωσης. [Εικ. 7]

Στην επίσημη έκδοση του Ισλαμικού Κράτους, το περιοδικό *Dabiq*, η διακήρυξη πίστης της Μπόκο Χαράμ προς το Ισλαμικό Κράτος περιγράφεται με τα ακόλουθα λόγια: «Οι καρδιές των Μουσουλμάνων θεραπεύτηκαν μόλις είδαν τους αδελφούς τους στην Δυτική Αφρική να τρομοκρατούν τους Χριστιανούς και τον νιγηριανό στρατό των αποστατών, πολλοί από τους οποίους αναγκάστηκαν να διαφύγουν ντροπιασμένοι και να αναζητήσουν καταφύγιο στο Τσαντ. Εντωμεταξύ, τα μέσα ενημέρωσης των απίστων, τα οποία ανέμεναν την ενοποίηση των μουτζαχεντίν της Δυτικής Αφρικής με το Ισλαμικό Κράτος, θρηνούν για το γεγονός ότι μία τόσο αδίστακτη και επιθετική δύναμη με αξιοσημείωτο επίπεδο εσωτερικής συνοχής, αποφάσισε να υψώσει το λάβαρο του Χαλιφάτου στον πόλεμο κατά των Σταυροφόρων και των αποστατών».⁴⁰ [Εικ. 8]

Ο εκπρόσωπος του Ισλαμικού Κράτους Abu Mohammed al-Adnani ζήτησε από όσους ξένους μαχητές δεν μπορούν να φθάσουν στη Συρία να κατευθυνθούν στην περιοχή ελέγχου της Μπόκο Χαράμ.⁴¹ Σε επίπεδο ιδεολογικών αναφορών η διακήρυξη πίστης ήταν σύμφωνη με την τζιχαντιστική σαλαφιστική ιδεολογία της οργάνωσης κοινή με το Ισλαμικό Κράτος, ενώ σε επίπεδο στρατηγικής καταδείκνυε την πρόθεση να εμφανιστεί η οργάνωση ως μέρος της παγκόσμιας τζιχαντιστικής εξέγερσης.⁴²

Βάσει του Πυλώνα Άμυνα/Ασφάλεια η ανάπτυξη δεσμών ανάμεσα στις δύο οργανώσεις καταγράφεται με την παροχή στήριξης σε επίπεδο επιμελητείας και εκπαίδευσης. Η συνεργασία των δύο οργανώσεων πραγματοποιείται βάσει του άξονα των επικρατειών των κρατών Λιβύη-Τσαντ-Νιγηρία.

Σε επίπεδο επιμελητείας το Ισλαμικό Κράτος προμηθεύει οπλισμό και μαχητές στη Μπόκο Χαράμ. Στις 20 Απριλίου 2016 στελέχη του Ισλαμικού Κράτους στην Λιβύη αποπειράθηκαν ανεπιτυχώς να μεταβιβάσουν οπλισμό σε μέλη της Μπόκο Χαράμ που δρουν στην μεθοριακή περιοχή του Τσαντ.⁴³ Σε

⁴⁰ Βλ. 'The Bay'ah from West Africa', *Dabiq* 8 (2015), 14.

⁴¹ Βλ. 'Remaining and Expanding', *Dabiq* 5 (2014), 12-33.

⁴² Βλ. J. Zenn, 'A Biography of Boko Haram and the Bay'a to al-Baghdadi', *CTC Sentinel* 8:3 (3/2015), 17-21.

⁴³ Βλ. 'Chad Intercepts ISIS Weapons Going to Boko Haram', Sahara Reporters, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://saharareporters.com/2016/04/20/chad-intercepts-isis-weapons-going-boko-haram> (ημερομηνία πρόσβασης 9/4/2017). Πβ. A. Barkindo, 'Boko Haram-IS Connection', ό.π., 4.

επίπεδο εκπαίδευσης η τεχνική συνεργασία αποτυπώνεται στην βελτίωση διεξαγωγής ενεδρών, τοποθέτησης εκρηκτικών μηχανισμών και οργάνωσης επιθέσεων σε κτίσματα, καθώς επίσης στη συγκέντρωση χρημάτων και στην παραγωγή προπαγανδιστικού οπτικοακουστικού υλικού.

Η Μπόκο Χαράμ βελτίωσε την διετία 2015-2016 την τεχνική της και την αποτελεσματικότητά της χάρη στην συνεργασία με το Ισλαμικό Κράτος. Η νιγηριανή οργάνωση αύξησε σημαντικά τον αριθμό των επιθέσεων, ενώ μπόρεσε να επεκτείνει την δεξαμενή στρατολόγησης μαχητών σε κράτη, όπως το Τσαντ, ο Νίγηρας, η Λιβύη, το Μάλι, η Σενεγάλη και η Αλγερία. Τον Μάρτιο του 2015 μέλη της Μπόκο Χαράμ εκπαιδεύθηκαν με μαχητές του Ισλαμικού Κράτους σε στρατόπεδα της Μαυριτανίας.⁴⁴ Η οργάνωση επίσης ανταπέδωσε την υποστήριξη του ισλαμικού Κράτους στρατολογώντας μαχητές για αυτό, οι οποίοι επιδιώκουν να μεταβούν στη Λιβύη και την Συρία. Το 2015 η Μπόκο Χαράμ στρατολόγησε 150 Νιγηριανούς για να ενισχύσει το Ισλαμικό Κράτος.⁴⁵

Η προσέγγιση ανάμεσα στις δύο οργανώσεις έχει και πολλά μειονεκτήματα λόγω των ιδιαίτερων συνθηκών. Παρά την διεθνή αναφορά του Ισλάμ, που αναγνωρίζει μόνο την ισλαμική κοινότητα της umma, και την διεθνή διάσταση του τζιχαντιστικού σαλαφισμού οι διαφορές ανάμεσα στις δύο οργανώσεις σε επίπεδο στελέχωσης και η σαφής περιφερειακή διάσταση της Μπόκο Χαράμ συμβάλλουν ως παράγοντες στην απόσταση μεταξύ τους. Η γλωσσική απόσταση αποτελεί επίσης παράγοντα αποστασιοποίησης, αν και δευτερεύοντα, καθώς η Μπόκο Χαράμ δεν χρησιμοποιεί την αραβική γλώσσα στις επιχειρήσεις και την προπαγάνδα της.

Επίσης, η λογική της αυτονομίας και του ανταγωνισμού των οργανώσεων συνεπάγεται ότι η Μπόκο Χαράμ δεν θα ενωθεί ή υπαχθεί κατ' ανάγκη στο Ισλαμικό Κράτος. Αντίστοιχες διεργασίες αυτόνομης ύπαρξης καταγράφονται στην περίπτωση των σχέσεων της Jabhat al-Nusra στη Συρία, αρχικώς θυγατρικής οργάνωσης του Ισλαμικού Κράτους, και του ιδίου του Ισλαμικού Κράτους, το οποίο ιδρύθηκε ως παράρτημα της Αλ Κάιντα στο Ιράκ (AQI, Al-Qaeda in Iraq).

⁴⁴ Βλ. M. Zimmermann, 'Terror Triumvirate: ISIS, AL Qaeda, Boko Haram Training Together in Mauritania: Analyst', διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.foxnews.com/world/2015/03/24/terror-triumvirate-isis-al-qaeda-boko-haram-training-together-in-mauritania.html> (ημερομηνία πρόσβασης 9/4/2017).

⁴⁵ Βλ. A. Barkindo, 'Boko Haram-IS Connection', ό.π., 4.

Σε υπερσυστημικό επίπεδο η πιθανή αποδυνάμωση του Ισλαμικού Κράτους στο Γεωπολιτικό Σύστημα της Μέσης Ανατολής είναι πιθανό ότι θα προκαλέσει έμμεση ενίσχυση της Μπόκο Χαράμ σε επίπεδο στρατολόγησης. Και αυτό γιατί πολλοί ξένοι μαχητές, οι οποίοι συνέρρεαν στη Μέση Ανατολή, πιθανώς θα αναπροσανατολισθούν σε ορισμένο βαθμό προς την Δυτική Αφρική. Αν όμως συνεχιστεί ο αποτελεσματικός έλεγχος των συνόρων από τα κράτη της περιοχής η άφιξη ξένων μαχητών δεν θα έχει καθοριστική επίδραση για μια πιθανή αναζωογόνηση της Μπόκο Χαράμ.

3.3.3 Η οπτική των υπερσυστημικών πόλων ισχύος

Οι **Ηνωμένες Πολιτείες** συμμετέχουν ενεργά στην αντιμετώπιση της Μπόκο Χαράμ, αφού η επιρροή της νιγηριανής οργάνωσης αφορά και τον Πυλώνα Οικονομία και τον Πυλώνα Άμυνα/Ασφάλεια.⁴⁶

Στον Πυλώνα Οικονομία αυτονόητο είναι ότι οι ΗΠΑ επιθυμούν να προστατέψουν τα οικονομικά συμφέροντά τους στην περιοχή. Οι Αμερικανοί ενδιαφέρονται κυρίως για το νότιο τμήμα της χώρας, το πλούσιο σε πετρέλαιο Δέλτα του Νίγηρα. Η Νιγηρία αποτελεί χώρα σημαντικού ενδιαφέροντος για τις ΗΠΑ, αφού είναι ο μεγαλύτερος οικονομικός εταίρος στην υποσαχάρια Αφρική, κυρίως όμως επειδή παράγει το 3% περίπου της παγκόσμιας παραγωγής πετρελαίου. Η Νιγηρία είναι ο 4ος κατά σειρά μεγέθους προμηθευτής πετρελαίου στις Ηνωμένες Πολιτείες το 2011, ενώ αναμένεται ότι η συμβολή της στον εφοδιασμό των ΗΠΑ θα αυξηθεί τα επόμενα έτη. Το Μάρτιο του 2017 οι ΗΠΑ είχαν αυξήσει τις εισαγωγές πετρελαίου από τη Νιγηρία κατά 287%. Σύμφωνα με ορισμένες μελέτες η Νιγηρία τις επόμενες δεκαετίες θα προμηθεύει το 25% των αναγκών των ΗΠΑ.⁴⁷

Στον Πυλώνα Άμυνα/Ασφάλεια η διεθνοποίηση της τρομοκρατίας και η δυνατότητα των ισλαμιστικών τρομοκρατικών οργανώσεων να πραγματοποιούν επιθέσεις κατά των κρατών της Δύσης με συνεργούς πολίτες ή μετανάστες των

⁴⁶ Βλ. J. Campbell, *U.S. Policy to Counter Nigeria's Boko Haram*, Council on Foreign Relations/Center for Preventive Actions, Council Special Report No. 70, 2014, 11/2014.

⁴⁷ Βλ. 'US Increases Imports of Nigerian Crude Oil by 287%', Africa News, 6/3/2017, <http://www.africanews.com/2017/03/06/us-increases-imports-of-nigerian-crude-by-287-percent/>.

χωρών αυτών έχει δημιουργήσει ένα νέο τοπίο ανασφάλειας. Η Μπόκο Χαράμ, αν και επικεντρώνεται στη Δυτική Αφρική, θα μπορούσε να χτυπήσει τις ΗΠΑ, όπως έκαναν άλλες ισλαμιστικές οργανώσεις της περιφέρειας, λ.χ.η Αλ Κάιντα στην Αραβική Χερσόνησο (AQAP) που είχε προσπαθήσει να ανατινάξει αεροπλάνο στο Ντιτρόιτ το 2009 ή η πακιστανική Tehrik-i-Taliban Pakistan (TTP), θυγατρική των Ταλιμπάν που είχε επιτεθεί με αυτοκίνητο στη Νέα Υόρκη το 2013.⁴⁸

Για να αντιμετωπίσουν την απειλή της Μπόκο Χαράμ σε στρατιωτικό επίπεδο οι ΗΠΑ αύξησαν την έμμεση εμπλοκή τους στην περιοχή από το 2015, καθώς εκπαιδεύουν τις κυβερνητικές δυνάμεις της Νιγηρίας, του Τσαντ, του Καμερούν και του Νίγηρα στην αντιμετώπιση της ασύμμετρης απειλής και των εχθροπραξιών της Μπόκο Χαράμ. Οι ΗΠΑ έστειλαν 300 άνδρες των δυνάμεών τους στο Καμερούν με την έγκριση της κυβέρνησης του Καμερούν. Οι δυνάμεις αυτές συνέβαλαν στη συλλογή πληροφοριών για την διεξαγωγή τοπικών επιχειρήσεων από τις πολυεθνική στρατιωτική δύναμη κατά της Μπόκο Χαράμ, ενώ πραγματοποίησαν επίσης αναγνωριστικές και κατασκοπευτικές πτήσεις για τον εντοπισμό μαχητών της Μπόκο Χαράμ.⁴⁹ Οι Αμερικανοί παραχώρησαν επίσης στρατιωτικά οχήματα στον στρατό της Νιγηρίας και του Καμερούν. Τον Μάιο του 2016 τεχνικό προσωπικό οργάνωσε και συντονίζει επιχειρήσεις drone στην Γκαρούα του Καμερούν, ενώ αντίστοιχες επιχειρήσεις γίνονται με έδρα το Νίγηρα στις μεθοριακές περιοχές με τη Νιγηρία.⁵⁰ Επίσης όπως ανακοινώθηκε τον Απρίλιο του 2017 οι ΗΠΑ θα πουλήσουν στη Νιγηρία ελαφρά καταδιωκτικά αεροπλάνα Super Tucano που θα χρησιμεύσουν στις κυβερνητικές επιθέσεις κατά της Μπόκο Χαράμ.⁵¹

⁴⁸ Βλ. Boko Haram: An Overlooked Threat to US Security, The Heritage Foundation, Lecture No. 1210, 24/7/2012, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.heritage.org/terrorism/report/boko-haram-overlooked-threat-us-security>.

⁴⁹ Βλ. 'US Troops Deployed to Cameroon for Boko Haram Fight', Al Jazeera, 15/10/2015, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.aljazeera.com/news/2015/10/usa-troops-deployed-cameroon-boko-haram-fight-151014212428195.html>.

⁵⁰ Βλ. B. Starr, 'U.S. Special Forces wage secretive 'small wars' against terrorists', CNN, 12/5/2016, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://edition.cnn.com/2016/05/11/politics/special-ops-small-wars-isis-al-qaeda/>.

⁵¹ Η κυβέρνηση Μπαράκ Ομπάμα είχε σταματήσει την πώληση αεροσκαφών το 2016 επειδή η νιγηριανή αεροπορία είχε χτυπήσει αμάχους με αυτά αντί για στρατόπεδο της Μπόκο Χαράμ. Η νέα κυβέρνηση Τραμπ εκδήλωσε την πρόθεσή της να προχωρήσει την παραχώρηση των αεροσκαφών. Βλ. H. Cooper & D. Searcey, 'U.S. Plans Sale of Warplanes to Nigeria for Fighting Boko Haram', The New York Times, 11/4/2017.

Υπάρχουν όμως ορισμένα στοιχεία που δυσκολεύουν την παρέμβαση των ΗΠΑ στην περίπτωση της Νιγηρίας. Η οικονομική αυτονομία της Νιγηρίας με τα άφθονα κοιτάσματα πετρελαίου σημαίνει ότι οι ΗΠΑ δεν μπορούν πάντα να ασκήσουν αποτελεσματική οικονομική πίεση στην κυβέρνηση της Νιγηρίας. Επίσης η ηγεμονική θέση της Νιγηρίας στην Δυτική και Κεντρική Αφρική δυσκολεύει ακόμη περισσότερο την αμερικανική παρέμβαση. Παρά τα εσωτερικά της προβλήματα η Νιγηρία λόγω του πετρελαίου, του ισχυρού στρατού της και του πληθυσμού της είναι μαζί με τη Νότιο Αφρική η πιο ισχυρή χώρα στην υποσαχάρια Αφρική.

Η **Αφρικανική Ένωση** (African Union, AU) επίσης περιορίστηκε να εκδώσει συστάσεις για την αναγκαιότητα συντονισμού των κρατών της Δυτικής Αφρικής στη μάχη κατά της Μπόκο Χαράμ. Στην περιοχή υφίσταται επίσης άλλη μία θεσμική ένωση, η **Οικονομική Κοινότητα των Κρατών Δυτικής Αφρικής** (Economic Community for West African States, ECOWAS). Η ύπαρξη αντιτιθέμενων οπτικών μεταξύ των κρατών της Δυτικής Αφρικής, δεν έχει επιτρέψει την επιτυχία της προσπάθειας αυτής. Και οι δύο υπερκρατικές αυτές οργανώσεις δεν είναι σε θέση να ασκήσουν αποτελεσματική πίεση στη Νιγηρία. Η Νιγηρία είναι το πιο ισχυρό κράτος στη Δυτική και Κεντρική Αφρική, αφού υπερέχει με διαφορά από όλα τα κράτη της περιοχής σε πληθυσμό, οικονομική ισχύ και σε στρατιωτική ισχύ. Από το 2014 μάλιστα η Νιγηρία είναι η ισχυρότερη οικονομία σε όλη την Αφρική ξεπερνώντας τη Νότιο Αφρική.⁵²

⁵² 'Nigeria becomes' Africa's largest economy', Al Jazeera, 6/4/2014, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.aljazeera.com/news/africa/2014/04/nigeria-becomes-africa-largest-economy-20144618190520102.html>.

4. Επίδραση του Γεωπολιτικού Παράγοντα

Η δραστηριότητα του Γεωπολιτικού Παράγοντα της ανάλυσής μας δεν περιορίζεται σε μια περιοχή, λ.χ. το κράτος της Νιγηρίας όπου εμφανίστηκε. Αντιθέτως η δραστηριότητα αυτή μαρτυρείται στην επικράτεια πολλαπλών Υποσυστημάτων –κρατών της Δυτικής και Κεντρικής Αφρικής- με ασαφείς ενίοτε αλληλεπικαλύψεις. Το φαινόμενο αυτό παρατηρείται ιδίως στις περιοχές στα σύνορα μεταξύ του Νίγηρα και της Νιγηρίας και επίσης στα σύνορα μεταξύ της Νιγηρίας και του Τσαντ.⁵³

Στις Υποενότητες 4.1.1 έως 4.1.4 και τις Υποενότητες 4.2.1 έως 4.2.4 εξετάζουμε την επίδραση του Γεωπολιτικού Παράγοντα ανά κάθε Γεωπολιτικό Υποσύστημα, τα οποία ταυτίζονται με κάθε κράτος και σε σχέση με τους δύο Γεωπολιτικούς Πυλώνες που επιλέξαμε, δηλαδή τον Πυλώνα Άμυνα/Ασφάλεια και τον Πυλώνα Οικονομία.

4.1 Πυλώνας Άμυνα/Ασφάλεια

Η δραστηριότητα του Γεωπολιτικού Παράγοντα θα εξεταστεί πρώτα σε σχέση με τον Πυλώνα Άμυνα/Ασφάλεια της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης. Για τον **Πυλώνα Άμυνα/Ασφάλεια** θα χρησιμοποιηθούν οι εξής Γεωπολιτικοί Δείκτες:

1. οι συγκρούσεις και οι καταγεγραμμένες επιθέσεις της οργάνωσης κατά των κυβερνητικών δυνάμεων.
2. οι επιθέσεις κατά του αμάχου πληθυσμού και ο αριθμός νεκρών και τραυματιών.

Η δράση της Μπόκο Χαράμ σε σχέση με τον Πυλώνα Άμυνα/Ασφάλεια καταγράφεται κυρίως στο **Γεωπολιτικό Υποσύστημα της Νιγηρίας**, όπου άλλωστε ιδρύθηκε και άρχισε να δρα η οργάνωση. Κράτη, όπως η Νιγηρία, είναι δυνατόν να χαρακτηρισθούν ηγεμονικοί δρώντες στο εξεταζόμενο Γεωγραφικό Σύμπλοκο.⁵⁴ Το δεδομένο αυτό καθιστά κομβικής σημασίας το ζήτημα της Μπόκο

⁵³ Βλ. F.C. Onuoha, *A Danger Not to Nigeria Alone: Boko Haram's Transnational Reach and Regional Responses*, FES Peace and Security Series No. 17, Friedrich Ebert Stiftung, Abuja 2014.

⁵⁴ Bl. Major Y.A. Salisu, *Nigeria's Rising Hegemony Is Essential to Peace and Stability in West Africa*, Air University, Maxwell Air Force, Montgomery, AL 2002.

Χαράμ, καθώς διακυβεύεται ο έλεγχος του ισχυρότερου κράτους της Δυτικής Αφρικής. Η Νιγηρία αποτελεί το κύριο Γεωπολιτικό Υποσύστημα της ανάλυσής μας, καθώς στην επικράτεια της εμφανίστηκε και επεκτάθηκε αρχικά η Μπόκο Χαράμ.

Η δράση της οργάνωσης διευκολύνεται από ιδιομορφίες της πολιτικής δομής και της οργάνωσης των δυνάμεων ασφάλειας της Νιγηρίας. Στη Νιγηρία η εσωτερική ασφάλεια έως πρόσφατα αποτελούσε αρμοδιότητα των τοπικών και περιφερειακών αρχών κάθε πολιτείας. Κάθε πολιτεία δρούσε αυτόνομα και χωρίς συντονισμό σε επίπεδο επιχειρήσεων και πληροφοριών με τις άλλες πολιτείες και κυρίως με την κεντρική διοίκηση της χώρας.⁵⁵

Η αρχική αυτή αδυναμία απάντησης στις επιθέσεις της Μπόκο Χαράμ αντιμετωπιζόταν όχι με την χρήση του εθνικού στρατού, αλλά με τοπικές στρατιωτικές δυνάμεις, αλλά και με παραστρατιωτικές δυνάμεις μισθοφόρων. Οι παραστρατιωτικές δυνάμεις μισθοφόρων αναλάμβαναν κυρίως καθήκοντα περιφρούρησης και φύλαξης πιθανών στόχων, όπως κυβερνητικών κτιρίων, οικονομικών κέντρων και χριστιανικών εκκλησιών. Οι ένοπλες αυτές ομάδες, όμως, πολύ συχνά δεν ήταν αξιόπιστες, εγκατέλειπαν τις θέσεις τους ή στην χειρότερη περίπτωση στρέφονταν ακόμη και κατά των εργοδοτών τους.⁵⁶

Η νιγηριανή κυβέρνηση δεν ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο στις ένοπλες δυνάμεις που πραγματοποιούν πράξεις αγριότητας και βιαιότητες αδιάκριτα κατά του άμαχου πληθυσμού. Σε πολλές περιοχές της χώρας οι κυβερνητικές στρατιωτικές δυνάμεις είναι η άμεση ή πολλές φορές η μόνη επίσημη παρουσία και εκπροσώπηση της κυβέρνησης για πολλούς κατοίκους. Επομένως όταν η κυβερνητική παρουσία εκφράζεται με βιαιότητες ένα κομμάτι του πληθυσμού από τους Μουσουλμάνους του βορρά βλέπει με συμπάθεια τη Μπόκο Χαράμ.

Η Μπόκο Χαράμ έχει πραγματοποιήσει πολλές επιθέσεις στο Υποσύστημα της Νιγηρίας από το 2010 έως το 2017. **[Εικ. 9]** Μετά τον θάνατο του πρώτου αρχηγού και πνευματικού ηγέτη της, του Mohammed Yusuf, η Μπόκο Χαράμ κλιμάκωσε τις επιθέσεις. Τον Ιανουάριο του 2010 η οργάνωση επιτέθηκε στην Πολιτεία του Μπόρνο προκαλώντας τον θάνατο 4 ατόμων. Η δυνατότητα της

⁵⁵ Βλ. O. Akomolafe, 'Nigeria and the Emergence of Boko Haram: Anatomy of A Weak State', στο O. Abegunrin (ed.), *Africa in the New World Order: Peace and Security Challenges in the Twenty-First Century*, Lexington Books, Lanham 2014, 27-54.

⁵⁶ Βλ. A. Le Sage 'Africa's Irregular Security Threats: Challenges for U.S. Engagement', *Strategic Forum* 255 (5/2010), 1-12.

οργάνωσης να επιτίθεται ενισχύθηκε λόγω των ακατάλληλων κρατικών υποδομών. Το Σεπτέμβριο του 2010 λ.χ. περισσότεροι από 700 μαχητές της οργάνωσης που είχαν συλληφθεί από τις κρατικές δυνάμεις, δραπέτευσαν από φυλακή στο Μπαούτσι.

Το Μάιο του 2011 αμέσως μετά την ορκωμοσία του νέου Χριστιανού Προέδρου Goodluck Jonathan μία σειρά βομβιστικών επιθέσεων στην πρωτεύουσα Αμπούτζα και άλλα αστικά κέντρα προκάλεσε τον θάνατο 15 ανθρώπων και τον τραυματισμό άλλων 55. Στις 16 Ιουνίου 2011 η οργάνωση πραγματοποίησε νέα επίθεση, αυτή τη φορά στο κεντρικό κτήριο της αστυνομίας στην Αμπούτζα με βομβιστές αυτοκτονίας προκαλώντας τον θάνατο 5 αστυνομικών. Η επίθεση αυτή ήταν σημαντική για τον τρόπο εκτέλεσής της, αφού ήταν η πρώτη επίθεση αυτοκτονίας στη Νιγηρία.⁵⁷

Πολύ σημαντική για την εξέλιξη της Μπόκο Χαράμ ήταν η τρομοκρατική επίθεση στο κτήριο του ΟΗΕ στην Αμπούτζα στις 26 Αυγούστου 2011. Ένας βομβιστής αυτοκτονίας οδηγώντας ένα φορτηγάκι γεμάτο με εκρηκτικά σκότωσε 23 άτομα και τραυμάτισε πάνω από 80. Ήταν η πρώτη φορά που η νιγηριανή οργάνωση είχε ως στόχο έναν θεσμό ή άτομα που δεν είχαν σχέση με τη Νιγηρία. Η επίθεση δείχνει την εξέλιξη της Μπόκο Χαράμ από τοπική περιφερειακή οργάνωση σε διεθνή τρομοκρατική οργάνωση που στρέφεται κατά των Δυτικών. Η εξέλιξη αυτή συνδέεται με τους στενούς δεσμούς που είχε τότε η Μπόκο Χαράμ με την διεθνή τρομοκρατική οργάνωση Αλ Κάιντα στο Μαγκρέμπ (AQIM).⁵⁸

Τον Δεκέμβριο του 2011 η Μπόκο Χαράμ έκανε μεγάλη επίθεση στο Νταματούρου (Damaturu) προκαλώντας τον θάνατο πάνω από 100 ανθρώπων, ενώ σε συγκρούσεις με τις δυνάμεις ασφαλείας της νιγηριανής κυβέρνησης τον ίδιο μήνα προκάλεσε άλλους 68 νεκρούς. Τα Χριστούγεννα του 2011 η Μπόκο Χαράμ άρχισε μια τακτική που θα επαναλάμβανε συνεχώς τα επόμενα χρόνια, αφού επιτέθηκε με πυροβολισμούς και βόμβες σε χριστιανικές εκκλησίες σκοτώνοντας 41 και τραυματίζοντας 57 Χριστιανούς της βόρειας Νιγηρίας.⁵⁹ Συνολικά το 2011

⁵⁷ Βλ. J. Brock, 'Nigerian Islamist Sect claims bomb attack', Reuters, 17/6/2011, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://af.reuters.com/article/topNews/idAFJJOE75G0BF20110617?sp=true>.

⁵⁸ Βλ. A. Nossiter, 'Islamic group says it was behind fatal Nigeria attack', The New York Times, 28/8/2011, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.nytimes.com/2011/08/29/world/africa/29nigeria.html>.

⁵⁹ Βλ. 'Nigeria Boko Haram attack kills 63 in Damaturu', BBC News, 5/11/2011, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.bbc.com/news/world-africa-15605041>.

η Μπόκο Χαράμ πραγματοποίησε 115 επιθέσεις προκαλώντας το θάνατο 550 ανθρώπων.

Οι επιθέσεις συνεχίστηκαν το 2012 και αυξήθηκαν σε 148 προκαλώντας περισσότερους νεκρούς σε σχέση με το 2011 (910 νεκροί έναντι 550 το 2011). Ενδεικτικά αναφέρουμε τη μεγάλη βομβιστική επίθεση στην πόλη Καντούνα στις 8 Απριλίου 2012, την Ημέρα του Πάσχα, με 38 νεκρούς⁶⁰ και την επίθεση σε τρεις χριστιανικές εκκλησίες με 36 νεκρούς στις 17 Ιουνίου 2012.⁶¹ Τα επόμενα έτη από το 2013 έως και τον Ιούνιο του 2017 η τρομοκρατική βία της νιγηριανής οργάνωσης συνεχίστηκε με έτη κορύφωσης το 2014 και το 2015. Έως τον Ιούνιο του 2017 η Μπόκο Χαράμ είχε προκαλέσει ως άμεσος δράστης τον θάνατο 16.066 ανθρώπων, ενώ ο συνολικός αριθμός των νεκρών λόγω των γενικών συγκρούσεων φτάνει τους 51.256 ανθρώπους.⁶²

Οι επιθέσεις της οργάνωσης προκάλεσαν ως αντίδραση τον συντονισμό των κρατών της Δυτικής Αφρικής για την αντιμετώπισή της. Αρχικά η συνεργασία των τεσσάρων κρατών του Γεωπολιτικού Συμπλόκου (Νιγηρία, Νίγηρας, Τσαντ και Καμερούν) περιοριζόταν σε κοινές περιπολίες και ανταλλαγή πληροφοριών. Από το 2015, όταν η βία της Μπόκο Χαράμ είχε ξεπεράσει κάθε προηγούμενο, οι τέσσερις χώρες ξεκίνησαν συστηματική εκστρατεία καταστολής της Μπόκο Χαράμ. Η συντονισμένη επιχείρηση κράτησε όλο το 2015 έως και τον Δεκέμβριο και είχε σημαντικά αποτελέσματα. Οι αρχές της Νιγηρίας διακήρυξαν ότι η οργάνωση είχε ηττηθεί σε τεχνικό επίπεδο και εξουδετερωθεί σε μεγάλο βαθμό. Οι εκτιμήσεις αυτές αποδείχτηκαν πρόωρες, αφού παρά τα σημαντικά πλήγματα που δέχθηκε η Μπόκο Χαράμ συνέχισε να δρα αν και πολύ πιο περιορισμένα και τα επόμενα έτη, 2016 και 2017. **[Εικ. 10-11]**

⁶⁰ Βλ. ‘Suicide car bombing kills 38 in Nigeria on Easter Sunday’, Christian Science Monitor, 9/4/2012, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.csmonitor.com/World/Latest-News-Wires/2012/0409/Suicide-car-bombing-kills-38-in-Nigeria-on-Easter-Sunday>

⁶¹ Βλ. ‘Nigeria: Dozens dead in church bombings and rioting’, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.bbc.com/news/world-africa-18475853>

⁶² Βλ. Council of Foreign Relations, Nigeria Security Tracker, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <https://www.cfr.org/nigeria/nigeria-security-tracker/p29483>. Επίσης K. Uhrmacher and Mary Beth Sheridan, ‘The brutal toll of Boko Haram’s attacks on civilians’, The Washington Post, 3/4/2016, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <https://www.washingtonpost.com/graphics/world/nigeria-boko-haram/>

ΕΠΙΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΡΙΘΜΟΣ ΘΥΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΜΠΟΚΟ ΧΑΡΑΜ

ΕΤΟΣ	ΕΠΙΘΕΣΕΙΣ	ΝΕΚΡΟΙ
2011	115	550
2012	148	910
2013	108	1008
2014	220	3425
2015	270	6006
2016	248	2298

Πηγή: 2011-2015: Council on Foreign Affairs, Nigeria Security Tracker
2016: Institute for Security Studies

Στο **Γεωπολιτικό Υποσύστημα του Νίγηρα** η Μπόκο Χαράμ εκμεταλλεύεται την κατάσταση των συνόρων και την αδυναμία της κυβέρνησης της χώρας να φρουρήσει τα σύνορά της. Ο Νίγηρας είναι το πιο αδύναμο από τα τέσσερα κράτη που εξετάζουμε. Ο Νίγηρας έχει έκταση 1.267.000 τετραγωνικών χιλιομέτρων και πληθυσμό 18,368 εκατομμυρίων. Το 53% των κατοίκων ανήκουν στην εθνοτική ομάδα των Χάουσα που ζει και στη Νιγηρία και είναι η βάση του ισλαμικού βορρά της χώρας. Το 94% των κατοίκων είναι Μουσουλμάνοι και μόλις το 1% Χριστιανοί.⁶³

Η δράση της νιγηριανής οργάνωσης στο Γεωπολιτικό Υποσύστημα του Νίγηρα πραγματοποιείται στο νότιο τμήμα της χώρας, στα σύνορα με τη Νιγηρία. Στις περιοχές αυτές βρίσκονται τα κύρια αστικά κέντρα του Νίγηρα (η πρωτεύουσα Νιαμέι και οι πόλεις Ντόσο, Μαραντί και Ζίφα) αφού είναι προσανατολισμένα προς τη Νιγηρία. Η διαμόρφωση των συνόρων διευκολύνει τη δράση της Μπόκο

⁶³ Βλ. CIA, World Factbook: Niger, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ng.html>.

Χαράμ αφού δεν υπάρχουν φυσικά όρια ανάμεσα στις δύο χώρες και οι μαχητές μπορούν το βράδυ να διασχίζουν άνετα τη γραμμή των συνόρων με οπλισμό για να σχεδιάσουν τις επιθέσεις τους.

Τον Ιανουάριο του 2012 η κυβέρνηση της Νιγηρίας αποφάσισε το προσωρινό κλείσιμο των συνόρων με το Νίγηρα (επίσης με το Τσαντ και το Καμερούν) για να αντιμετωπίσει τη Μπόκο Χαράμ. Τον Φεβρουάριο του 2012 οι αρχές του Νίγηρα συνέλαβαν 15 μέλη της Μπόκο Χαράμ στην περιοχή Ντίφα (Diffa), ενώ έπειτα από έρευνες ανακάλυψαν εκρηκτικά, χειροβομβίδες και άλλο οπλισμό. Το Σεπτέμβριο του 2012 η αστυνομία συνέλαβε μέλη της Μπόκο Χαράμ στην περιοχή Ζίντερ (Zinder).⁶⁴ Το Μάιο του 2013 μέλη της Μπόκο Χαράμ που είχαν φυλακιστεί για τη δράση τους στο Νίγηρα κοντά στην πρωτεύουσα Νιαμέι δραπέτευσαν έπειτα από συντονισμένη επίθεση από άνδρες της οργάνωσης που είχαν φθάσει από τη Νιγηρία. Στις 18 Ιουνίου 2015 μέλη της Μπόκο Χαράμ πέρασαν τα σύνορα με τον Νίγηρα και επιτέθηκαν σε δύο οικισμούς στη Ντίφα προκαλώντας τον θάνατο 40 ατόμων.⁶⁵

Τον Οκτώβριο του 2012 η κυβέρνηση του Νίγηρα και η κυβέρνηση της Νιγηρίας υπέγραψαν μια συμφωνία για να πραγματοποιούν κοινές περιπολίες στα σύνορα. Σκοπός της συμφωνίας είναι να περιοριστεί η κίνηση των ανδρών της Μπόκο Χαράμ και η μεταφορά οπλισμού από τα στρατόπεδα της Μπόκο Χαράμ στη βόρεια Νιγηρία στο εσωτερικό του Νίγηρα.

Στο **Γεωπολιτικό Υποσύστημα του Τσαντ** η Μπόκο Χαράμ ως Γεωπολιτικός Παράγοντας δρα στις συνοριακές περιοχές στη συμβολή με τον Νίγηρα και τη Νιγηρία και όπως στο Νίγηρα εκμεταλλεύεται την αδυναμία της χώρας και την ευκολία διάβασης των συνόρων. Το Τσαντ έχει έκταση 1.284.000 τετραγωνικών χιλιομέτρων και πληθυσμό 14 εκατομμυρίων περίπου. Η χώρα είναι σχετικά διαιρεμένη θρησκευτικά, αφού το 55% των κατοίκων είναι Μουσουλμάνοι και το 41% Χριστιανοί.⁶⁶ **[Εικ. 12]**

⁶⁴ Βλ. E. Karmon, 'Boko Haram's International Reach', *Perspectives on Terrorism* 8:1 (2014), 78.

⁶⁵ Βλ. 'Boko Haram Attacks Villages in Niger, 40 Dead, Says Official', <http://economictimes.indiatimes.com/news/international/world-news/boko-haram-attacks-villages-in-niger-40-dead-says-official/articleshow/47725019.cms> (ημερομηνία πρόσβασης 2/4/2017).

⁶⁶ Βλ. Pew Research Center, Religions in Chad, 2010, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα http://www.globalreligiousfutures.org/countries/chad/religious_demography#/?affiliations_religion_id=0&affiliations_year=2010

Ο πρόεδρος του Τσαντ Idriss Deby έχει εκφράσει την ανησυχία του για την ανασφάλεια που επικρατεί στα σύνορα στην περιοχή της Λίμνης Τσαντ. Στην περιοχή αυτή δεν δρα μόνο η Μπόκο Χαράμ αλλά και λιποτάκτες από το στρατό του Τσαντ ή πρώην αντάρτες.⁶⁷ Το Τσαντ έχει ζητήσει επισήμως τη δημιουργία πολυεθνικής δύναμης με συμμετοχή του στρατού της Νιγηρίας, του Τσαντ, του Νίγηρα, του Καμερούν και της Κεντροαφρικανικής Δημοκρατίας. Καθώς ο στρατός του Τσαντ είναι αδύναμος η συμμετοχή του σε μια πολυεθνική δύναμη με πιο εκπαιδευμένες και αποτελεσματικές δυνάμεις, όπως ο στρατός της Νιγηρίας και του Καμερούν, είναι λύση ανάγκης. Τον Ιανουάριο του 2012 η κυβέρνηση της Νιγηρίας αποφάσισε το προσωρινό κλείσιμο των συνόρων με το Τσαντ (επίσης με το Νίγηρα και το Καμερούν) για να σταματήσει τη δράση της Μπόκο Χαράμ. Στις 15 Ιουνίου 2015 πραγματοποιήθηκε από τη Μπόκο Χαράμ μεγάλη πολύνεκρη βομβιστική επίθεση στην πρωτεύουσα του Τσαντ Ν'Ντζαμένα (N'Djamena), με αποτέλεσμα τον θάνατο 23 και τον τραυματισμό 80 ατόμων.⁶⁸

Τέλος, στο **Γεωπολιτικό Υποσύστημα του Καμερούν** η Μπόκο Χαράμ δρα επίσης στις συνοριακές περιοχές, όπου ο έλεγχος είναι πολύ δύσκολος. Στα σύνορα Νιγηρίας και Καμερούν υπάρχουν πυκνά δάση (στο νότιο τμήμα) και έρημοι (στο βόρειο τμήμα), όπου η Μπόκο Χαράμ δημιουργεί στρατόπεδα για να εξαπολύει τις επιθέσεις της. Απαγωγές Ευρωπαίων, κυρίως Γάλλων υπηκόων, έχουν πραγματοποιηθεί στο Καμερούν. Η Μπόκο Χαράμ εμφανίζει αυτά τα περιστατικά ως απάντηση για τη στρατιωτική παρουσία της Γαλλίας στο Μάλι ή σε άλλες ισλαμικές χώρες.⁶⁹

Οι δυνάμεις ασφάλειας του Καμερούν εξόντωσαν 200 μαχητές της Μπόκο Χαράμ τον Φεβρουάριο του 2015. Στις 13 Ιουλίου 2015 μέλη της Μπόκο Χαράμ πραγματοποίησαν δύο επιθέσεις αυτοκτονίας στο Φοτοκόλ (Fotokol) του βορείου Καμερούν, με αποτέλεσμα τον θάνατο 12 πολιτών και ενός στρατιώτη των

⁶⁷ Andrew McGregor, 'Central African Militant Movements: The Northern Nigeria, Niger, Chad and Cameroon Nexus', στο *Instability in Nigeria: The Domestic Factors, Select Conference Proceedings from Threats to Nigeria's Security: Boko Haram and Beyond*, Jamestown Foundation, 6/2012.

⁶⁸ Βλ. 'Two Suicide Bombings in Chad Target Police in Capital', <https://www.theguardian.com/world/2015/jun/15/two-suicide-bombings-chad-target-police-ndjamena> (ημερομηνία πρόσβασης 2/4/2017).

⁶⁹ Βλ. E. Karmon, 'Boko Haram's International Reach', *Perspectives on Terrorism* 8:1 (2014), 77.

κυβερνητικών δυνάμεων του Καμερούν.⁷⁰ Τα τελευταία χρόνια η Μπόκο Χαράμ εξακολουθεί να δρα στην επικράτεια του Καμερούν αλλά με μεγαλύτερη δυσκολία σε σχέση με τα αδύναμα κράτη του Νίγηρα και του Τσαντ. Το Καμερούν ως κράτος είναι πολύ πιο ισχυρό και οργανωμένο σε σχέση με το Νίγηρα, το Τσαντ αλλά σε ορισμένες περιπτώσεις ακόμη και τη διχασμένη Νιγηρία.⁷¹ [Εικ. 13]

4.2 Πυλώνας Οικονομία

Κατόπιν εξετάζουμε την δραστηριότητα του Γεωπολιτικού Παράγοντα σε σχέση με τον Πυλώνα Οικονομία, δηλαδή την επίδραση της Μπόκο Χαράμ στην οικονομία κάθε κράτους που επιλέξαμε ως ξεχωριστό Γεωπολιτικό Υποσύστημα.

Για τον **Πυλώνα Οικονομία** θα χρησιμοποιηθούν τα εξής δεδομένα ως Γεωπολιτικοί Δείκτες:

1. οικονομική ζημιά κάθε κράτους, κάθε Υποσυστήματος, από την τρομοκρατική δράση της Μπόκο Χαράμ σε εθνικό επίπεδο. Η οικονομική ζημιά καταμετράται στην υποχώρηση της οικονομικής δραστηριότητας, την ενδεχόμενη μείωση επενδύσεων από ξένες εταιρίες, την αδυναμία εκμετάλλευσης των πλουτοπαραγωγικών πηγών κάθε κράτους λόγω των συγκρούσεων και της ανασφάλειας.

2. η οικονομική επιβάρυνση για την διεξαγωγή στρατιωτικών επιχειρήσεων, για την τήρηση της δημόσιας τάξης, για την αποκατάσταση των υποδομών και των οικονομικών δικτύων της αγοράς μετά από επιθέσεις της οργάνωσης.

Στο **Γεωπολιτικό Υποσύστημα της Νιγηρίας** η δράση της Μπόκο Χαράμ είναι η πιο έντονη και με τις σημαντικότερες επιπτώσεις επειδή η Νιγηρία έχει την πιο ανεπτυγμένη οικονομία από τα τέσσερα κράτη που εξετάζουμε στο Γεωπολιτικό Σύμπλοκό μας. Η Νιγηρία μάλιστα διαθέτει την πιο ισχυρή οικονομία στην υποσαχάρια Αφρική μαζί με το κράτος της Νοτίου Αφρικής, όμως μια σειρά παραγόντων λειτουργούν υπονομευτικά τόσο για τη γενική οικονομική ανάπτυξη

⁷⁰ Βλ. ‘Deadly Suicide Attack Rocks Northern Cameroon, Al Jazeera, 22/11/2015, <http://www.aljazeera.com/news/2015/11/deadly-suicide-attack-rocks-northern-cameroon-151121133652103.html> (ημερομηνία πρόσβασης 2/4/2017).

⁷¹ Βλ. Jacob Zenn, ‘Northern Cameroon under Threat from Boko Haram and Séléka Militants’, *Terrorism Monitor* 12:1 (1/2014), Jamestown Foundation.

της χώρας όσο και σε σχέση με το έδαφος που βρίσκεται η Μπόκο Χαράμ για να δράσει.

Το 1956, ήδη πριν την ανεξαρτησία της Νιγηρίας (1960) ανακαλύφθηκαν πλούσια κοιτάσματα πετρελαίου στην περιοχή του Δέλτα του Νίγηρα στα νότια παράλια της χώρας και σε μικρή απόσταση από τις ακτές, στην ΑΟΖ της Νιγηρίας. Η Νιγηρία έγινε μέλος του ΟΠΕΚ. Η οικονομία της χώρας βασίστηκε και οργανώθηκε με βάση τα κοιτάσματα πετρελαίου. Το 90% των κερδών από τις εξαγωγές της Νιγηρίας προερχόταν από την εξαγωγή πετρελαίου, ενώ το 75% των δημοσίων εξόδων βασιζόταν στα κέρδη του πετρελαίου.⁷²

Η μεγάλη πετρελαϊκή κρίση του 1973 ευνόησε σε μεγάλο βαθμό τη Νιγηρία αφού οι τιμές του πετρελαίου ανέβηκαν κατακόρυφα και η Νιγηρία εξακολούθησε να προμηθεύει τις χώρες της Δύσης. Η οικονομική ανάπτυξη από την εμπορία πετρελαίου προκάλεσε φιλόδοξα σχέδια ανάπτυξης της χώρας. Επίσης όμως έφερε μεγάλη διαφθορά των κυβερνητικών αξιωματούχων της διοίκησης, ακόμη και των μονάδων του στρατού. Τέλος, η σχεδόν αποκλειστική εξάρτηση της νιγηριανής οικονομίας από το πετρέλαιο σήμαινε ότι η οικονομία εξαρτιόταν από τις διακυμάνσεις των τιμών σε διεθνές επίπεδο, ακόμη και τις στρατηγικές ισορροπίες σε περιοχές μακρινές, όπως η Μέση Ανατολή.

Το 2005 το 70% του πληθυσμού της Νιγηρίας ζούσε σε συνθήκες απόλυτης φτώχειας, με εισοδήματα κάτω από 1 δολάριο την ημέρα. Στον ισλαμικό βορρά ένα πολύ υψηλό ποσοστό του πληθυσμού που έφθανε έως και το 70% ήταν άνεργο ή εργαζόταν περιστασιακά χωρίς να διαθέτει υψηλά εισοδήματα. Το 2013 το 64% του γενικού πληθυσμού προσδιορίζεται «πολύ φτωχό» από την Παγκόσμια Τράπεζα, ενώ το ποσοστό αυτό στις αγροτικές περιοχές αυξάνεται σε 73%.⁷³

Η οικονομική κρίση της Νιγηρίας οφείλεται στην κακή διαχείριση και την διαφθορά των πολιτικών ελίτ. Πολιτικές ελίτ σε σύνδεση με κρατικούς αξιωματούχους ακόμη και συμμορίες καρπώνονται τα οφέλη της οικονομικής παραγωγής στον πιο πλούσιο νότο. Έτσι ο πλούτος από την παραγωγή πετρελαίου δεν μοιράζεται στον πληθυσμό. Ταυτοχρόνως η συνεχής αύξηση του πληθυσμού λόγω της πολύ υψηλής γεννητικότητας ενισχύει το πρόβλημα χωρίς να υπάρχει ορατή λύση στο μέλλον. Η ραγδαία αύξηση του πληθυσμού της Νιγηρίας σημαίνει

⁷² Βλ. T. Falola, & M.M. Heaton, *A History of Nigeria*, Cambridge University Press, Cambridge 2008, 3-4.

⁷³ Βλ. World Bank (ed.), *Nigeria: Economic Report*, New York 2013.

ότι το κατά κεφαλή ΑΕΠ παραμένει εξαιρετικά χαμηλό παρά τα κέρδη από το πετρέλαιο. Η οικονομική αυτή κρίση, διαφθορά και πολιτική κακοδιαχείριση αποτελεί σημαντικό παράγοντα που ευνοεί την ριζοσπαστικοποίηση ή την ανοχή που ορισμένες φορές δείχνει ο ισλαμικός πληθυσμός στον βορρά απέναντι στην δράση της Μπόκο Χαράμ.

Η επίδραση της Μπόκο Χαράμ ως Γεωπολιτικού Παράγοντα στην οικονομία της Νιγηρίας είναι αρκετά έντονη. Οι επιθέσεις της οργάνωσης προκαλούν οικονομική ζημιά, καταστροφές σπιτιών και καταστημάτων και καταστροφές των υποδομών και των εγκαταστάσεων. Η εμπορική αξία των κατοικιών και των καταστημάτων πέφτει κατακόρυφα. Οι άμαχοι που ζουν στα αστικά κέντρα και τα χωριά που δέχονται επιθέσεις αναγκάζονται πολλές φορές να τα εγκαταλείψουν. Έτσι μειώνεται το εργατικό δυναμικό ενώ προκαλείται αναστάτωση με τις εσωτερικές μετακινήσεις στη Νιγηρία και ύφεση της οικονομίας. Η διαρροή του ανθρώπινου δυναμικού υπονομεύει τις προοπτικές του βορρά να ξεπεράσει την κατάσταση της φτώχειας όπου βρίσκεται εδώ και δεκαετίες μετά την ίδρυση της Νιγηρίας το 1960.

Επίσης η συνεχής και ανεξέλεγκτη τρομοκρατική δράση της Μπόκο Χαράμ δημιουργεί γενικευμένη ανασφάλεια και φόβο ιδίως στη βόρεια και την κεντρική Νιγηρία. Επενδυτές από το εξωτερικό ή Νιγηριανοί αντιδρούν μειώνοντας τις εξωτερικές και εσωτερικές επενδύσεις κεφαλαίων στην αγορά της Νιγηρίας.⁷⁴ Οι επιθέσεις προκαλούν αναστάτωση της οικονομικής ζωής και διακοπή των καθημερινών εμπορικών και άλλων οικονομικών δραστηριοτήτων. Για παράδειγμα πολλές διεθνείς εμπορικές εκθέσεις με συμμετοχή κρατών της Δυτικής και Κεντρικής Αφρικής ακυρώνονταν ή τελικά είχαν μικρή συμμετοχή λόγω του φόβου για επιθέσεις από τη Μπόκο Χαράμ. Τα γειτονικά κράτη πολλές φορές αποφεύγουν τη διμερή επαφή ή περιορίζουν τις οικονομικές συνεργασίες και συναλλαγές τους με παράγοντες της αγοράς της Νιγηρίας.

Οι τρομοκρατικές επιθέσεις της Μπόκο Χαράμ στη βόρεια Νιγηρία, στις Πολιτείες Κάνο, Καντούνα, Μπόρνο, Γιόμπε και Μπαούτσι αλλάζουν την οικονομική δομή των περιοχών αυτών. Η ανάπτυξη μειώνεται δραστικά και το οικονομικό χάσμα ανάμεσα στο φτωχό βορρά και τον πιο πλούσιο νότο αυξάνεται.

⁷⁴ Βλ. O.I. Eme, 'The Cost of Boko Haram Activities in Nigeria', *Arabian Journal of Business and Management Review* 2:2 (9/2012), 10-32· M. Amuchie, 'Boko Haram: What Cost for the Northern Economy', *Business Day*, 18/4/2012, 48.

Η δράση της Μπόκο Χαράμ δηλαδή έχει τα αντίθετα ακριβώς αποτελέσματα από αυτά που εμφανίζει στην προπαγάνδα της η νιγηριανή οργάνωση. Ο βορράς φτωχαίνει και άλλο, αν και φαίνεται ότι η κατάσταση αυτή ευνοεί τη Μπόκο Χαράμ για να στρατολογήσει απελπισμένους νέους.

Το κόστος ασφάλισης για ανθρώπους και επιχειρήσεις στον επικίνδυνο βορρά αυξάνεται κατακόρυφα με αποτέλεσμα τη μείωση των κερδών για ιδιώτες και εταιρίες ή βιοτεχνίες και βιομηχανίες. Σύμφωνα με την Έκθεση Παγκοσμίων Επενδύσεων (World Investment Report, WIR) της Σύσκεψης των Ηνωμένων Εθνών για το Εμπόριο και την Ανάπτυξη (United Nations Conference on Trade and Development, UNCTAD), η οικονομία της Νιγηρίας έχασε το πολύ ψηλό ποσό των 1,33 τρισεκατομμυρίων νιγηριανών νάρα (4, 196 δισεκατομμύρια αμερικανικά δολάρια) σε άμεσες ξένες επενδύσεις (Foreign Direct Investment, FDI), λόγω της τρομοκρατικής δραστηριότητας της Μπόκο Χαράμ.⁷⁵

Σύμφωνα με τον Διευθυντή της Nigeria Interbank Settlement System Niyi Ajao η τρομοκρατική δράση της Μπόκο Χαράμ υπονομεύει τα ίδια τα θεμέλια της νιγηριανής οικονομίας και οι αρνητικές επιπτώσεις δεν φαίνονται μόνο στο παρόν, αλλά θα εκδηλωθούν με πολύ χειρότερο τρόπο στο μέλλον. Όπως δήλωσε σε συνέντευξή του: «ένα πράγμα είναι σίγουρο, αμέσως μόλις γίνονται επιθέσεις με βόμβες τα ηλεκτρονικά MME, το CNN, το Associated Press, το BBC, οι Sahara Reporters, το Reuters και άλλα ειδησεογραφικά πρακτορεία μεταδίδουν την είδηση αμέσως παντού σε όλο τον κόσμο. Κάθε φορά γνωστοί από το Ηνωμένο Βασίλειο και τις ΗΠΑ μας καλούν για να μας ρωτήσουν τι συμβαίνει. Με τον ίδιο τρόπο μελλοντικοί υποψήφιοι επενδυτές στη Νιγηρία μαθαίνουν για αυτές τις ακρότητες. Οι βομβιστικές επιθέσεις προκαλούν τρόμο και ανασφάλεια ότι όποιος έρθει να επενδύσει στη Νιγηρία, θα αποσυρθεί μετά. Οι επενδυτές μαθαίνουν τις ειδήσεις και νομίζουν ότι η χώρα είναι στις φλόγες. Ξέρω πολλές επιχειρήσεις από το νότο της Νιγηρίας που θα ήθελαν να επενδύσουν στο βορρά αλλά δεν μπορούν να το κάνουν. Παλιά η Πολιτεία του Κάνο ήταν ένα ζωτικό κέντρο με βιοτεχνίες υφασμάτων, αλλά μετά τις επιθέσεις αυτό σταμάτησε».⁷⁶

Η Μπόκο Χαράμ δεν επιτίθεται μόνο σε χριστιανικές εκκλησίες αλλά και σε εμπορικές αγορές, πολυκαταστήματα, πάρκα, κυβερνητικά κτήρια, τράπεζες και άλλα πολυσύχναστα σημεία προκαλώντας παράλυση των οικονομικών

⁷⁵ Βλ. C. Okereocha, 'Heartache for the Economy', TELL, 14/5/ 2012, 46.

⁷⁶ Βλ. T. Suleiman, 'The Wages of Evil', TELL, 14/5/ 2012, 44-45.

δραστηριοτήτων σε πόλεις και άλλες περιοχές. Σε μία επίθεση μάλιστα σε τράπεζα η οργάνωση άρπαξε 41 εκατομμύρια νάρα (130.000 δολάρια) που τη βοήθησαν να χρηματοδοτήσει κάποιες από τις επιχειρήσεις της.⁷⁷

Η πόλη Κάνο στη βόρεια Νιγηρία, επί δεκαετίες αλλά και παλιότερα ένα από τα μεγαλύτερα οικονομικά κέντρα όχι απλώς της Νιγηρίας αλλά ολόκληρης της Δυτικής Αφρικής είναι σε αναστάτωση. Το Κάνο ήταν κέντρο εμπορίου, βιοτεχνιών πολλών προϊόντων, όπως υφασμάτων, τόπος συνάντησης εμπόρων και παραγωγών από όλη τη Νιγηρία και όλη την Δυτική και την Κεντρική Αφρική και η μεγαλύτερη αγορά πώλησης προϊόντων της βιομηχανίας σιδήρου και ατσαλιού της Νιγηρίας. Το Κάνο είναι η μεγαλύτερη αγορά όλης της υποσαχάριας Αφρικής εκτός από τα κέντρα της Νότιας Αφρικής. Σύμφωνα με τον Otunba Olusegun Runsewe, γενικό διευθυντή της Εταιρίας Ανάπτυξης του Τουρισμού της Νιγηρίας (Nigerian Tourism Development Corporation, NTDC), το Κάνο ως οικονομικό κέντρο δημιουργεί κέρδη 80 δισεκατομμυρίων νάρα ετησίως (253.225.000 αμερικανικά δολάρια). Καταλαβαίνει κανείς το μέγεθος της οικονομικής ζημιάς για την χώρα όσο συνεχίζονται οι τρομοκρατικές επιθέσεις της Μπόκο Χαράμ στην περιοχή.⁷⁸

Οι συνεχείς βομβιστικές επιθέσεις, απαγωγές και απειλές της Μπόκο Χαράμ έχει μειώσει πολύ τις οικονομικές δραστηριότητες στην περιοχή, αφού οι έμποροι, παραγωγοί, καταναλωτές και αγοραστές φοβούνται πλέον να επισκεφτούν την περιοχή. Ο Υπουργός Πληροφοριών Labaran Maku αναφέρει ότι οι επιθέσεις στο οικονομικό κέντρο Κάνο έχουν πολύ σημαντικές επιπτώσεις, «επειδή η πόλη αυτή ήταν πάντοτε το εμπορικό κέντρο της Δυτικής Αφρικής τα τελευταία πεντακόσια χρόνια, πολύ πριν την εξέλιξη της Νιγηρίας. Άρα, όταν αποσταθεροποιείς την ειρήνη στο Κάνο, απειλείς τα θεμέλια της οικονομικής και κοινωνικής ευημερίας όλης της βόρειας περιοχής».⁷⁹

Η επίδραση του Γεωπολιτικού Παράγοντα στον Οικονομικό Πυλώνα του Γεωπολιτικού Υποσυστήματος της Νιγηρίας επεκτείνεται στις μεταφορές αγαθών και προϊόντων και στις μετακινήσεις ανθρώπων μεταξύ των κρατών-Υποσυστημάτων της ανάλυσής μας αλλά φυσικά και προς τα υπόλοιπα κράτη της Δυτικής και Κεντρικής Αφρικής. Οι αεροπορικές πτήσεις για παράδειγμα προς τα

⁷⁷ Βλ. C. Okereocha, 'Heartache for the Economy', TELL, 14/5/ 2012, 47.

⁷⁸ Βλ. T. Suleiman, 'The Wages of Evil', TELL, 14/5/ 2012, 51.

⁷⁹ Βλ. T. Suleiman, 'The Wages of Evil', TELL, 14/5/ 2012, 48.

άλλα κράτη του Γεωπολιτικού Συμπλόκου που εξετάζουμε, δηλαδή το Νίγηρα, το Τσαντ και το Καμερούν, έχουν μειωθεί κατακόρυφα. Συνέπεια αυτού του γεγονότος είναι μεγάλη οικονομική ζημιά για μια σειρά εταιριών, όπως αεροπορικές εταιρίες, μεταφορικές εταιρίες, εταιρίες φύλαξης και συντήρησης και εταιρίες παροχής υπηρεσιών. Το κόστος για τις εταιρίες αυτές της Νιγηρίας είναι 3 δισεκατομμύρια νάρα την ημέρα (9.503.000 εκατομμύρια αμερικανικά δολάρια).

Στο **Γεωπολιτικό Υποσύστημα του Νίγηρα** οι οικονομικές επιπτώσεις από τη δράση του Γεωπολιτικού Παράγοντα επεκτείνονται στη γενική ανασφάλεια στο νότιο τμήμα της χώρας αλλά έως και την πρωτεύουσα όπου η Μπόκο Χαράμ έχει κάνει επιχειρήσεις. Ο Νίγηρας εξαρτάται από τη Νιγηρία για καύσιμα και τρόφιμα και οι συνοριακοί έλεγχοι ή το κλείσιμο των συνόρων επηρεάζουν αρνητικά την οικονομία της χώρας. Ο Νίγηρας επίσης δεν μπορεί να συντηρεί συνεχώς στρατιωτικές επιχειρήσεις αφού αυτές έχουν υψηλό οικονομικό κόστος. Ο Νίγηρας και το επόμενο Γεωπολιτικό Υποσύστημα, το Τσαντ, συνδέονται λόγω γεωγραφικής θέσης κυρίως με τα οικονομικά κέντρα της βόρειας Νιγηρίας όπου ιδίως δρα η Μπόκο Χαράμ. Η επίδραση του Γεωπολιτικού Παράγοντα στον Οικονομικό Πυλώνα του Γεωπολιτικού Υποσυστήματος του Νίγηρα είναι σημαντική και συνδέεται πάνω από όλα με τις εισαγωγές καυσίμων και τροφίμων.

Στο **Γεωπολιτικό Υποσύστημα του Τσαντ** η επίδραση του Γεωπολιτικού Παράγοντα στον Πυλώνα Οικονομία είναι σχετικά μικρή αλλά υπαρκτή. Το Τσαντ είναι ένα από τα φτωχότερα κράτη της Αφρικής λόγω της θέσης του στο κέντρο της ηπείρου μακριά από εμπορικές οδούς και τις ακτές της θάλασσας. Όπως και στο Νίγηρα το Τσαντ εξαρτάται από τη Νιγηρία για καύσιμα και τρόφιμα, ιδίως μετά την κατάρρευση της Λιβύης στο βορρά μετά το 2011.⁸⁰

Στο **Γεωπολιτικό Υποσύστημα του Καμερούν** η δράση της Μπόκο Χαράμ έχει προκαλέσει έντονη αναστάτωση στις συνοριακές περιοχές με τη Νιγηρία και αρνητικές επιπτώσεις στην οικονομία της χώρας.⁸¹

Η κυβέρνηση του Καμερούν έχει αναπτύξει 1.000-3.000 στρατιώτες στα σύνορα με τη Νιγηρία για την ασφάλεια της χώρας. Οι συνεχείς περιπολίες, οι αυστηροί έλεγχοι και η παρουσία του στρατού έχει προκαλέσει τη μείωση του

⁸⁰ Βλ. I. Tamba, 'An Economic Analysis of Boko Haram's Activities in the Chad-Cameroon-Nigeria Border Area', *Journal of Economic and Financial Studies* 3:1 (2/2015), 24-29.

⁸¹ Βλ. I. Tamba, 'An Economic Analysis of Boko Haram's Activities in the Chad-Cameroon-Nigeria Border Area', *Journal of Economic and Financial Studies* 3:1 (2/2015), 24-29.

εμπορίου ανάμεσα στο Καμερούν και τη Νιγηρία, ιδίως με το οικονομικό κέντρο της Πολιτείας του Μπόρνο. Η ανασφάλεια μειώνει το εμπόριο, ενώ τα σύνορα των δύο κρατών παραμένουν κλειστά για μεγάλα διαστήματα. Αποτέλεσμα είναι η διατάραξη της μεταφοράς αγαθών και προσώπων μεταξύ των δύο χωρών. Οι τιμές πολλών βασικών προϊόντων για τον πληθυσμό αυξάνονται κατακόρυφα: οι τιμές των καυσίμων, βασικών ειδών ανάγκης και κυρίως τροφίμων που εισάγονταν από την πετρελαιοπαραγωγή και εξαιρετικά εύφορη Νιγηρία. Η εξάρτηση του Καμερούν από τη Νιγηρία σε καύσιμα και σε τρόφιμα σημαίνει ότι το κλείσιμο των συνόρων για λόγους ασφαλείας προκαλεί σαφή αναστάτωση στον πληθυσμό της χώρας. Οι πολίτες του Καμερούν έχουν υψηλότερο βιοτικό επίπεδο από αυτό των πολιτών του Νίγηρα, του Τσαντ και της Νιγηρίας (λόγω του μικρού πληθυσμού του Καμερούν σε σχέση με την πολυπληθή Νιγηρία των 180 εκατομμυρίων).

Το Καμερούν ζημιώνεται όχι μόνο στις διμερείς εμπορικές επαφές με τη Νιγηρία αλλά και με το Τσαντ στο βορρά όπου επίσης δρα συστηματικά η Μπόκο Χαράμ. Ιδιαίτερα πλήττεται η οικονομία του Καμερούν στον τομέα του τουρισμού που είναι από τους πιο ανεπτυγμένους στη Δυτική και Κεντρική Αφρική. Η σχετική σταθερότητα του Καμερούν τα προηγούμενα χρόνια και η χρήση της γαλλικής γλώσσας είχε δημιουργήσει ένα κύμα ξένων τουριστών που επισκέπτονταν τα εθνικά πάρκα της χώρας. Μία σειρά απαγωγών όμως ξένων τουριστών από τη Μπόκο Χαράμ που συνέβησαν μέσα στο Καμερούν προκάλεσε τη μείωση του τουρισμού. Πολλές χώρες έβγαλαν ταξιδιωτικές οδηγίες για το Καμερούν συμβουλεύοντας τους πολίτες τους να αποφεύγουν συγκεκριμένες περιοχές όπως τα σύνορα με τη Νιγηρία. Οι επισκέψεις τουριστών στην περιοχή έχουν σταματήσει σχεδόν τελείως.

Το Καμερούν θεωρείται γενικά ακόμη και τώρα η πιο σταθερή χώρα στην κεντρική Αφρική για επενδύσεις. Αν αυτή η κατάσταση ανατραπεί τότε η οικονομία της χώρας θα γνωρίσει μεγάλη υποχώρηση τα επόμενα χρόνια.⁸²

⁸² Βλ. 'Boko Haram Affects Economic Activity in Cameroon', The Economist, 12/7/2014.

5. Γεωπολιτικό υπόδειγμα ανακατανομής ισχύος

Στην παρούσα Ενότητα της εργασίας βάσει της μεθοδολογίας της Συστημικής Γεωπολιτικής Ανάλυσης ουσιαστικά προβαίνουμε στο τελευταίο μέρος της γεωπολιτικής ανάλυσης και προσπαθούμε να διαμορφώσουμε ένα υπόδειγμα ανακατανομής ισχύος. Το υπόδειγμα αυτό επιδιώκει να αποδώσει τις γεωπολιτικές δυναμικές που προκαλούνται από την δράση του Γεωπολιτικού Παράγοντα, της ισλαμιστικής οργάνωσης Μπόκο Χαράμ. Το γεωπολιτικό υπόδειγμα καταγράφει το επίπεδο κατανομής ισχύος μεταξύ του Συστήματος και του Υπερσυστήματος.

Γενικά παρατηρούμε ότι η Μπόκο Χαράμ εξελίχθηκε σταδιακά από οργάνωση με τοπικό χαρακτήρα που περιοριζόταν μόνο σε ένα κομμάτι του κράτους της Νιγηρίας τα πρώτα χρόνια σε περιφερειακή ισλαμιστική οργάνωση με εμβέλεια πολλές περιοχές στην Δυτική και την Κεντρική Αφρική. Η εξάπλωση της δράσης της οργάνωσης οφείλεται σε πολλούς παράγοντες που την διευκολύνουν. Παράγοντες που βοηθούν την δράση της Μπόκο Χαράμ στο Γεωπολιτικό Σύμπλοκο που εξετάσαμε, είναι οι εξής:

1. η ύπαρξη πληθυσμών Χάουσα και Φουλανί που στήριξαν την Μπόκο Χαράμ εκτός του κράτους της Νιγηρίας και σε άλλα γειτονικά κράτη, κυρίως στο Νίγηρα, όπου λ.χ. οι Χάουσα είναι η πλειοψηφία του γενικού πληθυσμού (51%). Τα κράτη αυτά μάλιστα έχουν ασθενείς ταυτότητες και η κύρια ταυτότητα πολύ συχνά δεν είναι η πολιτική, η αφοσίωση προς το κράτος, αλλά η θρησκευτική. Η Μπόκο Χαράμ έχει εκμεταλλευτεί πολλές φορές αυτό το δεδομένο ιδίως στον φτωχό ισλαμικό βορρά της Νιγηρίας. Αν αφεθεί ανεμπόδιστη πιθανόν να καταφέρει να κάνει το ίδιο σε άλλα φτωχά κράτη με μεγάλους ισλαμικούς πληθυσμούς, όπως ο Νίγηρας (94% Μουσουλμάνοι) και το Τσαντ (55% Μουσουλμάνοι).

2. η γεωφυσική διαμόρφωση των συνόρων των κρατών της περιοχής. Τα σύνορα της περιοχής άλλοτε με ερήμους άλλοτε με πυκνή δασική βλάστηση και τροπικό κλίμα γενικά βοηθούν τους μαχητές της οργάνωσης να τα διασχίζουν. Μικρές ευέλικτες ομάδες της Μπόκο Χαράμ μπορούν να περνούν τα σύνορα με το Νίγηρα, με το Τσαντ και το Καμερούν χωρίς να εντοπίζονται από τις στρατιωτικές και τις αστυνομικές δυνάμεις των κρατών αυτών. Επίσης η Μπόκο Χαράμ μπορεί και δημιουργεί μικρά στρατόπεδα στις ζούγκλες και σημεία της ερήμου για να πραγματοποιεί τις επιθέσεις της κατά των κρατών της περιοχής. Στο Καμερούν λ.χ.

στρατόπεδα της οργάνωσης υπάρχουν τόσο στον βορρά με τις ερήμους όσο και στο νότο με την πυκνή τροπική βλάστηση.

3. οι αδύναμες θεσμικές δομές των κρατών της περιοχής. Τα κράτη της περιοχής δημιουργήθηκαν τον 20ό αιώνα μετά το τέλος της ευρωπαϊκής αποικιοκρατίας με σύνορα που πολλές φορές είναι την πραγματικότητα τεχνητά και χωρίζουν εθνότητες (παράδειγμα οι Χάουσα είναι μοιρασμένοι ανάμεσα στη Νιγηρία και το Νίγηρα στα βόρεια). Επίσης τα κράτη της περιοχής με κύριο παράδειγμα την Νιγηρία βασίζονται συχνά σε διεφθαρμένους αξιωματούχους χωρίς απήχηση στο λαό. Οι πολίτες των κρατών αυτών ανήκουν σε ισχυρές θρησκείες, όπως το Ισλάμ και ο Χριστιανισμός, αλλά και σε τοπικά φυλετικά και εθνοτικά δίκτυα που αποτελούν τη βασική αλληλεγγύη τους παρά το ίδιο το κράτος που είναι πρόσφατες κατασκευές. Η Μπόκο Χαράμ μάλιστα έχει πετύχει στην προπαγάνδα της που παρουσιάζει το κράτος της Νιγηρίας ως πηγή διαφθοράς και ως ξένο κατασκεύασμα των Δυτικών.

4. η ανεπαρκής συνεργασία των κρατών της περιοχής για την καταπολέμηση της οργάνωσης. Η Νιγηρία είναι το ισχυρότερο κράτος της περιοχής και συχνά τα άλλα κράτη αντιμετωπίζουν με καχυποψία τις επιδιώξεις της στην ευρύτερη περιοχή.

Στον Πυλώνα Άμυνα/Ασφάλεια η γεωπολιτική ανάλυση που κάναμε στην εργασία μας δείχνει ότι οι γεωπολιτικές δυναμικές, οι οποίες σχετίζονται με την δράση του Γεωπολιτικού Παράγοντα, της ισλαμιστικής οργάνωσης Μπόκο Χαράμ, τείνουν στην παγίωση της δράσης της οργάνωσης στο βόρειο τμήμα του Γεωπολιτικού Υποσυστήματος της Νιγηρίας. Η οργάνωση όμως έχει αποδυναμωθεί δραστικά μετά τη συντονισμένη επίθεση της πολυεθνικής δύναμης των τεσσάρων κρατών από το 2015. Επομένως στο Γεωπολιτικό Υποσύστημα της Νιγηρίας η κατάσταση παρουσιάζει ένα αρνητικό διάνυσμα ισχύος για τη Μπόκο Χαράμ και ενίσχυσης των κυβερνητικών δυνάμεων. Το διάνυσμα αυτό ισχύος όμως δεν είναι ξεκάθαρα μεγάλο, διότι η Μπόκο Χαράμ έχει υποστήριξη από τμήμα του πληθυσμού στον βορρά και δεν έχει εξουδετερωθεί σε καμία περίπτωση. Επίσης ο πολύ μεγάλος πληθυσμός της Νιγηρίας σημαίνει ότι θα υπάρχουν πάντα ευκαιρίες στρατολόγησης μαχητών και υποστηρικτών από τον φτωχό πληθυσμό των Μουσουλμάνων του βορρά.

Στο Γεωπολιτικό Υποσύστημα του Νίγηρα το διάνυσμα ισχύος είναι επίσης αρνητικό για τη Μπόκο Χαράμ, διότι οι κυβερνητικές δυνάμεις έχουν

ανασυγκροτηθεί χάρη στη συνεργασία με τα άλλα τρία κράτη και χάρη στην παρουσία του υπερσυστημικού δρόντα, των ΗΠΑ που παρέχει τεχνογνωσία και δυνατότητες παρακολούθησης. Στο Γεωπολιτικό Υποσύστημα του Τσαντ παρατηρείται σχετική σταθερότητα, οπότε θα μπορούσαμε να κάνουμε λόγο για ελαφρά αρνητικό διάνυσμα ισχύος της Μπόκο Χαράμ σε αυτήν την περιοχή. Τέλος, στο Γεωπολιτικό Υποσύστημα του Καμερούν παρά τις ιδιομορφίες των συνόρων παρατηρείται σαφής αποδυνάμωση της επιρροής του Γεωπολιτικού Παράγοντα, άρα επίσης αρνητικό διάνυσμα ισχύος.

Γενικά επομένως υπάρχει συνολικό αρνητικό διάνυσμα ισχύος για τη Μπόκο Χαράμ στο Γεωπολιτικό Σύμπλοκο που εξετάζουμε, αποτελούμενο από τα κράτη της Νιγηρίας, του Νίγηρα, του Τσαντ και του Καμερούν. Θα πρέπει όμως επίσης να παρατηρήσουμε τα εξής. Ειδικότερα φαίνεται ότι η Μπόκο Χαράμ παρά τις συντονισμένες ενέργειες εναντίον της μάλλον θα καταφέρει να διατηρήσει τον έλεγχο αρκετών περιοχών του βορείου τμήματος της Νιγηρίας. Στις περιοχές αυτές ο ισλαμικός πληθυσμός κυριαρχεί απόλυτα και υπάρχει σημαντικός βαθμός υποστήριξης μεταξύ τοπικών κοινωνικών δικτύων των Μουσουλμάνων κατοίκων.

Η οργάνωση πιθανώς θα συνεχίσει να δρα χωρίς ουσιώδεις δυσκολίες και στο Γεωπολιτικό Υποσύστημα του Νίγηρα, όπου οι κυβερνητικές δυνάμεις είναι ασθενείς και ο πληθυσμός της χώρας αρκετά μικρότερος σε σχέση με τη Νιγηρία. Σε αντίθεση με τη Νιγηρία ο Νίγηρας είναι αδύναμο κράτος. Η οργάνωση θα συνεχίσει να δρα επίσης στα σύνορα της Νιγηρίας με το Γεωπολιτικό Υποσύστημα του Τσαντ.

Αντιθέτως, θεωρείται πιθανή η υποχώρηση της δυναμικής του Γεωπολιτικού Παράγοντα στην επικράτεια του Γεωπολιτικού Υποσυστήματος του Καμερούν, κράτους με αξιόπιστες στρατιωτικές δυνάμεις που λαμβάνει εξωτερική υποστήριξη από τις ΗΠΑ με τεχνική βοήθεια και προσωπικό. Στο Γεωπολιτικό Υποσύστημα του Καμερούν η Μπόκο Χαράμ δρα με μεγαλύτερη δυσκολία σε σχέση με τα αδύναμα κράτη του Νίγηρα και του Τσαντ.

Στον Πυλώνα Οικονομία η ανάλυσή μας δείχνει ότι η οικονομία της Νιγηρίας θα συνεχίσει να χειροτερεύει σε απόδοση. Αιτία είναι η αναστάτωση των οικονομικών δραστηριοτήτων ιδίως στη βόρεια και την κεντρική Νιγηρία λόγω των επιθέσεων της Μπόκο Χαράμ και της ανασφάλειας σε πολλά σημεία της χώρας, αστικά κέντρα αλλά και ύπαιθρο. Ο πολύ ψηλός πληθυσμός της Νιγηρίας που επίσης αυξάνεται με μεγάλους ρυθμούς σημαίνει ότι τα κατά κεφαλή εισοδήματα

θα παραμένουν στάσιμα ή ακόμη και θα μειώνονται. Ο ισλαμικός βορράς θα παραμείνει φτωχός και στο μέλλον αν δεν αλλάξουν οι υποδομές της περιοχής και η αστάθεια και ανασφάλεια συνεχιστεί όπως όλα δείχνουν.

Συνέπεια είναι ότι η Μπόκο Χαράμ και ίσως και άλλες ισλαμιστικές οργανώσεις να βρίσκουν έδαφος για να αποκτήσουν οπαδούς και πολεμιστές εκμεταλλευόμενες τη δυσαρέσκεια για την διαφθορά της κυβέρνησης, το οικονομικό χάσμα ανάμεσα στο βορρά και το νότο και τις δύσκολες συνθήκες ζωής.

6. Συμπεράσματα

Σε γενικές γραμμές η νιγηριανή ισλαμιστική οργάνωση Μπόκο Χαράμ είναι η πιο δυναμική ισλαμιστική οργάνωση σε επιθέσεις και αριθμό νεκρών μαζί με το Ισλαμικό Κράτος που δρα στη Μέση Ανατολή και με έμμεσα χτυπήματα στην Ευρώπη και την Ασία. Η Μπόκο Χαράμ έχει ιδεολογία συγγενική με το Ισλαμικό Κράτος και την Αλ Κάιντα. Τα ξεχωριστά χαρακτηριστικά της νιγηριανής οργάνωσης είναι ο τοπικός, περιφερειακός χαρακτήρας της και οι σχέσεις με το ιστορικό υπόβαθρο της περιοχής της Νιγηρίας.

Η επίδραση του Γεωπολιτικού Παράγοντα στον Πυλώνα Άμυνα/Ασφάλεια των τεσσάρων Γεωπολιτικών Υποσυστημάτων που εξετάσαμε είναι πολύ σημαντική και έντονη, ιδίως στο Γεωπολιτικό Υποσύστημα της Νιγηρίας όπως είναι επόμενο. Η δράση της Μπόκο Χαράμ υποβαθμίζει την ασφάλεια της επικράτειας των τεσσάρων κρατών και συχνά επιδεινώνει τις διπλωματικές τους σχέσεις. Οι απώλειες σε ανθρώπινες ζωές είναι τεράστιες, ιδίως νέων ανθρώπων που αποτελούν το παραγωγικό δυναμικό κάθε χώρας.

Η επίδραση του Γεωπολιτικού Παράγοντα στον Οικονομικό Πυλώνα του Γεωπολιτικού Υποσυστήματος είναι επίσης πολύ έντονη. Η δράση της Μπόκο Χαράμ προκαλεί εσωτερική αστάθεια και ανασφάλεια, καταστροφή των υποδομών των τεσσάρων κρατών και προκαλεί ανάγκη για νέες επενδύσεις στον στρατιωτικό τομέα για την αντιμετώπιση της οργάνωσης. Το εμπόριο αναστατώνεται, κάτοικοι εγκαταλείπουν τα σπίτια τους, οι επενδυτές αποφεύγουν τα τέσσερα κράτη του Γεωπολιτικού Συμπλόκου και η οικονομία τους περνάει κρίση λόγω της Μπόκο Χαράμ (αλλά φυσικά και άλλων παραγόντων).

Το ζήτημα της Μπόκο Χαράμ είναι πολύ σύνθετο και όλα δείχνουν ότι θα συνεχίσει να απασχολεί τους ερευνητές στο μέλλον αφού η δράση της οργάνωσης ή άλλων ίδιων ισλαμιστικών οργανώσεων δεν θα σταματήσει. Οι προτάσεις για περαιτέρω επιστημονική έρευνα του ζητήματος της δράσης της Μπόκο Χαράμ ως Γεωπολιτικού Παράγοντα θα μπορούσαν να περιλαμβάνουν τα εξής σημεία:

α. την διερεύνηση των πιθανών δεσμών της οργάνωσης με μεταναστευτικές κοινότητες Νιγηριανών σε κράτη της Ευρώπης. Λόγω των συγκρούσεων στη Νιγηρία πολλοί κάτοικοι έχουν καταφύγει στην Ευρώπη. Επίσης η πολύ μεγάλη γεννητικότητα του πληθυσμού σημαίνει ότι προκαλείται μεγάλη συγκέντρωση

ανθρώπων, ιδίως νέων. Οι νέοι αυτοί συχνά μεταναστεύουν σε άλλα κράτη, ακόμη και στην Ευρώπη.

β. την εξέταση της πιθανής εξέλιξης των ιδεολογικών αναφορών της οργάνωσης (Πολιτισμικός Πυλώνας ΣΓΑ) από χλιαστική ισλαμιστική οργάνωση (όπως το Ισλαμικό Κράτος) σε τοπική και περιφερειακή ισλαμιστική οργάνωση με επίκεντρο το ευρύτερο Γεωπολιτικό Σύμπλοκο της Δυτικής Αφρικής, αλλά και της Κεντρικής Αφρικής.

γ. Επέκταση της έρευνας της εργασίας στον Πολιτικό Πυλώνα της ΣΓΑ με ανάλυση της σύγκρουσης μεταξύ της ιδέας του χαλιφάτου και της αντίληψης του κράτους της Νιγηρίας. Αν πραγματοποιήσουμε μια τέτοια ανάλυση, τότε η Μπόκο Χαράμ μπορεί να θεωρηθεί και να αντιμετωπισθεί ως ιστορική συνέχεια του ισλαμικού Χαλιφάτου του Σοκότο (1804-1903). **[Εικ. 14]**

Σημεία ενδιαφέροντος είναι ο βαθμός στήριξης του κράτους της Νιγηρίας από τους πολίτες και η διαφορά στις νοοτροπίες και τις πολιτικές αντιλήψεις ανάμεσα στους Μουσουλμάνους του βορρά και τους Χριστιανούς του νότου.

γ. Επέκταση της έρευνας στον Πολιτισμικό Πυλώνα της ΣΓΑ με ανάλυση των δημογραφικών ισορροπιών μεταξύ Μουσουλμάνων του βορρά και Χριστιανών του νότου στη Νιγηρία και με εξέταση του κράτους της Νιγηρίας αυτόνομα ως Γεωπολιτικού Συστήματος.

Η Μπόκο Χαράμ θα συνεχίσει να απασχολεί τους αναλυτές και τους δημοσιογράφους στο μέλλον επειδή απουσιάζουν οι συνθήκες για την οριστική εξουδετέρωσή της. Τα κράτη που εξετάσαμε στην ανάλυσή μας είναι αδύναμα, έχουν σοβαρά εσωτερικά προβλήματα, κυβερνητικά, οικονομικά και στρατιωτικά, και η Νιγηρία αν και το πιο ισχυρό οικονομικά κράτος όχι μόνο στην Δυτική και την Κεντρική Αφρική αλλά σε όλη την ήπειρο έχει ιδιαίτερα προβλήματα. Η Νιγηρία ειδικά έχει πρόβλημα με τον υψηλό πληθυσμό της που προκαλεί την δυνατότητα στρατολόγησης νέων δυνάμεων από ισλαμιστικές οργανώσεις και δεν επιτρέπει την οικονομική ανάκαμψη της χώρας.

Η Μπόκο Χαράμ θα συνεχίσει να δρα και τα επόμενα χρόνια στην περιοχή αλλά με μειωμένες δυνατότητες. Αποφασιστικής σημασίας θα είναι η εμπλοκή ή όχι υπερσυστημικών δρώντων στην περιοχή για την καταπολέμηση της οργάνωσης, όπως οι ΗΠΑ που έχουν οικονομικά συμφέροντα. Η Κίνα παρά τη σημαντική οικονομική παρουσία της σε όλη την Αφρική γενικά αποφεύγει να

συμμετέχει σε άσκηση εξωτερικής πολιτικής στην Αφρική και περιορίζεται να ασκεί έμμεσες οικονομικές πιέσεις στα κράτη που συνεργάζεται.

Η Νιγηρία αποτελεί κράτος-κλειδί για τις εξελίξεις όχι μόνο της Αφρικής αλλά και σε ευρύτερο επίπεδο αφού αποτελεί ισχυρή οικονομία με υψηλή παραγωγή πετρελαίου. Οι οικονομίες των ΗΠΑ, της ΕΕ και της Κίνας συνδέονται με τη Νιγηρία και οι κατευθύνσεις του μέλλοντος θα διαμορφώνουν ένα πάντα επίκαιρο πεδίο.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΧΑΡΤΩΝ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗΣ

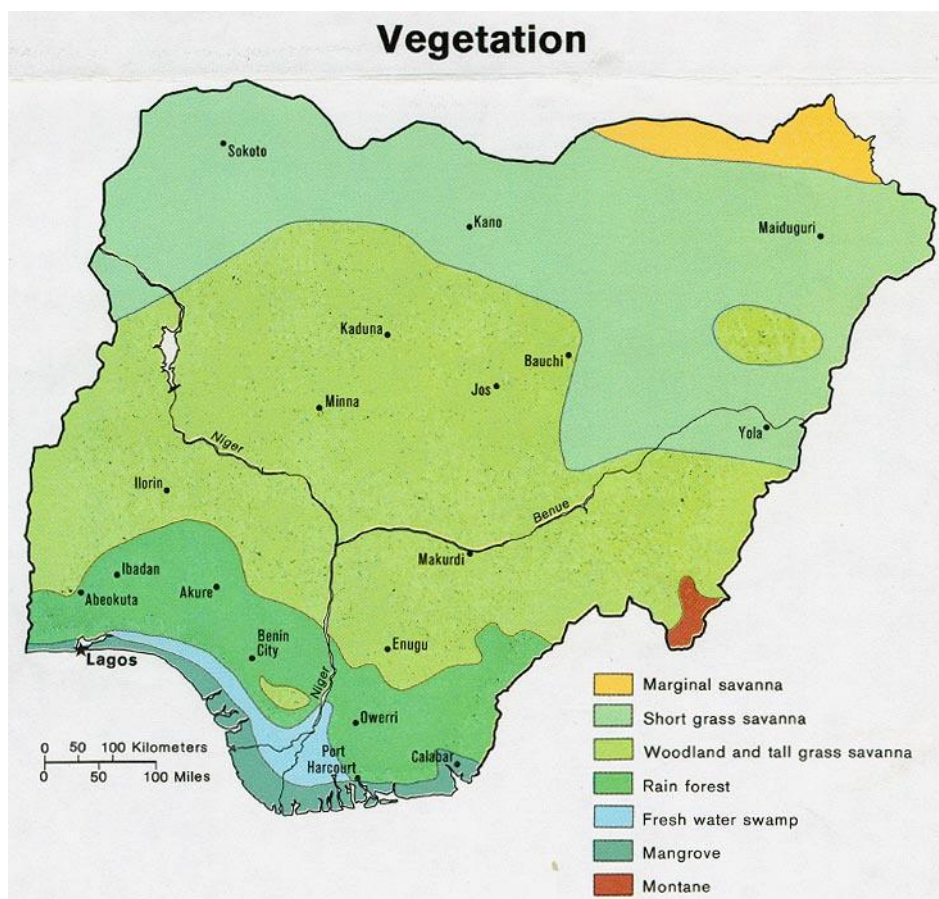
Εικόνα 1: Τα κράτη της Δυτικής Αφρικής.

Πηγή: *The Times World Atlas*, London 2012

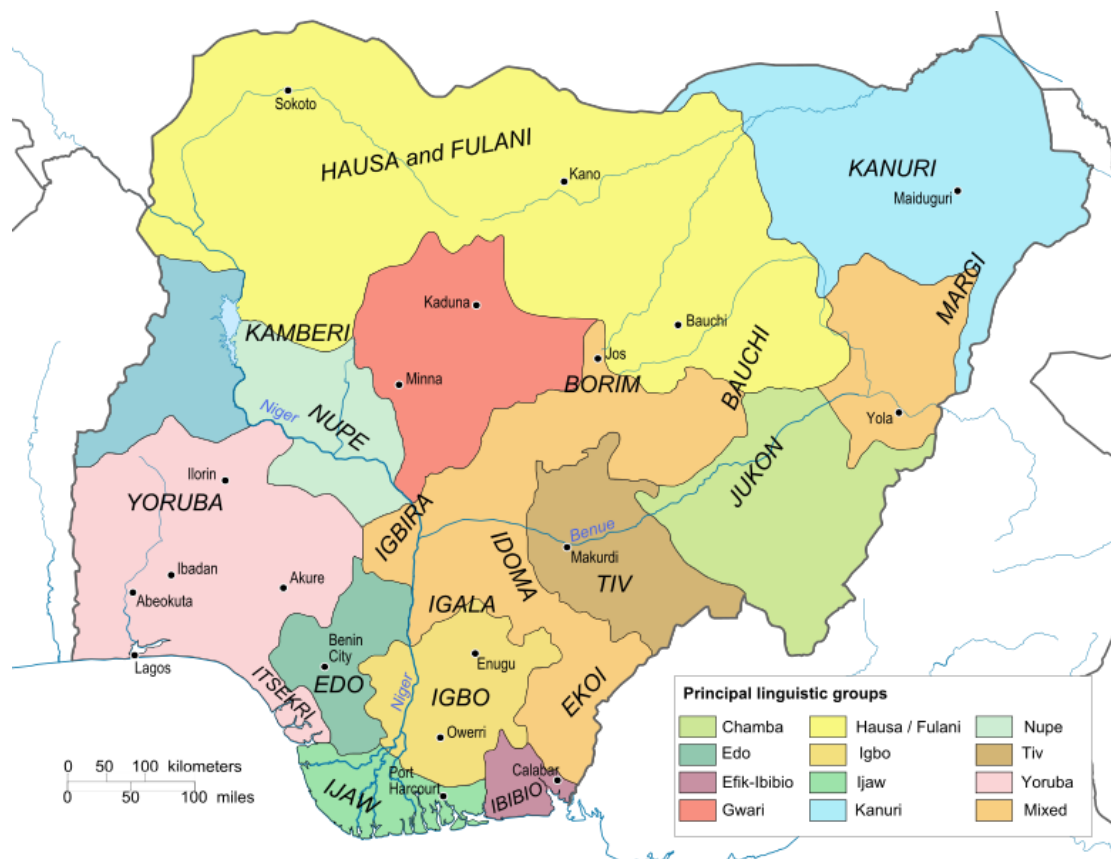
Εικόνα 2: Πολιτικός χάρτης της Νιγηρίας.

Πηγή: CIA World Factbook

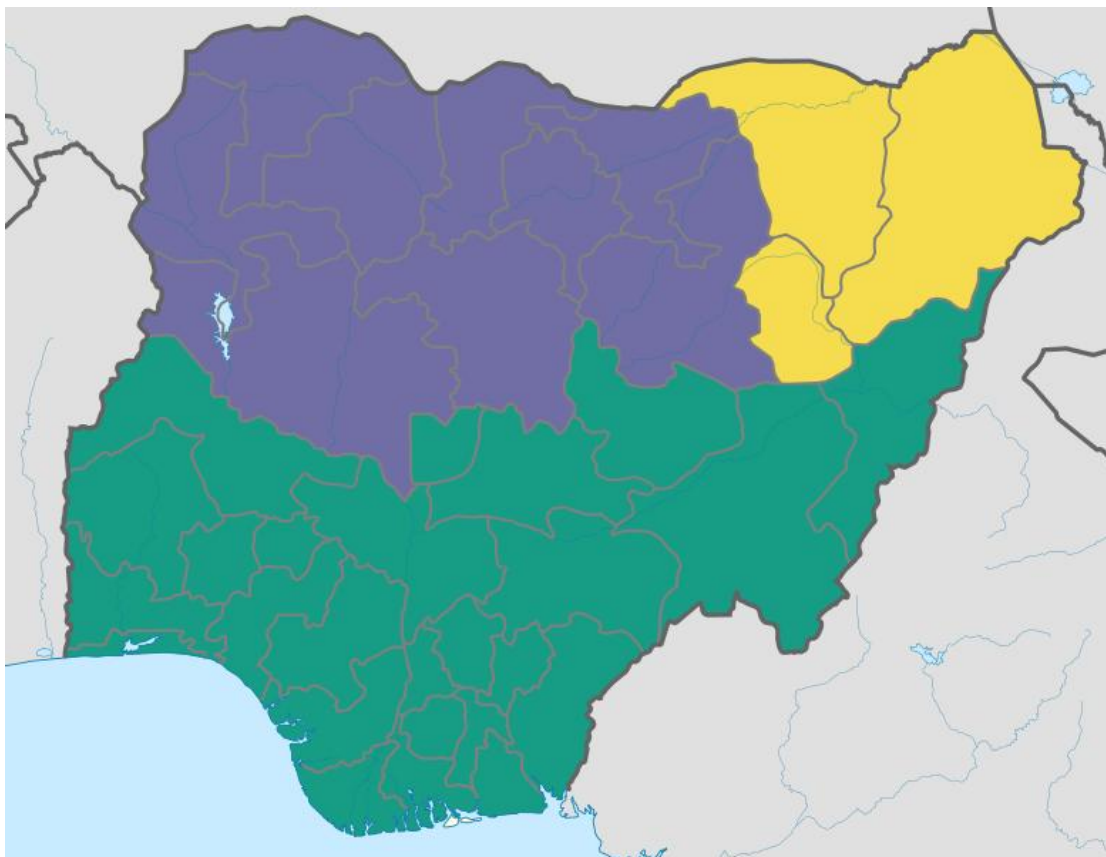
Εικόνα 3: Γεωφυσικός χάρτης της Νιγηρίας με τύπους βλάστησης.

Πηγή: CIA World Factbook

Εικόνα 4: Η εθνοτική και γλωσσική διαίρεση της Νιγηρίας.

Πηγή: CIA, University of Texas Libraries

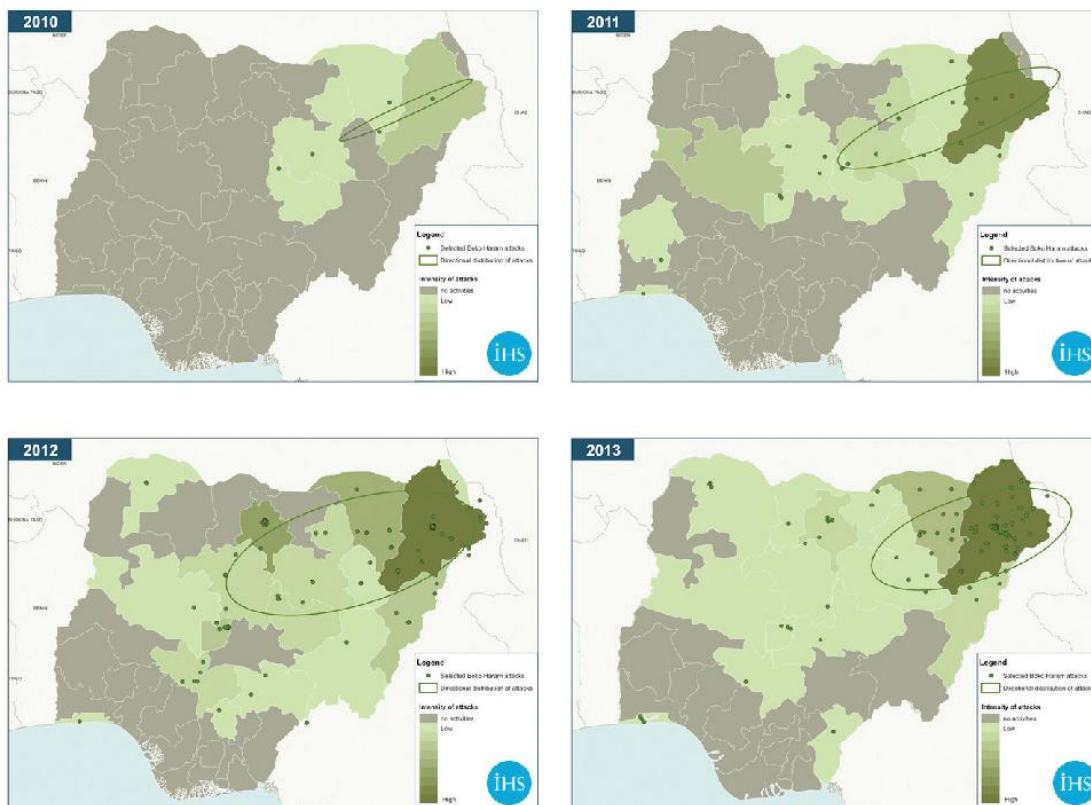
Εικόνα 5: Εφαρμογή ισλαμικού νόμου (σαρία) στη Νιγηρία.

Μωβ: πλήρης εφαρμογή σαρία και στο Ποινικό Δίκαιο

Κίτρινο: εφαρμογή σαρία μόνο στο Αστικό Δίκαιο

Πράσινο: Χωρίς εφαρμογή σαρία

Πηγή: https://en.wikipedia.org/wiki/File:Use_of_Sharia_in_Nigeria.svg

Εικόνα 6: Εξέλιξη της δράσης του Γεωπολιτικού Παράγοντα, 2010-2013.

Πηγή:

http://mms.businesswire.com/media/20140520006662/en/416791/5/1951016_IHS_Country_Risk_Bo.jpg

THE BAY'AH FROM WEST AFRICA

On the 16th of Jumādā al-Ūlā the mujāhid Shaykh Abū Bakr Shekau (hafidhahullāh), leader of Jamā'at Ahlis-Sunnah lid-Da'wah wal-Jihād in West Africa, announced his group's bay'ah to Amīrul-Mu'minīn Ibrāhīm Ibn 'Awwād al-Qurashī. The bay'ah, which came on the heels of a widely successful campaign being waged by the mujāhidīn across Nigeria and into neighboring regions, was a tremendous cause of celebration for the Muslims and yet another source of gloom for the kuffār.

The hearts of the Muslims were healed as they saw their brothers in West Africa terrorizing the Christians and the Nigerian army of murtaddīn, many of whom were forced to flee in disgrace and seek refuge in Chad. The kāfir media, meanwhile, having anticipated the unity of the West African mujāhidīn with the Islamic State, lamented the fact that such a relentless and aggressive force with a considerable level of consolidation, had resolved to take up the

banner of the Khilāfah in the war against the crusaders and apostates.

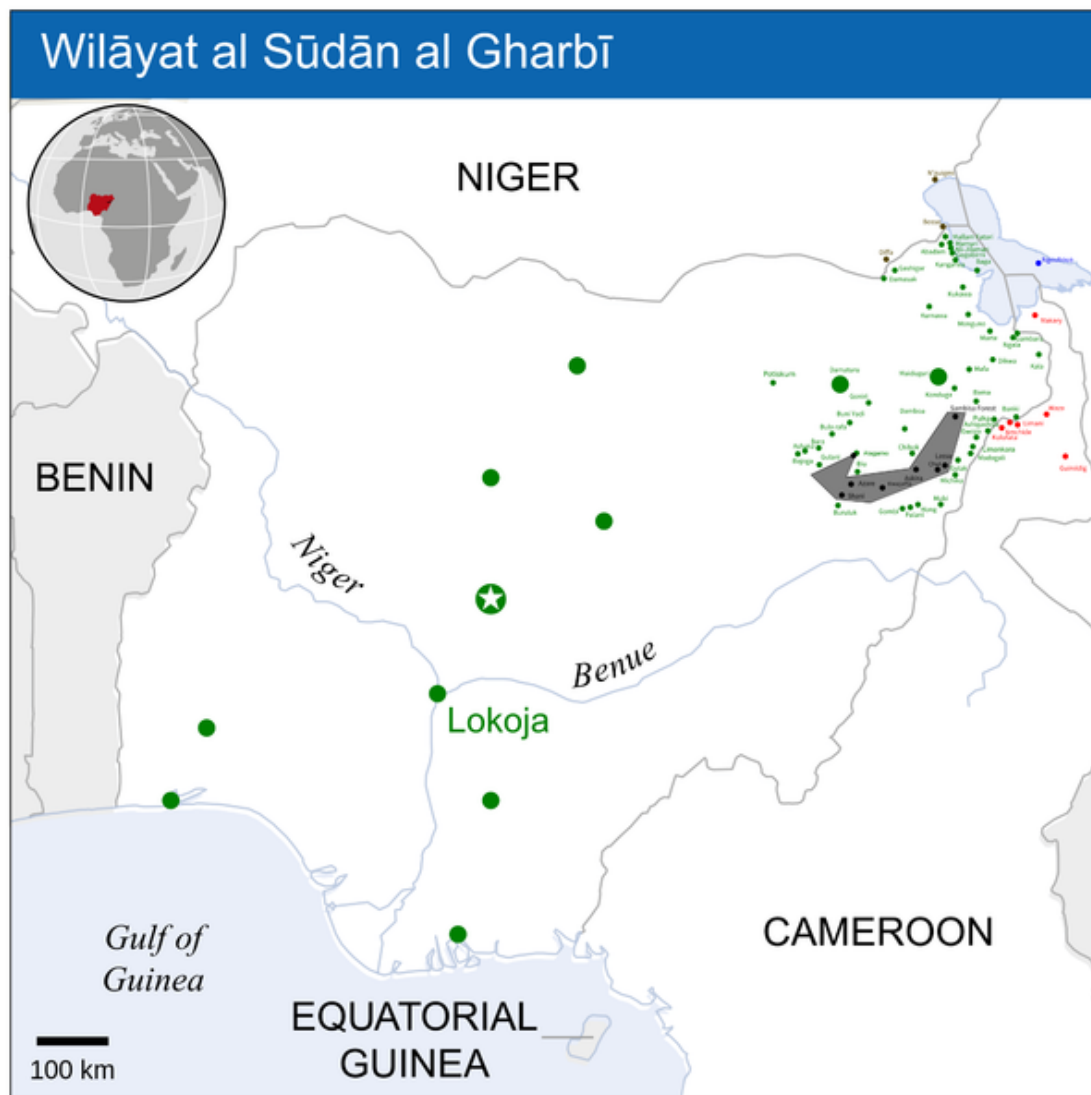
For years, the mujāhidīn of West Africa stood firm against the apostate and crusader forces who were attempting to wipe out any traces of Islam in the region. They stood firm in the face of slander and opposition by the evil scholars and other hypocrites. They stood firm when their leader, the mujāhid Shaykh Muhammad Yūsuf (rahimahullāh), was executed by the apostate Nigerian police. They did not fear the blame of any critics when they captured and enslaved hundreds of Christian girls, even as the crusader media machine put the brunt of its strength into focusing the world's attention on the issue. They stood firm, so Allah increased their strength, hastened their victory, granted them consolidation, and humiliated their enemies.

{Is the reward for good [anything] but good?} [Ar-Rahmān: 60].

14 REPORT

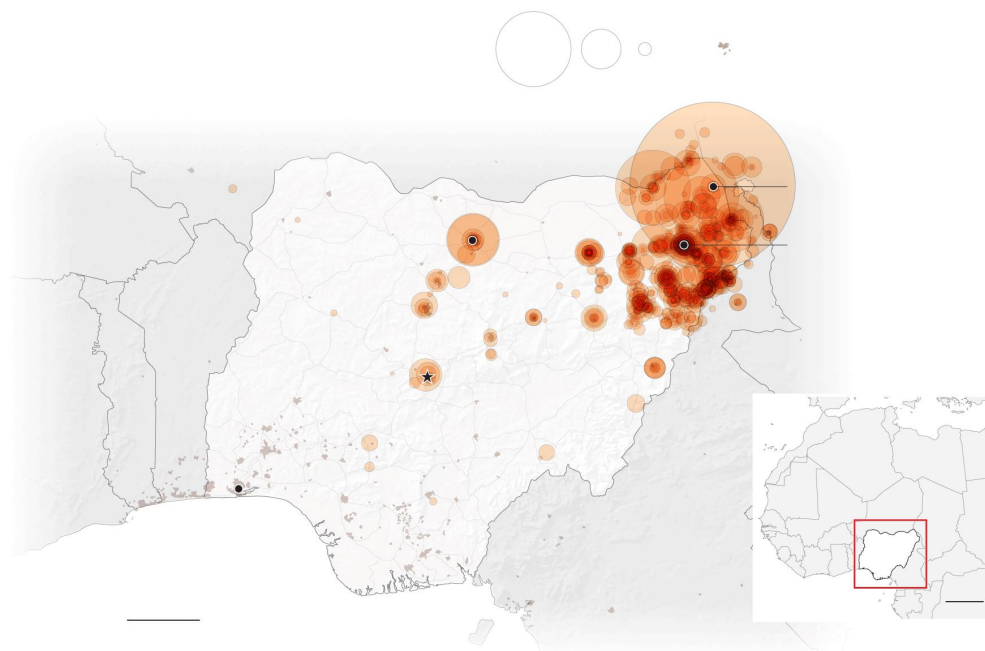
Εικόνα 7: Ανταπόκριση του Ισλαμικού Κράτους στην διακήρυξη πίστης της Μπόκο Χαράμ.

Πηγή: 'The Bay'ah from West Africa', *Dabiq* 8 (2015), 14]

Εικόνα 4: Το βιλαέτι al Sudan al Gharbi που ανακήρυξε η Μπόκο Χαράμ μετά την πίστη προς το Ισλαμικό Κράτος.

Πηγή: https://en.wikipedia.org/wiki/File:Wilayat_al_Sudan_al_Gharbi.png

Εικόνα 9: Επιθέσεις της Μπόκο Χαράμ σε άμαχους πολίτες, 2011-2016.

Πηγή: Washington Post, 3/4/2016

<https://www.washingtonpost.com/graphics/world/nigeria-boko-haram/>

Εικόνα 10: Η κατάσταση στη Νιγηρία τον Ιούλιο του 2013 μετά την κήρυξη κατάστασης έκτακτης ανάγκης στη βορειοανατολική Νιγηρία.

Μαύρο: επιθέσεις κυβερνητικών στρατευμάτων

Κόκκινο: επιθέσεις της Μπόκο Χαράμ σε πολίτες

Πηγή: www.polgeonow.com

Graph 2: Deaths by Perpetrator

These graphs depict countrywide deaths broken down by perpetrator. These include Boko Haram, state security services, and sectarian groups (excluding Boko Haram). To avoid double counting deaths, the NST distinguishes between incidents in which one perpetrator is involved and in which more than one perpetrator is involved. As a result, deaths of Boko Haram and State Actors are combined for the category "Boko Haram, State Actor," which corresponds to incidents where there was a clash. These five groups represent the majority of deaths documented by the NST. There are additional deaths included in the overall NST count, displayed in graph 1, that are not reflected here.

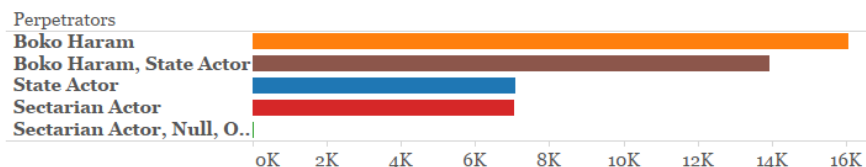
Date

Μαΐου 2011 to Μαΐου 2017

Notes

Hover over the graph to view the number of deaths.

Specific dates can be viewed using the slider above.

Graph 3: Total Deaths by Perpetrator

This graph reflects the cumulative deaths over time attributed to a particular perpetrator. These five perpetrators represent the vast majority of deaths documented by the NST. There are deaths included in the overall NST count, displayed in graph 1, that are not reflected here.

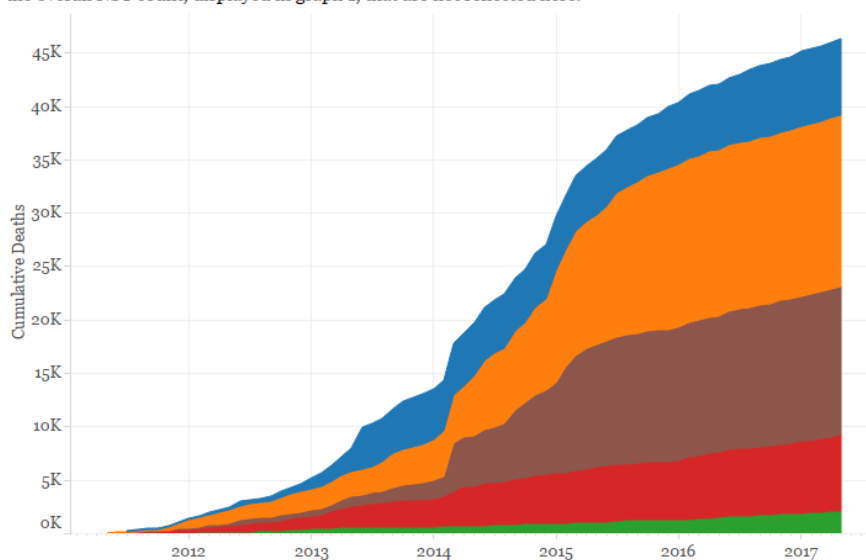
Perpetrators

State Actor
Boko Haram
Boko Haram, State Actor
Sectarian Actor
Other Armed Actor

Notes

Hover over a point in the graph to view the total number of deaths by that date.

Specific dates can be viewed using the slider above.

Εικόνα 5: Νεκροί στη Νιγηρία, 2011-2017.

Πηγή: Council of Foreign Relations

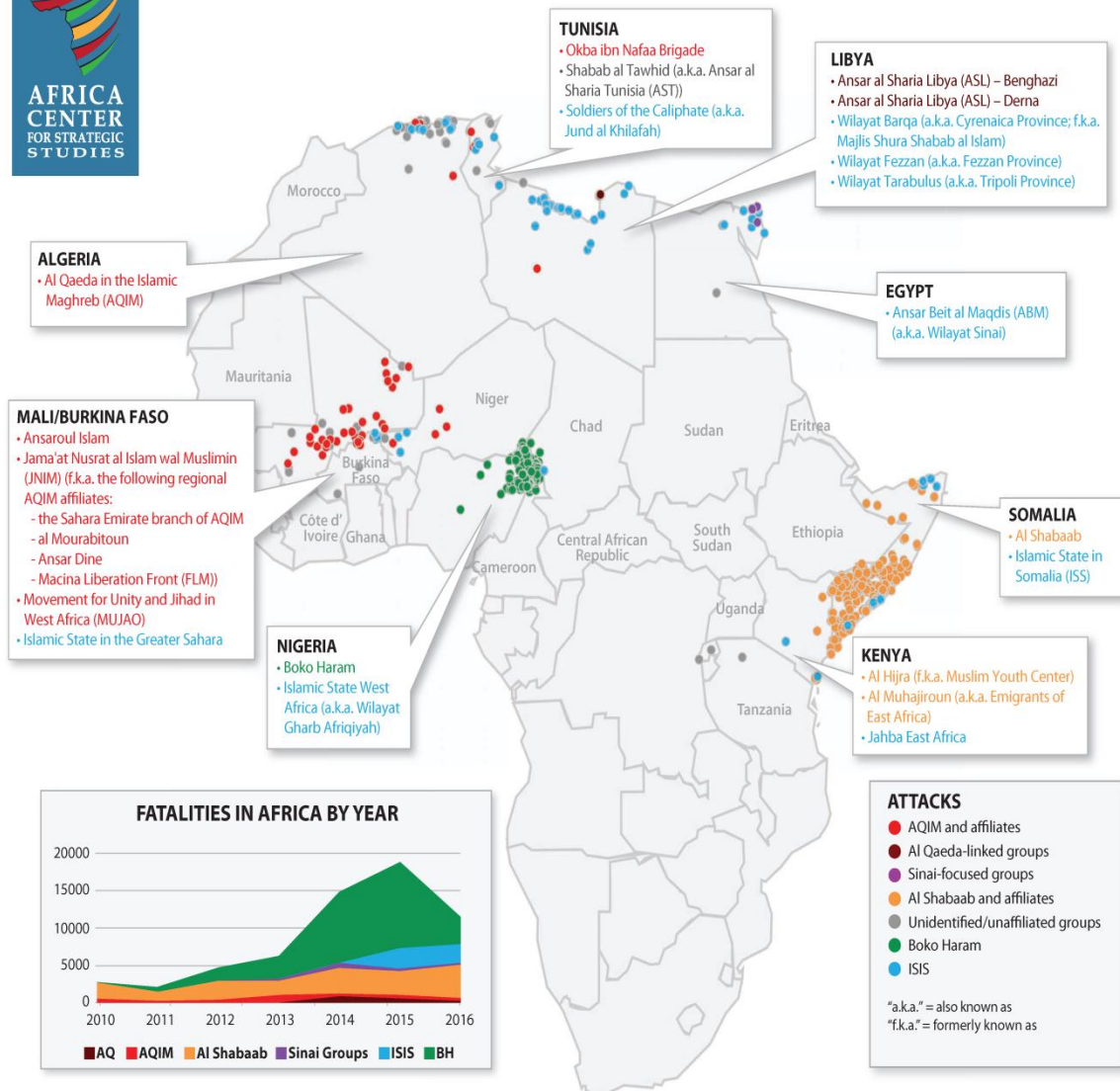

Εικόνα 12: Έλεγχος της Μπόκο Χαράμ στην περιοχή της Λίμνης Τσαντ, Φεβρουάριος 2015.

Πηγή: https://en.wikipedia.org/wiki/File:Boko_Haram_in_Lake_Chad_Region.png

AFRICA'S ACTIVE MILITANT ISLAMIST GROUPS

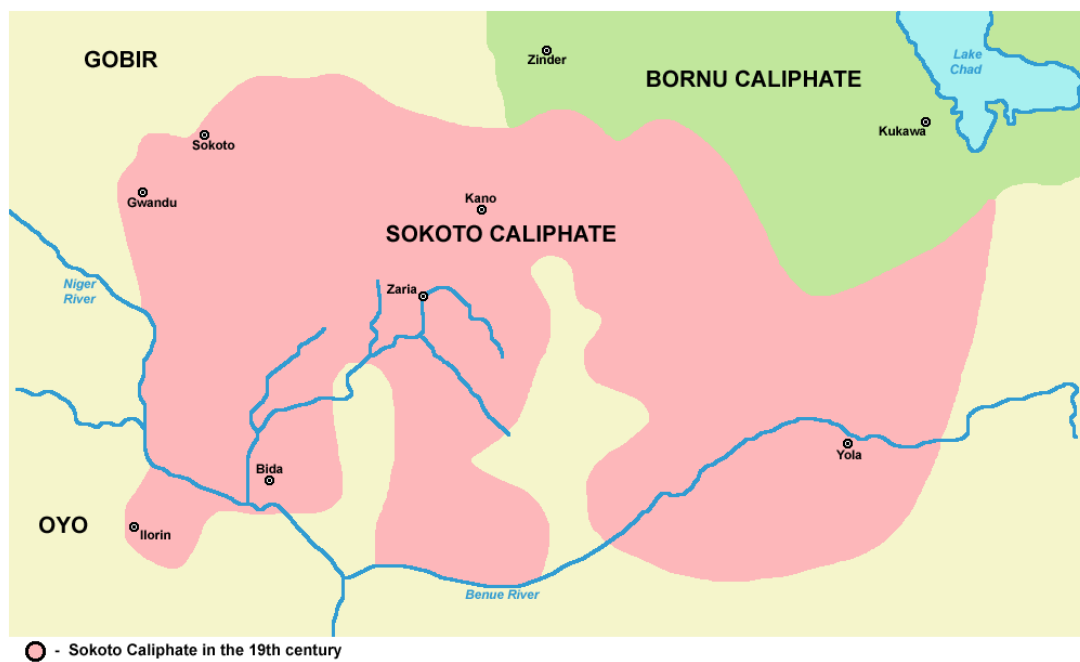
Updated: April 2017 rev.

Note: Compiled by the Africa Center, this graphic shows violent events involving the listed groups over the 12-month period ending March 31, 2017. Group listings are intended for informational purposes only and should not be considered official designations. Due to the fluid nature of many groups, the listed affiliations may change.

Sources: Armed Conflict Location & Event Data Project (ACLED); Daniel Byman, Jane's Terrorism and Insurgency Centre; Thomas J. Koehn, SITE Intelligence Group; The Sudan Group; Stanford University's Mapping Militants Project; Stratfor; Terrorism Research & Analysis Consortium (TRAC); and Aaron T. Zelin.

Εικόνα 6: Οι ισλαμιστικές οργανώσεις στην Αφρική. Η δράση της Μπόκο Χαράμ στη συνοριακή περιοχή Νιγηρίας-Νίγηρα-Τσαντ-Καμερούν με πράσινο.

Πηγή: Africa Center for Strategic Studies

Εικόνα 14: Το Χαλιφάτο του Σοκότο στο βόρειο τμήμα της σημερινής Νιγηρίας.

Πηγή: <http://www.lib.utexas.edu/maps/>

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Πρωτογενής βιβλιογραφία

Κείμενα

Boko Haram Leader Pledges Allegiance to the Islamic State', διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.longwarjournal.org/archives/2015/03/boko-haram-leader-pledges-allegiance-to-the-islamic-state.php> (ημερομηνία πρόσβασης 31/3/2017)

CIA (ed.), *World Factbook: Nigeria*, New York 2015

Islamic State (ed.), 'The Bay'ah from West Africa', *Dabiq* 8 (2015), 14

Islamic State (ed.), 'Remaining and Expanding', *Dabiq* 5 (2014), 12-33

World Bank (ed.), *Nigeria: Economic Report*, New York 2013

Οπτικοακουστικό υλικό

New video shows scenes inside 'Boko Haram-controlled town', Kini TV, 9/11/2014

<https://www.youtube.com/watch?v=GIspW4anHUM>

Abu Bakr Shekau

<https://www.youtube.com/watch?v=eQY4GLtzLdU>

The War against Boko Haram, Vice News, 13/4/2015

<https://www.youtube.com/watch?v=1kimbo5c0Ak>

Chad's fight against Boko Haram, Vice News, 8/7/2015

<https://www.youtube.com/watch?v=YsyM6p2hNqE>

Boko Haram Leader Shekau surfaces in new video, Sahara TV, 29/12/2016

<https://www.youtube.com/watch?v=6qNPTkzD8H8>

Boko Haram Special Documentary, Channels TV, 15/2/2017

https://www.youtube.com/watch?v=FswE_XsSM0I

2. Δευτερογενής βιβλιογραφία

Βιβλία και άρθρα

Abegunrin, Olayiwola (ed.), *Africa in the New World Order: Peace and Security Challenges in the Twenty-First Century*, Lexington Books, Lanham 2014

Akomolafe, O., 'Nigeria and the Emergence of Boko Haram: Anatomy of A Weak State', στο O. Abegunrin (ed.), *Africa in the New World Order: Peace and Security Challenges in the Twenty-First Century*, Lexington Books, Lanham 2014, 27-54

Appiah, Anthony & H. Louis Gates (eds.), *Encyclopedia of Africa*, Oxford University Press, New York 2010

Barkindo, A., 'Boko Haram-IS Connection: Local and Regional Implications', *Counter Terrorist Trends and Analysis* vol. 8, no. 6 (6/2016), 3-8

Campbell, John, *U.S. Policy to Counter Nigeria's Boko Haram*, Council on Foreign Relations/Center for Preventive Actions, Council Special Report No. 70, 2014, 11/2014

Campbell, John *Nigeria: Dancing on the Brink*, Rowman, Lanham 2013

Eme, O.I., 'The Cost of Boko Haram Activities in Nigeria', *Arabian Journal of Business and Management Review* 2:2 (9/2012), 10-32

Falola, Toyinin & Matthew M. Heaton, *A History of Nigeria*, Cambridge University Press, Cambridge 2008

Gourley, S.M., 'Linkages between Boko Haram and Al Qaeda: A Potential Deadly Synergy', *Global Security Studies* 3:3 (Summer 2012), 1-14

Harnischfeger, Johannes, *Democratization and Islamic Law: The Sharia Conflict in Nigeria*, Campus Verlag, Frankfurt am Main 2008

Instability in Nigeria: the Domestic Factors, Select Conference Proceedings from Threats to Nigeria's Security: Boko Haram and Beyond, Jamestown Foundation, 6/2012

Kaplan, Robert D., *Η επερχόμενη αναρχία*, Ροές, Αθήνα 2001

Karmon, Ely, 'Boko Haram's International Reach', *Perspectives on Terrorism* 8:1 (2014), 74-82

Le Sage, A., 'Africa's Irregular Security Threats: Challenges for U.S. Engagement', *Strategic Forum* 255 (5/2010), 1-12

Μάζης, Ιωάννης Θ., *Γεωγραφία του ισλαμιστικού κινήματος στη Μέση Ανατολή*, Παπαζήσης, Αθήνα 2002² [1998]

Μάζης, Ιωάννης Θ., *Μεταθεωρητική κριτική Διεθνών Σχέσεων και Γεωπολιτικής*, Παπαζήσης, Αθήνα 2012

Μάζης, Ιωάννης Θ., (επιμ.), *Γεωπολιτική και γεωστρατηγικές της συριακής κρίσεως*, Λειμών, Αθήνα 2016

Maishanu H.M. & I.M. Maishanu, 'The Jihad and the Formation of the Sokoto Caliphate', *Islamic Studies* 38:1 (1999), 119-131

Onuoha, F.C., *A Danger Not to Nigeria Alone: Boko Haram's Transnational Reach and Regional Responses*, FES Peace and Security Series No. 17, Friedrich Ebert Stiftung, Abuja 2014

Pantucci Robert & S. Jespersen, *From Boko Haram to Ansaru: The Evolution of Nigerian Jihad*, RUSI Occasional Paper, 4/2015, 10-26

Robinson, Thomas, 'Backgrounder: Boko Haram', Council on Foreign Relations, 31/8/2011

Salisu, Y.A., *Nigeria's Rising Hegemony Is Essential to Peace and Stability in West Africa*, Air University, Maxwell Air Force, Montgomery, AL 2002

Stonawski, M., M. Potanckova, M. Cantele & V. Skirbekk, 'The Changing Religious Composition of Nigeria: Cause and Implications of Demographic Divergence', *Journal of Modern African Studies* 54:3 (2016), 1-27

Tamba, I., 'An Economic Analysis of Boko Haram's Activities in the Chad-Cameroon-Nigeria Border Area', *Journal of Economic and Financial Studies* 3:1 (2/2015), 24-29

Zenn, Jacob, A. Barkindo & N.A. Heraw, 'The Ideological Evolution of Boko Haram in Nigeria', *RUSI Journal* 158:4 (2013), 46-53

Zenn, Jacob 'A Biography of Boko Haram and the Bay'a to al-Baghdadi', *CTC Sentinel* 8:3 (3/2015), 17-21

Άρθρα σε ιστοσελίδες

Boko Haram: An Overlooked Threat to US Security, The Heritage Foundation, Lecture No. 1210, 24/7/2012, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.heritage.org/terrorism/report/boko-haram-overlooked-threat-us-security> (ημερομηνία πρόσβασης 22/4/2017)

‘Boko Haram Attacks Villages in Niger, 40 Dead, Says Official’, <http://economictimes.indiatimes.com/news/international/world-news/boko-haram-attacks-villages-in-niger-40-dead-says-official/articleshow/47725019.cms> (ημερομηνία πρόσβασης 2/4/2017)

‘Chad Intercepts ISIS Weapons Going to Boko Haram’, Sahara Reporters, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://saharareporters.com/2016/04/20/chad-intercepts-isis-weapons-going-boko-haram> (ημερομηνία πρόσβασης 9/4/2017)

‘Deadly Suicide Attack Rocks Northern Cameroon’, Al Jazeera, 22/11/2015, <http://www.aljazeera.com/news/2015/11/deadly-suicide-attack-rocks-northern-cameroon-151121133652103.html> (ημερομηνία πρόσβασης 2/4/2017)

Francis, D.C., ‘Is Nigeria’s Boko Haram Group Really Tied to Al Qaeda?’, Christian Science Monitor, 22/9/2011, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.csmonitor.com/World/Africa/2011/0922/Is-Nigeria-s-Boko-Haram-group-really-tied-to-Al-Qaeda>

Joselow, G., ‘Boko Haram Seen Linked to Other African Terror Groups’, VOA News.com, 27/12/2011, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.voanews.com/a/boko-haram-seen-linked-to-other-african-terror-groups-136260858/150015.html> (ημερομηνία πρόσβασης 5/4/2017)

Owolade, F., ‘Boko Haram: How a Militant Islamist Group Emerged in Nigeria’, Gatestone Institute, 27/3/2014, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <https://www.gatestoneinstitute.org/4232/boko-haram-nigeria>

Starr, B., 'U.S. Special Forces wage secretive 'small wars' against terrorists', CNN, 12/5/2016, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://edition.cnn.com/2016/05/11/politics/special-ops-small-wars-isis-al-qaeda/>

'Two Suicide Bombings in Chad Target Police in Capital', <https://www.theguardian.com/world/2015/jun/15/two-suicide-bombings-chad-target-police-ndjamena> (ημερομηνία πρόσβασης 2/4/2017)

'US Troops Deployed to Cameroon for Boko Haram Fight', Al Jazeera, 15/10/2015, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.aljazeera.com/news/2015/10/usa-troops-deployed-cameroon-boko-haram-fight-151014212428195.html>

Zimmermann, M., 'Terror Triumvirate: ISIS, AL Qaeda, Boko Haram Training Together in Mauritania: Analyst', διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.foxnews.com/world/2015/03/24/terror-triumvirate-isis-al-qaeda-boko-haram-training-together-in-mauritania.html> (ημερομηνία πρόσβασης 9/4/2017)